

BJALISTOKAJ KAJEROJ

BIALISTOKAJ KAJEROJ

N-RO 11

11-a literatura konkurso
„Esperanto ligas homojn. Kio okazis, kio okazos?”

11. konkurs literacki
„Esperanto łączy ludzi. Co było, co będzie?”

Projekt okładki
Tomasz Kuczyński

Organizatorzy konkursu „Esperanto łączy ludzi”
Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku
oraz Białostockie Towarzystwo Esperantystów

Patronat honorowy
Prezydent Miasta Białegostoku

*Honorowy Patronat
Prezydenta
Miasta Białegostoku*

Wydanie jedenaste

Wydawcy
Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego
ul. Marii Skłodowskiej-Curie 14A, 15-097 Białystok
www.ksiaznicapodlaska.pl

KSIAŻNICA
PODLASKA

Białostockie Towarzystwo Esperantystów
ul. Piękna 3, 15-282 Białystok
www.espero.bialystok.pl

Projekt typograficzny, skład i łamanie
Przemysław Wierzbowski

Druk
Partner Poligrafia Andrzej Kardasz
ul. Szosa Baranowicka 77
15-523 Białystok, Grabówka

ISBN 978-83-66137-48-6
ISBN 978-83-962222-1-3

JORGE RAFAEL NOGUERAS

Hejme kaj private

Mia edzo mortis hieraŭ. Se paroli vere, mi ne povas diri, ke tio malgajigas min. Ne juĝu min, tamen: li dum jaroj provis – feliĉe sensukcese! – murdi min. Neniu el la najbaroj iam proponis helpi min; eĉ ne la polico faris ion ajn, kiam mi mem vokis ĝin. „Ho, temas pri geedzaj kvereloj!”, policano diris mansvinge. „Tiaĵojn oni solvu hejme, private!”

Do, mi decidis solvi la problemon hejme kaj private... per veneno. Lia hieraŭa, lasta taso da kafo estis aparte amara, kaj ĝi efikis tuj.

Mia edzo mortis hieraŭ... kial do mi trovis lin ĉi-matene legante la ĵurnalon en nia kuirejo?

*II nagroda w konkursie literackim
„Esperanto łączy ludzi. Co było, co będzie?”*

JORGE RAFAEL NOGUERAS

W domu i prywatnie

Mój mąż zmarł wczoraj. Prawdę mówiąc nie mogę powiedzieć aby to mnie zmartwiło. Nie osądzajcie mnie: to on przez wiele lat próbował – na szczęście bezskutecznie – zamordować mnie! Nikt z sąsiadów nie zaoferował pomocy. Nawet policja nic nie zrobiła kiedy osobiście do nich telefonowałam w tej sprawie. „Ho, to małżeńskie sprzeczki!” – powiedział policjant machając ręką. „Rozwiążcie je w domu, prywatnie!”

Tak więc zdecydowałam rozwiązać problem w domu i prywatnie... przy pomocy trucizny. Wczoraj jego ostatnia filiżanka kawy była szczególnie gorzka i podziałała natychmiast.

Mój mąż zmarł wczoraj... dlaczego więc spotkałam go tego ranka czytającego w naszej kuchni gazetę?

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczewska

ELŹBIETA KARCZEWSKA

Okcidenta nila febro

En miaj revoj revenas al mi bildoj de mia infanaĝo...

Ĉi-vespere mi denove estis 5-jara. Al mi estis ege varme. Mia patro kliniĝis super mian liton tenante mian manon. Lia mano ankaŭ estis ege varma. Ĝi similis al karbeto karbopeceto, kiu iam forfalas de la karba forno ĝuste mian piedon. Mi memoras mian ploron.

Nun mi ankaŭ provis forŝiri la manon el la patra mano. Ĉu li ploris? Ĉu li diris ion? Iu metis sur mian frunton malsekan tukon. Post la momento ĝi ankaŭ iĝis varma kiel karbopeceto. Mi fornaĝis en puton. Stranga afero. Kiamaniere oni povas naĝi sen akvo? Estis mallume kaj malvarme. Mi atendis alvenon de diablo supozante, ke precize tiamaniere aspektas infero sed anstataŭ diablo denove aperis la vizaĝo de la patro. Li estis bona kaj ne povis esti diablo.

Li demandis: Ĉu vi revenis?

Kaj mi, spektante lian grizan barbon, pensis: eble tio ĉi estas mia avo ne mia patro?

Tagoj pasadis. Jam ne plu estis al mi same varme. Mia patro daŭre tenis mian manon kaj trankvile, kviete parolis: jen tiu ĉi sinjorino faros al vi injekton. Se ĝi ekdoloros forte premu mian manon.

Mi ekdormadis, mi vekigadis kaj mia mano spasme alkroĉiĝis al la mano de la patro. Mi ĝuis, ke li per varmeta akvo lavas mian buŝeton kaj mian korpon, ke li helpas al la patrino vesti min per pura piĝameto. Ŝajne mi estis malsana dum 5 semajnoj je pneŭmonio. Ŝajne li pasigis

la tutan liberan tempon ĉe mia lito legante al mi fabelojn. De tempo al tempo lia voĉo malaperadis kaj oni povus supozi, ke li ploris sed ja plenkreskuloj ne ploras! Momente mi ekdormetadis trankviligata per la kvieta voĉo de mia patro.

La 5-an naskiĝdatrevenon mi jam festis ĉe feste dekorita tablo. Mi memoras, ke oni donacis al mi kajeron kun vastaj linioj kaj kompleton de belegaj, koloraj kraĵoj. Mia patrino bakis pomkukon. La patro diris: en tiu ĉi kajero vi skribos literetojn ABoCo... Ĉiun el ili vi devas skribi multfoje en unu vico kaj per alia koloro. Kiam alvenos la momento skribi la lastan literon ni provos komune legi. Venos la tago kiam miaj okuloj ne plu vidos literojn kaj tiam vi legos laŭte librojn por mi.

Sed paĉjo – viaj libroj estas ege dikaj ne kiel miaj fabeloj...

Se vi ekŝatos legadon dikeco de libroj ne havos apartan sencon.

Kiam ni atingis la lastan literon de la alfabeto en mia kajero kuracisto permesis al mi spiri jam freŝan aeron ekster la loĝejo. Kun mia patro mi vizitis bibliotekon ĉe najbara strato. Li estis ege alta viro kaj tutan vojon mi forte haltis lian fingron por ne perdiĝi. Surprizis min nia vizito en sekcio de infanlibroj. Eksciante, ke mi jam scipovas legi literetojn, bibliotekistino starigis al mi bibliotekan karton kaj permesis elekti 3 librojn. Mi restis embarasita antaŭ bretaro kaj tiam mia patro ekproponis preni „La Alfabetlibro”-n de Marian Falski.

„Ala havas katon” – mi literumis hejme kaj la gepatroj observis min per ridantaj okuloj.

En la 7-a klaso de bazlernejo mi iĝis volontulino en publika biblioteko. Kutime mi iris tien post lecionoj kaj kiam la bibliotekistino ne havis por mi laboron, mi simple legis novajn librojn en anguleto. Okazadis, ke tie trovadis min la patro kaj tiam ni komune revenadis hejmen. Mi estis fiera, kiam mi eksciis, ke mia patro havas la bibliotekan karton numero 1. Post la milito li establis sin en nia urbeto situanta en Malsupra Silezio kaj laborante kiel fervoja komizo samtempe li kreis unuan polan publikan bibliotekon. Kaj li kaj la patrino devenis de la regiono ĉe la urbo Lublin. La patro parolis uzante literaturan polan lingvon sed la

patrino, kvankam ŝi maturiĝis en Varsovio, daŭre uzadis multajn vortoj devenantaj probable nur el ŝia familia vilaĝo.

Mi havis 18 jarojn kiam mi forlasis mian familian domon kaj forvojaĝis la mondon por studi tie. Plena de emocio, kun perspektivo de libereco kaj sendependeco, mi adiaŭis mian familion. Kiam en la lasta licea klaso nia instruisto de la angla lingvo demandis nin pri niaj vivplanoj mi respondis: Mi vizitos la tutan mondon por ekscii kiamaniere vivas homoj.

Tiam mi pensis pri la usona televidserio „La familio de Carrington”, kiun mi spektis ĉe najbaroj. Ĉu eblas, ke tiamaniere vivas ĉiu usonano? Miaj lernejoj kolegoj mokis pri mi sciante, ke en tiu tempo la plej malproksimaj vojaĝoj gvidis nin al aliaj socialismaj landoj.

En la jaro 19. mi havis lingvan praktikon en GoDoRo. Ĝi estis pruvo de la fido de aŭtoritatoj al la studento kaj al lia scio pri la germana lingvo.

Ravis min vendejoj plenaj de varoj. Mi konatiĝis kun modestaj homoj sed ankaŭ kun tiuj el elito laborante tie kiel servistino en restoracio. Kiam mi ekaŭdis de miaj germanaj koleginoj: „Diru kiam kaj kien vi forĵetos viajn vestojn” komence mi ne komprenis iliajn intencojn. Kun miro mi eksciis, ke por ili mi estis ĉiam elegante vestita! Miajn vestojn ja kudris mia patrino! Mi enamikiĝis kun juna germano kaj liaj gepatroj. Ili invitadis min al sia domo. Sendube ili apartenis al elito. La filo estis ribelema kaj li malamamis sian patron. Mi ne demandis kial, ĉar mi ne faris iujn planojn rilate al tiu ĉi konateco, sed liaj gepatroj havis alian opinion rigardante la implikiĝon de sia sola infano. Ili invitis min refoje al GoDoRo festi komune la lastan nokton de la jaro. Kiel la ununura en granda restoracia salono mi havis longan vesperan robon kun jupofendo ĝis mez-femuro. Sur la kolo pendis ŝnuro de perloj, kompreneble falsaj... Dancante mi alridadis ĉiujn miajn partnerojn. Iu germano dum danco diris al mi: „Polnischen Frauen Reitz ist nicht zu erreicht.” (La ĉarmo de polinoj estas neeble atingebla). Mi demandis flirteme de kie li scias, ke mi estas polino? Li faris arkon per sia mano montrante al mi aliajn dancajn parojn kaj demandis: Ĉu vi vidas iun similan?

Pasis multe da jaroj. Ŝanĝiĝis kaj Pollando kaj la mondo. Mi multe vojaĝis pro profesiaj kialoj. Neniame havis mi longajn amrilatojn. Ĉiam mi serĉis perfektan viron kiu ekregos min sed miaj viraj fascinoj rapide iĝadis enuaj kaj finiĝadis. Denove maltrafo!!! Unusola fascino, kiu daŭris senĉese, estis mia pasio pri laboro de televida ĵurnalisto. Miaj sekvaj ĉefoj alte taksis la fakton, ke mi ĉiam restis je ilia dispono. Ricevante de ili la signalon mi rapidis flughavenon, kie mi renkontis kameraiston kaj ni startis por travivi novan aventuron, ĉar tiamaniere mi traktis mian laboron.

La patro mortis neatendite kiam mi estis ege for en profunda brazila ĝangalo. Tie ĉi la signalo de mia poŝtelefono ne estis atingebla. Ĉu post la reveno al Pollando mi travivis psikan krizon? Sola sidis mi ĉe la patra tombo kaj petis lin: donu al mi signon, ke vi estas kontenta pri mi, sed li silentis. Baldaŭ lian tombon ĉirkaŭis la aliaj. Forpasis la patrino, la fratinon... Mi sukcesis partopreni nek unu entombigon...

La muro en mia varsovia apartamento estas plenplena de diplomoj el la tuta mondo. Ola, bjelorusa studentino, kiu loĝas en ĝi senpage kaj zorgas pri la apartamento dum miaj vojaĝoj, enkadrigas ilin kaj pendigas unu apud alia.

Mi partoprenis la projekton „Ni kredas je libereco"! Tio ĉi estis kredo de la kolekto de rakontoj pri homaj rajtoj verkitaj fare de polaj aŭtoroj.

Post la lasta unumonata restado/laboro en Sirio mi ricevis la specialan premion de Amnesty International por mia laboro en amas-komunikiloj pri homaj rajtoj. Postmorte ricevis ĝin ankaŭ Petro – mia kameraisto. Tuj post bombado de Damasko, kiam oni povus „preskaŭ” sekure atingi lokon, kie li pereis pro eksplodo, mi iris tien kun konata ĵurnalisto el Svedio. Ni serĉis ion ajn, kio apartenis al Petro por ke mi povu transdoni tion ĉi kiel memoraĵon al lia koramikino. Ĉe la fundo de la bombkratero Gunnar ektrovis pecon de bruligita tuko „moro”. Tiajn pantalonojn portis Petro. Mi ploris sen larmoj mordigante miajn lipojn ĝis sango kaj enmetante tiun ĉi trezoron la folian saketon.

Nun mi sidas sur la balkono de mia apartamento en Varsovio. Antaŭ mi malvarma kafo en poto, sur la cindrujo glimas cigaredo. Tiaj

estis miaj matenmanĝoj sendepende de mia loĝloko, sed la hodiaŭa tago estas speciala. Antaŭ mi kuŝas la letero el la Instituto de Tropikaj Malsanoj. Ola anoncis, ke ĝianome iu telefonis dufoje, sed mi estis for de la lando.

Antaŭ la forvojaĝo mi malbone fartis kaj estis ĉe ili por ekzameni. La lasta vojaĝo ankaŭ ne okazis sukcesa se temas pri sano. Mi supozis, ke mi „kaptis” gripo. Dum milita stato raportisto ne havas tempon por aklimatiĝo, regulara dormo, ripozo dum la plej varma parto de tago, evito de penado dum unuaj tagoj de restado...

Mia kapo kaj miaj muskoloj doloris. La korpon kovris etekzemo. Mi sentis pligrandigitajn gangliajn nodojn sub akseloj sed mi senĉese iris fronten serĉante sensaciojn.

Certe tie oni ne devas trinki ion kun glacio sen atesto. Mi memoras mian dankemon kiam maljuna virino oferis al mi poton kun akvo sur la brulpostresto de ŝia vilaĝo.

Mi ne estas sufiĉe kuraĝa por malfermi la leteron. Kio estos ene de ĝi?

Mi timas konfesi tion al mi mem sed, mi havas impreson de perturbo de kunordigado de movoj kaj memoro. Mi nur sentas min malbone. Ĉu tio ĉi signalas depresion?

La Instituto de Tropikaj Malsanoj vokas min en rapidega procedo kontakti kun ĝi por konfirmi la eltrovitajn antikorpojn IgM i/aŭ IgG specifajn por la malsano „Okcidenta nila febro” en la serumo aŭ en la cerba-spina likvaĵo. Ili esperas vidi min dum 8 unuaj tagoj post la momento, kiam mi ektrovis la simptomojn de malsano (testo MAC-ELISA).

Mi estis ĉe ili antaŭ 34 tagoj. En paniko mi kontrolas la simptomojn en la Interreto. Ili kongruas...

ELŻBIETA KARCZEWSKA

Gorączka Zachodniego Nilu

A w snach wracają do mnie obrazy z dzieciństwa...

Dzisiaj w nocy miałam znów 5 lat. Było mi bardzo gorąco. Nad moim łóżkiem pochylał się ojciec trzymając mnie za rękę. Jego ręka też była gorąca: przypominała węgielek, który kiedyś wypadł z kuchni wprost na moją stopę. Pamiętam, jak płakałam. Teraz też próbowałam wyrwać dłoń z dłoni mojego ojca. Płakał? Coś mówił? Ktoś położył mi na czole mokrą szmatkę. Za chwilę ona też była gorąca jak węgielek. Odpląnąłam do studni. Dziwne. Jak można pływać bez wody? Było ciemno i gorąco. Czekałam na pojawienie się diabła sądząc, że tak wygląda piekło, ale zamiast niego pojawiła się znów twarz ojca. Ojciec był dobry, nie mógł być diabłem.

Zapytał: Wróciłaś?”

A ja patrzyłam na jego siwy zarost i myślałam: Może to dziadek, a nie ojciec?

Mijały dni. Już nie było tak gorąco. Mój ojciec nadal trzymał mnie za rękę i spokojnym, łagodnym głosem mówił: teraz ta pani da ci zastrzyk. Jeśli cię zaboli ściśnij mocno moją rękę.

Zapadałam w sen, budziłam się a moja ręka kurczowo trzymała rękę ojca. Czułam, jak ciepłą wodą obmywa moją buzię i mnie całą, pomaga mamie zmienić mi piżamkę. Podobno byłam chora 5 tygodni na zapalenie płuc. Podobno cały wolny czas spędzał przy moim łóżku czytając mi bajki. Czasem głos mu się łamał i można było sądzić, że płakał,

ale przecież dorośli nie płaczą. Czasem zapadałam w drzemkę, a uspokajał mnie głos czytającego ojca.

Piąte urodziny obchodziłam już przy świątecznie nakrytym stole. Pamiętam, że dostałam zeszyt w szerokie linie i komplet pięknych kredek. Mama upiekła szarlotkę. Ojciec powiedział: w tym zeszycie będziesz pisała literki. ABC... Każdą z nich musisz napisać wiele razy w jednym rzędzie i innym kolorem. Kiedy dojdziemy do ostatniej będziemy próbowali razem czytać. Nadejdzie taki dzień, kiedy moje oczy już nie będą widziały literek i wtedy to ty mnie będziesz głośno czytała książki.

Tatusiu, ale te twoje książki są bardzo grube, nie tak jak moje bajki...

Jeśli polubisz czytanie to nie będzie miało znaczenia.

Kiedy doszliśmy do ostatniej literki „Ż” w zeszycie doktor pozwolił mi już wychodzić na świeże powietrze. Poszliśmy z ojcem na sąsiednią ulicę do biblioteki. Był bardzo wysokim mężczyzną i całą drogę trzymałam go za palec, aby się nie zgubić. Niespodzianką dla mnie była wizyta w dziale bibliotecznym dla dzieci. Na wieść, że znam już literki pani bibliotekarka założyła mi kartę biblioteczną i pozwoliła wybrać 3 książki. Stałam zakłopotana przed półką i wtedy ojciec zaproponował wzięcie elementarza Falskiego. „Ala ma kota” – sylabizowałam w domu, a rodzice obserwowali mnie roześmianym wzrokiem.

W 7. klasie szkoły podstawowej zostałam wolontariuszem w publicznej bibliotece. Wstępowałam tam wracając po lekcjach i kiedy nie było dla mnie zajęć przy porządkowaniu zbiorów po prostu czytałam w kąciaku kolejne książki. Czasem znajdował mnie tam ojciec i wtedy razem wracaliśmy do domu. Byłam dumna, kiedy dowiedziałam się, że ojciec ma kartę biblioteczną z numerem 01. Po wojnie osiedlił się w naszym miasteczku na Dolnym Śląsku i to on zakładał w nim pierwszą polską bibliotekę pracując jednocześnie jako urzędnik na kolei. I on i mama pochodzili z Lubelszczyzny. Ojciec mówił piękną polszczyzną, ale mama, pomimo dorostania w Warszawie, nadal wtrącała wiele słów używanych zapewne tylko w jej rodzinnej wsi.

Miałam 18 lat kiedy z rodzinnego domu wyjechałam w świat na studia. Żegnałam się z rodziną rozemocjonowana perspektywą wolności i samodzielności. Kiedy w maturalnej klasie nauczyciel języka angielskiego zapytał nas o nasze plany życiowe powiedziałam: „Objadę cały świat aby zobaczyć jak żyją inni ludzie”. Przed oczami miałam amerykański serial telewizyjny „Rodzina Carringtonów” oglądany u sąsiadów. Zastanawiałam się, czy tak żyje każdy Amerykanin? Moi szkolni koledzy drwili ze mnie wiedząc, że najdalsze podróże, i to dla wybranych, wiodą do Krajów Demokracji Ludowej.

W roku 19. miałam praktykę w NRD. To był dowód zaufania władzy do studenta i do jego znajomości języka niemieckiego. Olśniły mnie sklepy pełne towarów. Poznałam ludzi biednych, ale i tych z elity. Pracowałam tam jako kelnerka w restauracji. Kiedy usłyszałam od niemieckich koleżanek: „Powiedz kiedy i gdzie będziesz wyrzucała swoje ubrania” w pierwszej chwili nie zrozumiałam ich intencji. Ze zdumieniem dowiedziałam się, że dla nich byłam zawsze elegancko ubrana! A przecież ubrania szły mi moja mama! Zaprzyjaźniłam się z młodym Niemcem i jego rodzicami. Zapraszali mnie do siebie do domu. Bez wątplenia należeli to elity. Syn był zbuntowany i nienawidził ojca. Nie pytałam dlaczego. Nie wiązałam z tą znajomością żadnych planów, ale jego rodzice pewnie byli innego zdania patrząc na zaangażowanie ich jedyne dziecko. Zaprośili mnie powtórnie do NRD na Bal Sylwestrowy. Jako jedyna na Wielkiej Sali w restauracji miałam długą sukienkę z rozporkiem do połowy uda. Na szyi sznur pereł – oczywiście sztucznych... Na parkiecie przechodziłam roześmiana z rąk do rąk. Jakiś Niemiec w tańcu powiedział mi „Polnischen Frauen Reitz ist nicht zu erreicht.” (Povab polskich kobiet jest nie do osiągnięcia). Zapytałam zalotnie skąd wie, że jestem Polką? Zatoczył ręką łuk pokazując mi inne tańczące pary i zapytał: Widzisz kogoś podobnego?

Upłynęło wiele lat. Zmieniła się i Polska i świat. W swojej pracy zawodowej bardzo dużo podróżowałam. Nigdy się z nikim nie związałam na dłużej. Zawsze szukałam perfekcyjnego mężczyzny, który mnie

zdominuje, ale moje damsko-męskie fascynacje mijały szybko. Znow nie to! Jedyna fascynacja, która nie mijała, to zauroczenie pracą dziennikarza telewizyjnego. Moi kolejni szefowie cenili dyspozycyjność. Na sygnał pędziłam na lotnisko, spotykałam kamerzystę i w drogę do następnej przygody, bo tak traktowałam swoją pracę.

Ojciec zmarł niespodziewanie, kiedy byłam w głębokiej dżungli w Brazylii. Tu nie docierał sygnał mojej komórki. Czy po powrocie do Polski byłam załamana? Siedziałam nad grobem ojca w samotności i prosiłam Go: daj mi znak abym wiedziała, czy jesteś ze mnie zadowolony, ale on milczał. Wokół jego grobu pojawiły się inne. Odeszła matka, moja siostra... Nie udało mi się być na pogrzebie żadnej z nich. Ściana w moim warszawskim apartamencie pokryta jest dyplomami z całego świata. Ola, białoruska studentka, która mieszka tu bezpłatnie i opiekuje się mieszkaniem w czasie moich wyjazdów, oprawia je w ramki i wiesza jeden obok drugiego.

Brałam udział w projekcie „Wierzmy w wolność”! To zbiór opowiadań o prawach człowieka, napisanych przez polskich autorów.

Po ostatnim miesięcznym pobycie w Syrii otrzymałam specjalną nagrodę Amnesty International za pracę w mediach na rzecz praw człowieka. Pośmiertnie otrzymał ją również Piotrek – mój operator kamery. Tuż po nalocie w Damaszku, kiedy można było w miarę bezpiecznie dotrzeć do miejsca, w którym zginął od wybuchu bomby, poszłam tam ze znajomym dziennikarzem ze Szwecji. Szukaliśmy czegokolwiek, co mogło należeć do niego abym mogła po powrocie przekazać jako pamiątkę jego kobiecie. Na dnie leja po bombie Gunnar znalazł kawałek nadpalonego materiału „moro”. Takie spodnie nosił Piotrek. Płakałam bez łez zagryzając wargi do krwi pakując ten skarb do foliowej torebki.

Siedzę na balkonie mojego apartamentu w Warszawie. Przede mną zimna kawa w kubku, na popielniczce tli się papieros. Takie były moje śniadania niezależnie od miejsca pobytu, ale dzisiejszy dzień jest szczególny. Przede mną leży list z Instytutu Chorób Tropikalnych. Ola mówiła, że ktoś w ich imieniu telefonował dwukrotnie, ale mnie nie

było w kraju. Przed wyjazdem kiepsko się czułam i byłam u nich zrobić badania. Ostatni wyjazd też nie był udany. Myślałam, że złapałam grypę. Reporter w stanie wojennym nie może sobie na wyjeździe pozwolić na aklimatyzację, regularny sen, odpoczynek w najgorętszej porze dnia czy unikanie wysiłku w pierwszych dniach pobytu.

Bolała mnie głowa i mięśnie, ciało pokryła drobna wysypka. Pod pachami czułam powiększone węzły chłonne, ale parłam do przodu w poszukiwaniu sensacji. Podobno nie należy pić napojów z lodem nie wiadomego pochodzenia. Pamiętam swoją wdzięczność, kiedy stara kobieta podała mi kubek z wodą na zgliszczach jej wsi.

Nie mam odwagi otworzyć listu. Co w nim będzie?

Boję się przyznać sama sobie, ale mam wrażenie zaburzenia koordynacji ruchów i pamięci. Jest mi po prostu źle. Czy to depresja?

Instytut Chorób Tropikalnych wzywa mnie w trybie pilnym do swojego laboratorium celem potwierdzenia wykrytych przeciwciał IgM i/lub IgG specyficznych dla gorączki Zachodniego Nilu w surowicy lub w płynie mózgowo-rdzeniowym w okresie do 8 dni od wystąpienia objawów choroby (test MAC-ELISA).

Byłam u nich 34 dni temu. W panice sprawdzam w Internecie. Objawy się zgadzają...

3-a premio en la literatura konkurso
„Esperanto ligas homojn. Kio okazis, kio okazos?”

ANNA KOKOT-NOWAK

Sablohorloĝo de la tempo paneis

*La estonteco trafluas en la pasintecon
tra mallarĝaĵo de la nuntempo.*

– Terry Pratchett

Ie inter „ĝis” kaj „de” mia tuta vivo kolapsis... Ĝis la 25-a de aŭgusto mi estis edzino, de la 26-a de aŭgusto mi estas kiel la kato de Schrödinger – viva kaj morta samtempe. La fizikistoj en tro longaj, ĉifitaj laboratoriaj kiteloj kaj kun tro malfortaj okulvitroj dirus ankaŭ, ke mian superpozician staton difinos nur preciza mezurado. Do baldaŭ evidentiĝos ĉu mi plu vivas aŭ ĉu de longa tempo mi odoras kadavron. Jes, necesas tion esplori, meti min sur tablon por psikologia vivisekcio, kalibri la mikroskopojn, sterilizi la ilojn uzatajn por enrigardi la profundon de mia viva/morta korpo: molan cerbotranĉilon, tondilon kaj ripotranĉilon (hokan), sekcan segilon kun polvosorbilo, manan amputsegilon, oscilan segilon kun akra disko, histohoketon. Necesas pretigi fadenon kaj kudrilon por sekca kudrado. Dum la sekcado la klingo de la skalpelo estos la demandosigno, kaj mia korpo – la respondo, la kirurgia fadeno nodiĝos en buklo de interpunkcia punkto. Tamen ĉu tia dissekcado estas necesa? Eble oni devas rezigni pri racia, scienca antaŭvidado, tiuj kleraj konjektadoj, kiujn proponas la geriatraj buŝoj de profesoroj *ex cathedra*. Mi scias, kiu mi estis, mi scias, kiu mi estas. Mi estis edzino. Mi estas vidvino – la morto de la edzo donis al mi tian eterne daŭranta statuson.

Mi estas vidvino, do – laŭ la vidpunkto de la socio – preskaŭ travidebla strukturo, kun la doloro sentripigita rekte sur la movoplenajn stratojn de la metropolo. Oni timas rigardi min, por ne malsaniĝi per morto. Kaj ĝi estas ja inkluziva fenomeno, juste alirebla por ĉiuj. Bonvolu ne zorgi, estas sufiĉe da mortado por ĉiu, eĉ se iu ricevus nur iometon da ĝi, miligramon. La homa silentado retraŭmatizas – ĝi kaŭzas, ke mia rakonto ŝiriĝas, estas nestabila. Sur la kalendaron de mia vivo fluas nigra gudro de malĝojo, la psikiatro kun ruza rideto jam ludas per boteleto da piloloj: li tintigas la psikostimulilojn kiel horora bebo, receptante por mi surbaze de fabela distonio, kiun li mem elpensis. Per nigra skribilo li notas la nigran vizion de mia estonteco. La nigraj frazoj kolektitaj en diagnozojn ĵetas gigantajn ombrojn sur la ĉiam pli palan, pergamenitan recepton. En la laborejo de psikozo li ĵus teksis por mi tapiŝon de vidvina difektiĝo. „Ja vi komprenas... – li klarigas per indiferenta voĉo, obstine, turnante la ruĝan skribilon kiel la voston de diablo. – Vi estas vidvino, vi loĝas en Mordor, la Obskura Lando. Kaj vi jam ne povas reveni el ĝi al ni...”. Mia espero forflugas kiel restaĵoj de leontodo trafitaĵ de aero. Ĉiu aŭdita vorto ankoraŭ longe sonoras kiel kakofonio de teruro en la resonanca skatolo de la menso. Ja mi estas homo senhaŭtigita, enorme sentema. Mi esploras la mondon per la skalpitaj fingropintoj. Sur ĉio, kion mi tuŝas, mi lasas sangan spuron: la haŭtliniojn de mia serĉado de mi mem. En la kapo mi rulumas la ankoraŭ neekzistantan estontecon kaj meditas kun tremo: „Kio okazis, kio okazos?”

La sablohorloĝo en la manoj de freneza klaŭno, vitra ludilo – Ve! Ĝi frakasiĝis... kaj duonigis mian vivon: estis virino – estas reverso: sen-seksa estaĵo. La vitra ujo kun sablo krevis, la eretoj disŝutiĝis. Atentu, atentu – la tempo-kalkulilo paneis! La lokon de la horloĝo kun sablaj horoj okupis la ciferplato de la horloĝo de distimio, amikino de depresio. Ĝi estas molaĉa, ĝi verŝiĝas, kiel mi, tra la manoj, deformita kiel la horloĝoj el „La persisto de la memoro” de Salvador Dalí. Mi aranĝas la lipojn por krio de teruro, sed kun miro mi konstatas, ke ili ne troviĝas sur mia vizaĝo. Nur kelkajn minutojn poste mi trovas ilin en poŝo de la ĉambro-

robo. Jes, malpura ĉambro-robo estas evidenta rekvizito de malespera vidvino. Mi povus lavi ĝin, sed fakte – kiucele? Tio ne kaŭzos, ke mia edzo resurektos... El la parolbruo de la surtera vivo mi fuĝas al la ermitejo de mia damaĝita interno. Ĉiuj miaj histoj estas taŭzitaĵoj. La morto provis desekci el mi profunde enkreskintajn disbranĉiĝojn de la animo de mia amato. Ne, ĝi ne forprenis la tuton. Jen kaj jen mi rimarkas viran peceton, kiu bedaŭrinde komencas odoraĉi kadavron. Sed malgraŭ ĉio mi ne fordonos ĝin. Mi mergos ĝin en formolon kaj firme fermos la kovrilon. *Twist and love!*

Nun mi devas denove konstrui en mi ŝanceliĝeman skeleton de la personeco, kiu helpas min vivi plu. Kun granda spirita peno necesas fosi ĝis la plej profunda tavolo de la memo, ĝis la tiel nomataj *defaŭltaj agordoj*. Tio postulas kuraĝon, tempon. Atentemon, plastikecon de la menso, akrobatan kapablon de la cerbo pripensi profunde, eliradon trans kurboj kaj lopoĵoj de ĝiaj giroj, evitadon de neŭronaj nodoj. Dum tiuj intelektaj akrobataĵoj oni povas senti doloron, sed temas pri bona doloro. Mi promeniĝas ĝin per rimeno, kiel koleran hundon.

Mi preferos *nutrimentum spiritus*, nutraĵon de la spirito, al ordinara manĝo. Kiel anakoretino mi konsumos la vakuon, sed eliminis el la organismo realan materion: pensojn, planojn, ekzistencialismajn demandojn. Ankoraŭ momente tiuj spiritaj ekskrementoĵoj flanko kuŝos nekulturitaj, restintaj ie sur kanaletara krado de la ĉiutageco. Eble ili eĉ malbonodoriĝos, incensos mian lokon de ermitino per barbara fetoro, por fine forflui plu, kun la fluo de novaj pensoj – necedeme puŝataj per la psika forŝprucigilo de la kredo je la estonteco. Mi kungluos la disrompitan vitron de la vivo-sablohorloĝo, en ĝian internon mi ŝutos purajn sablerojn. Mi komencos alian mem-rakonton. Sur la lingvo-seĝon mi sidigos akuŝistinton de novaj frazoj interplektitan per la radikaj vortoj: morgaŭ, espero, fido. Mi naskos la estontecon... per la forto de la virina pranaturo.

El la pola tradukis Przemysław Wierzbowski

III nagroda w konkursie literackim
„Esperanto łączy ludzi. Co było, co będzie?”

ANNA KOKOT-NOWAK

Usterka klepsydry czasu

*Przyszłość przelewa się w przeszłość
przez zwężenie w teraźniejszości.*

– Terry Pratchett

Gdzieś pomiędzy „do” i „od” runęło całe moje życie... Do 25 sierpnia byłam żoną, od 26 sierpnia jestem niczym kot Schrödingera – jednocześnie żywa i martwa. Fizycy w za długich, pomiętych fartuchach laboratoryjnych i za słabych okularach powiedzieliby także, iż mój superponowany stan rozstrzygnie dopiero dokładny pomiar. Wkrótce się więc okaże, czy jeszcze żyję, czy też już dawno śmierdę truchelkiem. Tak, trzeba to zbadać, położyć mnie na stole do psychologicznej wiwisekcji, skalibrować mikroskopy, wysterylizować narzędzia do zagłądania w głąb mego żywego/martwego ciała: nóż mózgowy miękki, nożyce i nóż żebrowy (hakowaty), piłę sekcijną z pochłaniaczem pyłu, piłę amputacyjną ręczną, piłę oscylacyjną z ostrą tarczą, haczyk tkankowy. Trzeba przygotować nić oraz igłę do szyc sekcyjnych. Ostrze skalpela podczas sekcji będzie znakiem zapytania, a moje ciało – odpowiedzią, nić medyczna zawinie się w pętelkę kropki interpunkcyjnej. Czy ta autopsja jest jednak potrzebna? Może trzeba zrezygnować z racjonalnego, naukowego przewidywania, tych uczonych predykcji, serwowanych przez geriatryczne usta profesorów *ex cathedra*. Wiem, kim byłam, wiem kim jestem. Byłam żoną. Jestem wdową – śmierć męża nadała mi taki wiecznotrwały status. Jestem

wdową, czyli strukturą nieomal społecznie przezroczystą, z bólem wypatroszonym z trzewi wprost na ruchliwe ulice metropolii. Ludzie omijają mnie z trwogą, swoim milczeniem uśmiercają społecznie. Boją się na mnie spojrzeć, by nie zarazić się śmiercią. A przecież jest ona zjawiskiem inkluzyjnym, sprawiedliwie dostępnym dla wszystkich. Proszę się nie martwić, dla każdego starczy umierania, choćby kto dostał go tycy-tyci, miligram. Człowiecze milczenie retraumatyzuje – sprawia, iż moja narracja rwie się, jest niestabilna. Na kalendarz mojego życia leje się czarna smoła smutku, psychiatra z chytrym uśmieszkiem bawi się już buteleczką pigułek: grzechocze psychostymulantami jak bobas z horro-ru, wypisując mi receptę na postawie wymyślonej przez siebie, bajkowej dystonii. Czarnym długopisem zapisuje czarną wizję mojej przyszłości. Czarne zdania zebrane w diagnozy – rzucają olbrzymie cienie na co-raz bardziej bladą, pergaminową receptę. W pracowni psychozy utkał mi właśnie makatkę wdowiej degrengolady. „Rozumie przecież pani... – tłumaczy bezbarwnym głosem, uparcie, kręcąc czarnym długopisem jak diabelskim ogonkiem. – Jest pani wdową, mieszka pani w Mordorze, Ciemnym Kraju. I już stamtąd pani nie wróci do nas tutaj...”. Moja nadzieja odlatuje jak szczątki potraktowanego powietrzem dmuchawca. Każde usłyszane słowo dźwięczy jeszcze długo kakofonią przerażenia w pudle rezonansowym umysłu. Przecież jestem człowiekiem obranym ze skóry, wysokowrażliwym. Badam świat oskałpowanymi opuszkami palców. Na wszystkim, czego dotykam – zostawiam krwawy ślad: linie papilarne moich poszukiwań siebie. Scrolluję w głowie nieistniejącą jeszcze przyszłość i zastanawiam się z drżeniem: „Co było, co będzie?”.

Klepsydra w dłoniach szalonego klauna, szklana zabawka – Ups! Zbiła się... i podzieliła moje życie na pół: była kobieta – jest rewers: istota bezpłciowa. Szklana bańka z piaskiem pękła, drobinki się wysypały. Uwaga, uwaga – awaria liczydła czasu! W miejsce zegara z piaskowymi godzinami, pojawiła się tarcza zegara dystymii, koleżanka depresji. Jest sflaczały, przelewa się jak i ja przez ręce, zdeformowany jak te zegary z obrazu „Trwałość pamięci” Salvadora Dali. Układam usta do krzyku

przerażenia, ale ze zdziwieniem stwierdzam, że nie mam ich na twarzy. Dopiero po kilku minutach znajduję je w kieszeni szlafroka. Tak, brudny szlafrok to taki oczywisty rekwizyt rozpaczającej wdowy. Niby mogłabym go wyprać, ale w sumie po co? Mąż mi od tego nie zmartwychwstanie... Uciekam od gwaru doczesności do pustelni swego poharatanego wnętrza. Wszystkie tkanki mam poszarpane. Śmierć próbowała wypreparować ze mnie wrośnięte głęboko odnogi duszy ukochanego. Nie, nie zabrała ze sobą wszystkiego. Tu i ówdzie dostrzegam męski kawałeczek, który już niestety zaczyna śmierdzieć trupem. Ale i tak go nie oddam. Zaleję formaliną i zakręcę mocno wieczko. *Twist and love!*

Teraz muszę na nowo zbudować w sobie chybotliwy szkielet osobowości, który pomoże mi dalej żyć. Dokopać się z wielkim wysiłkiem duchowym do najgłębszych pokładów własnego *ja*, tak zwanych *pierwotnych ustawień fabrycznych*. To wymaga odwagi, czasu. Uważności, plastyczności umysłu, akrobatycznej zdolności mózgu do głębszej refleksji, wychodzenia poza zakręty i pętle jego zwojów, omijania supłów neuronów. W czasie tych umysłowych szpagatów można poczuć ból, ale to dobry ból. Prowadzę go na smyczy jak wkurzonego psa.

Przedłożę *nutrimentum spiritus*, czyli pokarm dla duszy – nad zwykłe jadło. Jako anachoreтка strawię pustkę, ale wydalę realną materię: myśli, plany, pytania egzystencjalne. Jeszcze chwilę te duchowe ekskrementy będą leżeć odłogiem, zatrzymane gdzieś na kratce kanalizacyjnej dnia codziennego. Może nawet zaśmierdną, okadzą okrutnym fetorem moje lokum eremitki, by finalnie odpłynąć gdzieś dalej, z nurtem nowych myśli – nieustępliwie popychane psychiczną spłuczką wiary w przyszłość. Skleję potłuczone szkło klepsydry życia, nasypię do wnętrza czyste ziarna piasku. Zacznę inną autonarrację. Posadzę na krześle języka akuszerkę nowych fraz, przeplatanych słowami – korzeniami: jutro, nadzieja, ufność. Będę rodić przyszłość... siłami kobiecej pranatury.

TAMAGOTCHI DE CHASTEIGNER

Akcidenta renkontiĝo

Deviŝante la ŝviton de sia frunto, Stefano faligas siajn okulvitrojn sur la gazonon. Pigre, li serĉas ilin permane – sensukcese. Li metas flanken tiun fascinan sciencfikcian romanon verkitan kiam komputiloj pezis tuonojn kaj leviĝas por pluserĉi siajn nepre bezonatajn okulvitrojn. Li tuj trovas – krak! – je la unua paŝo lia piedo surtretas kaj detruas ilin. Sen ili, Stefano estas duonblinda. Bedaŭrinde, li ne estas en la ĝardeneto apud sia apartamento, kie li ŝategas legi. Male. Por la unua fojo, li vojaĝas kaj li estas solsula en parko de fremda lando kies lingvon li ne parolas.

Kion fari? Stefano prenas la rompitaĵon en siajn manojn kaj ekmontras ilin al preterpasantoj, petante helpon: ili sciigas lin ke ili ne komprenas aŭ simple ignoras lin. Infanoj alproksimiĝas – la duonblindulo provas klarigi kio okazis kaj kion li bezonas. La infanoj respondas emfaze. Ili sonas kiel dirante: Venu! Venu! Ni helpos vin!

Laŭ la taksado de la blindulo, tiuj infanoj estas je la aĝo frekventi bazlernejon. Fakte ili devus esti en lernejo en ĉi tiu momento. La infanoj ĝoje posttiras Stefanon per la brakoj, per la manikoj, eĉ per la pantalonon! Brue, la trupeto paŝas tra la obstakloj de tiu okupata, vivplena urbo. Ofte Stefano stumblas pro la agitiĝo de la infanoj; tiam ili vigle kuniĝas por subteni lin kaj evitigi al li falon. La etaj helpantoj alparolas Stefanon senĉese; iliaj vortoj sonas ĝojaj kaj trankviligaj. Stefano ripete parolas pri okulvitroj – li faras la geston kun siaj fingroj ĉirkaŭ la okuloj por klarigi – tiam la infanoj respondas per emfazaj krioj. Ju pli tiu promenado daŭras,

des pli da duboj aperas en la kapo de la helpata... Stefano scias ke en ĉi tiu urbo estas kvartaloj sekuraj kaj malsekuraj. Kaj oni timigis lin kun tiuj historioj de kidnapoj al fremduloj. Post eble du horoj da marŝado, ne nur liaj piedoj doloras al li sed li sentiĝas sendefenda. Stefano timas kaj scivolas: Ĉu ili komprenis min? Kien ni iras? Kio okazos?

Fine Stefano eniras veran butikon de vera optikisto. Bonŝance, simplas komprenigi kion li volas. Post kelkaj horoj, Stefano havas novajn okulvitrojn. Kaj la stilo... Neniu en sia lando havas okulvitrojn tiajn. Ŝatinde.

Revenante al sia hotelo, Stefano preterpasas butikon de optikisto. Kaj dua, jen tria, kaj jam la kvara... Ŝajnas ke estas butikoj tiaj ĉiuj du cent metroj en ĉi tiu urbo! Strange... Strangege... Kial infanoj alkondukus turiston kiel li ĝis tute fora parto de la urbo? Stefano ne povas dubi ke ili lin iucele alkondukis al tiu ege fora butiko. Sed kial? Li ekdecidas rakontadi ĉi tiun historion kaj vojaĝi ĝis li trovos la respondon.

TAMAGOTCHI DE CHASTEIGNER

Przypadkowe spotkanie

Wycierając pot z czoła Stefan strącił swoje okulary na gazon. Leniwie szukał ich ręką – bez skutku. Odłożył na bok tę fascynującą powieść sf napisana w czasach, kiedy komputery ważyły tony i wstał aby kontynuować poszukiwania absolutnie niezbędnych okularów. Znalazł natychmiast – krak! – po pierwszym kroku jego stopa znalazła i zniszczyła je. Bez nich Stefan jest podwójnie samotny w parku obcego kraju, którego języka nie zna.

Co zrobić? Stefan trzyma potłuczone okulary w rękach i pokazuje je przechodniom prosząc o pomoc. Ci albo dają znać, że nie rozumieją albo wręcz ignorują go. Zbliżają się dzieci – podwójnie niewidomy próbuje wytłumaczyć co się stało i czego potrzebuje. Dzieci odpowiadają emocjonalnie. Wydaje się, że mówią:

Venu! Venu! Ni helpos vin! (Chodź! Chodź! Pomożemy ci!)

Według oceny niewidomego dzieci mogą mieć wiek odpowiedni dla szkoły podstawowej. Faktycznie w tym momencie powinny być w szkole. Dzieci wesoło popychały Stefana ramionami, ciągnąc za rękawy, a nawet za spodnie. Grupka hałaśliwie pokonywała przeszkody tętniącego życiem miasta. Stefan często potykał się z powodu ruchliwości dzieci: wtedy szybko jednoczyły się aby go wesprzeć i ochronić przed upadkiem. Mali pomocnicy zagadywali go bez przerwy: ich słowa brzmiały wesoło i uspokajająco. Stefan powtórnie mówi o okularach – palcami zatacza koło wokół oczu aby wytłumaczyć – wtedy dzieci odpowiadają przesad-

nymi okrzykami. Im dłużej trwa ta przechadzka tym więcej wątpliwości pojawia się w głowie podopiecznego... Stefan wie, że w tym mieście są dzielnice bezpieczne i niebezpieczne. Straszono go historiami o porwanach obcych. Po może pół godzinie marszu nie tylko bolały go nogi ale też czuł się bezbronny. Stefan bał się i chciał wiedzieć: Ĉu ili komprenis min? Kien ni iras? Kio okazos? (Czy oni mnie rozumieją? Dokąd my idziemy? Co się wydarzy?)

W końcu Stefan wchodzi do prawdziwego zakładu optycznego. Dzięki Bogu łatwo jest zrozumieć czego chce. Po kilku godzinach Stefan ma nowe okulary. I to jakie... Nikt w swoim kraju nie posiada takich. Tylko pozazdrościć.

Wracając do swego hotelu Stefan mijają zakład optyczny. I drugi, trzeci i już czwarty... Wydaje się, że takie zakłady są w tym mieście co 100 metrów. Dziwne... Bardzo dziwne... Dlaczego dzieci przyprowadziły turystę takiego jak on aż do bardzo odległej części miasta? Stefan nie wątpił, że dzieci przywiodły go do tego odległego butik w jakimś celu. Ale w jakim? Zdecydował opowiadać tę historię i podróżować tak długo, aż znajdzie odpowiedź.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczevska

BARTOSZ DŁUBAŁA

Haltejo

Homa provo de forkuro de tempopaso povas finiĝi per enpaŝo ŝlimakvejon. Regas malsekeco pro ŝvitanta korpo. Komence de homirantaro prezentas sin media sensacio. Jam ĉiuj scias: kiu ŝtelas kaj kiom da. Oni prenas monon en ŝanĝsistemo paŭzante por manĝo kaj uzo de necesejo. Poste ili ŝajnas esti ankoraŭ pli implikitaj interne.

Mallumiĝis lampo lumiganta normale busan ŝirmejon ĉe haltejo, sed mi ĉion vidas. Multfoje mi renkontadis ĉi tie fremdan pasaĝeron sed neniam okazis duelo. Aparte, se temas pri mienoj kiam atendata buso longe ne alvenis. Mi ne sentas min trompita, ankoraŭ ne estas tempo de forvojaĝo. Antaŭ momento mi alvenis el sufoka ĉambro sur la supra etaĝo.

Tiu ĉi vespero estas minora, ĉar jam regas frua aŭtuno. Apud mi staras ŝi, por kiu ĉiu dezirus esti Vergilio en tiu ĉi urbo. Ŝi atendas. Ŝi atendas ĉe la haltejo jam kelkajn minutojn, ŝi eĉ „ekkreskas” en lignan sidlokon. Mi ne plu pensas romantike eksidi apude. Maĉante gumon mi pensas kio okazos, se tempo kaptos min. Fakte mi faris nenion malbonan pro kio tempo povus persekuti min, tamen mi timas. Ĉiam temas pri tio, ke necesa estas konvinko de peko. Povas esti, ke ĉio okazas pro fermentita vino, kiun mi vendadis sed neniam fordrinkis. Oni haltis surloke adoleskajn alkoholulojn por ke ili ne alkroĉu fermitajn busajn pordojn dum buso moviĝas.

Ŝi trinkas mineralan akvon kaj ludas per smartfono. Mi scias, ke ŝi nenien forvojaĝos ne havante monon por iomete da suno en Grekujo aŭ Egiptujo. Mi ne alparolas ŝin kiel donjuano por ke ŝi ne pensu, ke mi estas naiva. En lernejo mi ricevis etvalorajn notojn el geografio, kemio kaj biologio.

El la pola tradukis Elżbieta Karczewska

BARTOSZ DŁUBAŁA

Przystanek

Ucieczki przed czasem kończą się wdepnięciem w kałużę. Jest mokro od potu na ciele. Na czele pochodu ludzi idzie medialna sensacja. Już wszyscy wiedzą, kto kradnie i ile. Biorą pieniądze w systemie zmianowym, z przerwami na posiłek i toaletę. Później wydają się jeszcze bardziej przzerwani wewnątrz.

Przestało padać światło lampy na wiatę autobusową, ale widzę. Nie raz spotykałem się tu z obcym pasażerem, ale nigdy nie dochodziło do pojedynków. Z wyjątkiem tych na miny, gdy oczekiwany autobus nie pojawiał się. Nie czuję się oszukany, jeszcze nie czas na odjazd. Dopiero tu przyszedłem z dusznego pomieszczenia na ostatnim piętrze.

Ten wieczór jest nieletni, bo już wczesna jesień. Obok stoi ona, dla której każdy chciałby być Wergiliuszem po tym mieście. Czeka. Jest na przystanku od kilku minut, wrasta w drewniane siedzenie. Ja już wyrosłem z siedzenia obok. Żuję gumę i myślę, co będzie dalej, jeśli czas mnie dopadnie. Nie uczyniłem nic, za co mógłby mnie ścigać, a jednak się boję. Zawsze chodzi o to, by udowodnić winę. Może to wszystko przez sfermentowane wino, które sprzedawałem, lecz nigdy nie wypilem. Zatrzymywało w miejscu młodocianych alkoholików, nie mogli przejechać się na zamkniętych drzwiach autobusu.

Ona pije wodę mineralną i w coś gra na smartfonie. Wiem, że nigdzie nie pojedzie, nie stać ją na odrobinę słońca w Grecji lub Egipcie. Nie pytam o pogodę, żeby nie wyszło, że się nie znam. Mierny z geografii, chemii i biologii.

JINDŘIŠKA DRAHOTOVÁ

Kiel estis, kiel estos – pripenso de maljunulino

La diraĵo, kiun mi nun ofte aŭdas de miaj konatoj kaj amikoj estas: „**pli bone jam estis**”. Tio ne sonas optimisme, nur ŝajne realisme. Ja, helajn ontojn promesas nur politikistoj kaj neniu kredas al ili.

Mi naskiĝis en la fino de la tridekaj jaroj je la pasinta jarcento antaŭ la dua mondmilito. En mia junaĝo post la milito antaŭ ni estis esperplena perspektivo. Homoj estis feliĉaj pretaj labori, konstrui sunplenan estonton. Nun, kiam mi povas kompari pasintajn dekjariĝojn kun spertoj kaj saĝeco de maljunulino, venas en mia kapo malnova konsilo al povuloj de la mondo el antikva Japanio, kiun mi ie trovis – **kiel farigi homojn feliĉaj**:

1. Vi forprenos al homoj ĉion
 2. Vi malpermesos al ili ĉion
 3. Tre forte vi ilin timigos
 4. Vi senigos al ili certecon kaj ŝanĝos iliajn kutimojn
 5. Poste vi redonos duonon de ĉio, kion vi al ili forprenis
 6. Vi deklaras, ke vi antaŭhaltigis grandan danĝeron, (kiun vi antaŭe elpensis)
 7. Duonon de tio, kion vi malpermesis, vi denove al ili permesos.
- Homoj sentos sin ege riĉaj, liberaj kaj feliĉaj, dankemaj al vi. Kaj aplaŭdos al vi.

For de tio. Vivo sur nia planedo rulas laŭ leĝoj de la naturo kaj estas vane kontraŭ naturo batali. Ŝajnas al mi, ke oni en socio nun perdadas

estimon kaj honoron al honesta laboro kaj spirita pensado. Floras distraĵoj, senzorgemaj amuzoj, frenezaj okupoj, spite de pandemio. Ĉio rapidiĝas, aferoj plifruie gravaj perdas sian valoron, spite de pandemio.

Kaj denove venas en mian kapon malnova klasika poemo de K. J. Erben, en kiu maljunulino ŝpinanta fadenon diras en fino de la longa poemo: „**Ĉio en la mondo havas du flankojn, sed plibone nenion scii, antaŭ vi havu puran mallumon, ol la onton malkaŝi kaj teruran ekscii certecon**”.

Ĉu ŝajnas al vi miaj pensoj tro nigraj? Malgajaj? Ne, tiaj ili ne estas. Vi sciu, ke neniu vivos eterne, sed kun humileco, kun ia porcio de fatalismo kaj espero kaj kun sencoplana laboro oni povos travivi feliĉan vivon en kondiĉoj, kiujn oni ne povas ŝanĝi. El via vivo Vi vivaj ne foriros, foriru kun sento, ke Vi estis utilaj.

JINDŘIŠKA DRAHOTOVÁ

Jak było, jak będzie – przemyślenia staruszki

Powiedzenie, które często powtarzają mi moi znajomi i przyjaciele brzmi „**lepiej już było**”. To nie brzmi optymistycznie lecz raczej realnie. No tak: jasną przyszłość obiecują tylko politycy, ale nikt im nie wierzy.

Urodziłam się końcówce lat trzydziestych ubiegłego wieku, przed II wojną światową. W mojej młodości, po wojnie, mieliśmy wielkie nadzieje. Ludzie byli szczęśliwi, gotowi do pracy i stworzenia słonecznej przyszłości. Teraz, kiedy jako staruszka oceniam minione lata z moim doświadczeniem lat ubiegłych, w mojej głowie pojawia się stara rada mądrych, staroświeckich Japończyków, znaleziona gdzieś i kiedyś przeze mnie – **jak uczynić ludzi szczęśliwymi:**

1. Zabierzesz ludziom wszystko
2. Zabronisz ludziom czynić cokolwiek
3. Mocno ich przestraszysz
4. Pozbawisz ich pewności siebie i zmienisz ich przyzwyczajenia
5. Później zwrócisz ich połowę tego, co wcześniej zabrałeś
6. Oświadczysz, że powstrzymałeś wielkie niebezpieczeństwo (które wcześniej wymyśliłeś)
7. Połowę tego, co zabroniłeś, znów im obiecasz. Ludzie poczują się bogaczami wolnymi i szczęśliwymi, wdzięcznymi ci. I będą cię chwalili.

Precz z tym. Życie na naszej planecie toczy się według praw natury i walka z naturą jest nic nie warta. Wydaje mi się, że społeczeństwa

tracą szacunek dla uczciwej pracy i uduchowionego myślenia. Królują rozrywki, bez troskie przyjemności, szaleństwa pomimo pandemii. Wszystko przyspiesza. Sprawy kiedyś ważne tracą swoje znaczenie – pomimo pandemii.

I znów do głowy przychodzi mi stary, klasyczny poemat K. J. Erbena, w którym staruszka przędąca nić mówi na końcu: **„Wszystko na świecie ma dwa oblicza, lecz lepiej jest nic nie wiedzieć, miej przed sobą czystą ciemność zamiast odkryć przyszłość i uzyskać straszną pewność”**.

Czy wydaje wam się, że mam czarne myśli? Smutne? Ależ skądże. Wiedziecie, że nikt nie żyje wiecznie lecz z poczuciem człowieczeństwa, dozą fatalizmu i nadziei, z pracą dającą satysfakcję można przeżyć szczęśliwe życie w warunkach nie wymagających zmiany. Nie zakończycie swojego życia jako nadal żywi osobnicy: umierając miejcie wrażenie, że byliście potrzebni.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczevska

ANDRZEJ LICZMONIK

En kaĝo

La kelo estas tre malvasta kaj malkomforta. Plej volonte mi forlasus ĝin tuj, rektigus dorson, etendus brakojn kaj profunde enspirus. Mi scias, ke tio ne eblas. Ekstere regas temperaturo pli alta ol 60 celsiajn gradojn. Ĉiuj vivaj estaĵoj povas travivi nur en profunda ombro, tia kia estas ĉi tie. Vespere iom malvarmiĝos. Oni povos foriri kaj serĉi ion por manĝi. Por ke nur infere fortega pluvego kaj uragano ne detruu kaj ne inundu mian kaŝejon. Ĝenerale mankas akvo, sed kiam falas el la ĉielo tia amaso da akvo – fariĝas katastrofo. Alian kaŝejon kontraŭ morgaŭa varmeĝo tute certe mi rapide ne trovus.

Serĉi manĝon praktike signifas neniigi/mortigi kelkajn karajn samlandanojn, kiuj pli frue elspuris iujn herbotigojn taŭgaj por manĝi. Se iu el ili evidentiĝos pli rapida... tiam ĉiuj problemoj malaperos el mia kapo por ĉiam. Oni ne devus pensi pri la morgaŭa temperaturo, pri akvo, pri uraganoj. Tio tentas. Nur same forte tentas la vivo. Ju pli la vivo forglitiĝas el la manoj des pli oni deziras plu vivi. Aliaj sentas same. Tio por ni ne estas bonŝanca. Ni ĉiuj ne travivos.

Hodiaŭ ne estas „niaj” kaj „fremdaj”. Ni ĉiuj estas konkurantoj en la batalo travivi ankoraŭ unu tagon. Aŭ mi, aŭ tiu alia, kiu ĝuste forŝiras el la tero iun fiherbon, kiun la suno ankoraŭ ne sukcesis cindrigi. Ni ne plu kreas familiojn nek aliajn asociojn. Nin obsedis instinkto de transdaŭro kvankam ni scias, ke tio ja ne eblas. Post unu jaro certe estos pli varme ol nun, poste ankoraŭ pli varme, ĝis fine eĉ en tiu kelo

oni ne povos vivi kaj tiam estos jam nenio. Eĉ niajn korpojn neniu enterigos.

Post kelkcentoj da jaroj eble denove malvarmiĝos almenaŭ tiom, ke la Naturo komencos reviviĝi. Unue iuj plantoj, poste probable iuj etaj bestetoj. Se la afero prenos malbonan direkton fine aperos iu besto kun antaŭaj piedoj liberaj, ĉar ne plu ĝi devos uzi ilin por apogi sin surtere, ekipitaj per longaj fingroj, kapabla formi kaj elparoli vortojn. Tiam ĉio komenciĝos denove: ĝi ellernos ekbruli fajron, breĉi brutaron, elpensi kaj konstrui motoron kaj fine mortfalos pro varmego kiel ni.

Eble tamen tia intelekta estaĵo jam neniam aperos. Por la Tero tio estus plej bona solvo. Se niaj prauloj estus efektive „intelektuloj”, kiel ili sin mem nomis, ĉiun inventinton ili tuj kondamnis al morto kaj liajn inventojn detruadus kaj neniam permesus ilin uzi. Okazis tamen alie, tial tio, kio okazis oni povas determini per unu vorto: masakro. Anstataŭ do okupiĝi pri estonteco, kiu ne estos, mi prefere pense vagadu al pasinteco, al tio, kio estis.

Kun kortuŝo mi rememoras rakontojn de mia avo pri kvar jarsezonoj, kiuj regule sekvis unu la alian. Estis vintro. Tiam neĝis kaj riverojn kaj lagojn kovris glacio. Mi memoras nek neĝon, nek glacieron. Nu jes, glacieron oni faris en frostigilo, por poste enmeti kubeton da glacio en ujon kun akvo aŭ iu alia trinkaĵo. Sed ke io tia kovris riverojn kaj lagojn? Ne, tion mi ne povas imagi. Pri la neĝo same mi havas neniun imagon. La avo diris, ke tio estas blanka lanugo falanta de la ĉielo anstataŭ pluvo. Sur la neĝo oni povis moviĝi/veturi per sledoj kaj skioj kaj sur glacio per glitiloj. Mi pensas, ke tio devus esti eksterordinare plezura.

Post la vintro sekvis printempo. Tiam aperadis floroj sur iuj arboj kaj sur herbejoj. Nun ne plu floras arboj. Tiuj, kiujn ne damaĝis uraganoj, sekiĝis kaj eĉ post abundaj pluvegoj ne reviviĝas, ne verdiĝas. Sur herbejo de tempo al tempo aperas iu floro, sed rapide ĝi velkas.

Somero. Iam somero estis plej bela jarsezono. Tiam oni veturis ferii ĉe la maro, ĉe lagoj aŭ en montaron por grimpi. Nun somero estas kvazaŭ tempo damnita. Bonŝanculo estas tiu, kiu travivos ĝin.

Laŭ la vortoj de la avo aŭtuno estis plej malgaja jarsezono. Ĝi direktis pensojn de homoj al preterpaso, maljuniĝo kaj morto. Nun tiu tempo estas plej ĝoja. Fariĝas malvarmete kaj venas espero, ke oni travivos, apenaŭ ĝis la sekva somero.

Jes, la tempoj de mia avo estis feliĉegaj. Tiaj ili povus esti ankaŭ hodiaŭ, se iom pli da racio havus tiuj, de kiuj tiam io dependis. Bedaŭrinde, plej riĉaj timis perdi eĉ parteton de sia riĉaĵo, politikistoj timis perdi apogon de la popolo kaj popolo timis perdi laborlokojn. Nur neniu timis boligi sin fare de la sunbrulo. Ili sciis, ke ili mem ne ĝisvivos tion, sed nia sorto – iliaj infanoj kaj genepoj – evidente ne interesis ilin.

Antaŭ multaj jaroj oni timigis tiujn, kiuj faris malbonon por aliaj, ke ili estos boligitaj en kaldronoj plenigitaj per bolanta gudro en la loko nomata infero. Interese, ĉu tie estas pli varmege ol nun ĉi tie, surtere? Se jes, tie devus trafi la tuta generacio de niaj amataj prauloj. Ili dum la vivo havis paradizon, ni havas inferon. Venis tempo por interŝanĝi lokojn.

El la pola tradukis Dorota Helena Burchardt

ANDRZEJ LICZMONIK

W klatce

Ciasno mi w tej piwnicy i okropnie niewygodnie. Najchętniej wyszedłbym stąd natychmiast, rozprostował plecy, wyciągnął w górę ramiona i odetchnął pełną piersią. Wiem, to niemożliwe. Na zewnątrz temperatura przekracza sześćdziesiąt stopni Celsjusza. Wszelkie żywe stworzenia mogą przetrwać tylko w głębokim cieniu, takim jak tu. Wieczorem zrobi się odrobinę chłodniej. Będzie można wyjść, rozejrzeć się za czymś do jedzenia. Byle tylko piekielnie silna ulewa połączona z gwałtownym huraganem nie rozwalila i nie zalała mi tej kryjówki. Wody na co dzień cholernie brakuje, ale jak spada z nieba taka nawałnica – katastrofa. Innego schronienia przed jutrzejszym upałem prędko bym pewnie nie znalazł.

Rozejrzeć się za jedzeniem w praktyce oznacza utłuc kilku drogich rodaków, którzy wyczają wcześniej jakieś źdźbła trawy nadające się do spożycia. Jeśli któryś z nich okaże się szybszy..., wtedy wszelkie problemy znikną z mojej głowy raz na zawsze. Nie trzeba będzie myśleć o jutrzejszej temperaturze, o wodzie, o huraganach. Kuszące. Tylko tak sakramencko mocno chciałoby się żyć. Im bardziej życie wymyka się z rąk, tym bardziej się go chce. Inni też chcą. Tym gorzej dla nich. Wszyscy na raz nie przeżyjemy.

Dziś nie ma swoich ani obcych. Wszyscy jesteśmy konkurentami w walce o każdy następny dzień. Albo ja, albo ten drugi, właśnie wyrwijący z ziemi jakieś zielsko, którego słońce na zdążyło spalić. Nie

tworzymy już rodzin ani żadnych społeczności. Opętał nas zwierzęcy instynkt przetrwania, chociaż wiemy, że i tak to niemożliwe. Za rok będzie pewnie cieplej niż teraz, potem jeszcze cieplej, aż w końcu nawet w tej piwnicy nie da się żyć i wtedy już nic nie będzie. Nawet naszych ciał nikt nie pogrzebie.

Za kilkaset lat może znów ochłodzi się na tyle, że przyroda zacznie odżywać. Najpierw rośliny, potem pewnie jakieś drobne zwierzątka. Jak źle pójdzie, to w końcu pojawi się jakieś zwierzę, z przednimi łapami wyposażonymi w długie palce, wolnymi od podpierania się o ziemię, zdolne do wypowiedania słów. Wtedy wszystko zacznie się od początku: nauczy się rozpalać ogień, zacznie hodować bydło, wynajdzie silnik i w końcu padnie od nadmiaru gorąca tak jak my.

Może jednak taka rozumna istota nigdy się już nie pojawi. Dla ziemi to by było najlepsze. Gdyby nasi przodkowie byli rzeczywiści „rozumni”, jak sami siebie nazwali, to każdego wynalazcę natychmiast skazywaliby na śmierć, a jego wynalazki niszczyli i nigdy nie dopuszczali do ich rozpowszechnienia. Stało się, niestety, inaczej, dlatego to, co będzie, można określić tylko jednym słowem – masakra. Zamiast więc zajmować się przyszłością, której nie będzie, wolę powędrować myślami ku temu, co było.

Z rozczuleniem wspominam opowieści mojego dziadka o czterech porach roku cyklicznie goszczących niegdyś na naszej ziemi. Była zima. Padał wtedy śnieg, a rzeki, jeziora i stawy pokrywał lód. Ja śniegu ani lodu już nie pamiętam. To znaczy lód owszem, robiło się go w zamrażalniku, żeby później taką kostkę wrzucić do wody gazowanej albo jakiegoś trunku, ale że coś takiego pokrywało rzeki i jeziora, tego nie potrafię sobie wyobrazić. Śniegu to już zupełnie nie kojarzę. Dziadek mówił, że to taki biały puch sypiący z nieba zamiast deszczu. Po śniegu jeździło się podobno na sankach i nartach, a po lodzie na łyżwach. Myślę, że musiało to być coś superprzyjemnego.

Po zimie była wiosna. Kwitły wtedy kwiaty na drzewach i na łąkach. Dziś drzewa nie kwitną. Te, których nie połamaly wichury, pousychały

i nawet po ulewnych deszczach się nie zazieleniają. W trawie czasami po deszczu pojawi się jakiś kwiat, ale więdnie bardzo szybko.

Lato było kiedyś podobno najpiękniejszą porą roku. Jeździło się wtedy na wakacje nad morze, nad jeziora albo w góry, żeby po nich wędrować. Dziś lato to czas przeklęty. Za szczęściarza może się uważać ten, kto je przeżyje.

Według słów dziadka jesień była ze wszystkich pór roku najsmutniejsza. Napawała ludzi myślami o przemijaniu, starzeniu się i śmierci. Obecnie to czas najradośniejszy. Robi się wtedy chłodniej i jest nadzieja, że przeżyje się do następnego lata.

Tak, cudowne były czasy młodości mojego dziadka. Mogłyby być takie do dziś, gdyby odrobinę więcej rozumu mieli ci, od których wtedy coś zależało. Niestety, najbogatsi bali się uszczuplenia swoich majątków, politycy bali się utraty poparcia, a masy bały się o swoje miejsca pracy. Tylko ugotowania się w słonecznym ukropie nikt się nie bał. Wiedzieli, że sami tego nie dożyją, a nasz los – los ich dzieci i wnuków mieli wiadomo gdzie.

Dawno temu straszono tych, którzy wyrządzali innym krzywdę, że po śmierci będą się smażyć w kotłach ze smołą w miejscu zwanym piekłem. Ciekawe, czy tam jest goręcej niż teraz tu, na ziemi. Jeśli tak, to powinno tam trafi całe pokolenie naszych najukochańszych przodków. Oni za swojego życia mieli raj, my mamy piekło. Czas zamienić się miejscami.

HENRYK LISZKIEWICZ

Sur la verando ĉe Świątkowa

Post kelkaj horoj mi sidis sur la verando de la monta ŝirmejo en Świątkowa. Helruĝa suno ĵus subiris kaj ĉio dronis en purpura brilo kiam mi, trinketante teon, finis mian rakonton al la ŝirmestrino pri renkontiĝo kun nekonato.

– Eble vi scias kiu li estas kaj ĉu vere li travivis iun amtragedion? – demandis mi finante la rakonton.

La estrino ŝajnis vekigi el reflektaj pensoj.

– Tio, kion mi nun diros – ŝi komencis malrapide paroli – eble ŝajnos stranga, sen supozeble mi ne devintus kaŝi ĝin antaŭ Vi. Des pli, ke laŭ mia impresoj, tiu ĉi homo evidente ekinteresis vin.

– Vi pravas – mi konfirmis.

– Do, vi devas scii, ke tiu Wasyl, kiun vi hodiaŭ renkontis sur la malnova tombejo ne estas iu mispaŝulo kaj li ne havas memorproblemojn. Ĉio, kion li al vi rakontis, estis vero.

Kun miro mi alrigardis la estrinon.

– Kial do? La datoj sur la tombo de la virino ja estis el la fino de la 19-a jarcento...

– Hm, kiamaniere klarigi tion al vi... Mi diros rekte: vi renkontis fantomon.

– Fantomon?!

– Jes ja – konfirmis la estrino. – Ĉar tiu ĉi Wasyl mortis ankoraŭ antaŭ milito. Sincere dirite li ne estis iu eksterordinara homo sed lia vivo

okazis tamen nekutima. Do, aŭskultu de la komenco.

La estrino prenis cigaredon.

Nu ja – ŝi komencis post la momento – tio okazis antaŭ pli ol cent jaroj. Ĝuste tiam Wasyl Antonycz, la ŝtontajlisto el Świerzowa, edziĝis kun Anna Stanuszko. La knabino estis fama pro eksterordinara beleco kaj ŝi estis filino de unu el plej riĉaj terkulturistoj. Ili komune prezentis paron kiel modelan. Ne valoris miri ĉar ili estis junaj, enamiĝintaj kaj feliĉaj. Ŝajnis, ke la vivo komenciĝas ankoraŭ antaŭpost ili. Okazis tamen, ke jam kelkaj tagoj, fulmo trafis Annuszkan sur kampo. Vi ja scias tion. Ŝi mortis tuj surloke. Tiam Wasyl iĝis preskaŭ freneza. La krucon, kiun vi vidis sur ŝia tombo, li forĝis mem en ŝtono. Li mem metis ŝin ĉerkon kaj entombigis. Al neniu li permesis ektuŝi ŝian kadavron. Kaj poste, post la entombigo, li ŝajnis retiriĝi. Pli frue li estis gaja viro kaj nun li iĝis izolulo. Komence en la vilaĝo ĉiuj loĝantoj kompatis lin. Poste ili konsternis pro ilia izolado. Post kelka tempo kelkaj al kutimiĝis kaj aliaj serĉis medikamenton je ĉestiagreno de Wasyl. Oni rakontis, ke la nova kandidatino por esti edzino de Wasyl jam estis elektita de ili.

La estrino ekspiris fumon de cigaredo.

– Poste, ŝajnas eble kvar monatoj post la entombigo, okazis io, kion neniu antaŭvidis. Wasyl komencis drinki kaj neatendate, iun tagon foriris ien la mondon. Paŝo post paŝo homoj forgesis lin. Eble tiamaniere finiĝis lia historio sed iutage Wasyl revenis. Tio okazis post pli ol 30 jaroj. Certe jam dum regado de la marŝalo Piłsudski. Finfine Wasyl ekloĝis ĉe unu el terkultivistoj. Sciante, ke Wasyl Antonycz ne restas flanke de alkoholaĵoj li oferis al la viro laboron de simpla farmisto. Wasyl ne postulis multon: li laboris por kulero da mizera stufaĵo kaj tegmento super la kapo. Tuj oni ekkonstatis, ke Wasyl revenis ne por gajni monon sed por esti apud la tombo de sia Annuszka. Se li povus – li restus senĉese ĉe la tombejo. Kelkaj asertis, ke li klarigis kaj klarigis ion ĉe ŝia tombo. Ŝajnis, ke li parolis kun vivantino. Tia situacio daŭris kvin aŭ ses jarojn. Finfine, vintre eble 1937, iun matenon oni trovis lian mortan korpon sur la tombejo. Li kuŝis apud la tombo de sia Annuszka. Sincere dirite neniu

sciis kial li mortis. Kelkaj diris, ke pro sopiro je Annuszka, aliaj ke pro maljuneco, kaj ankoraŭ aliaj ke li simple ekfrostis dormante ĉe ŝia tombo. Du tagojn poste oni entombigis Wasylon. Do, li ripozas sur la sama tombejo kiel lia amatino. Nur iomete for de ŝi. Ŝajnas, ke ie apud barilo. Fakte nun eĉ la barilo ne plu ekzistas, eĉ la sama tombejo ne plu ekzistas do, kiu sciis kie troviĝas lia tombo.

– Mojose... – mi suspiris.

– Ho jes, mojose – konfirmis la estrino. – Precipe pro tio, ke ĉio tio veras. Mi, kiam mi ekloĝis tie ĉi antaŭ 30 jaroj, mi komence ridis aŭskultante similajn rakontojn. Mi ne plu ridas de la momento, kiam la renkontiĝo kun Wasylo okazis al la 3-a aŭ la 4-a persono. Vi estas jam la 11-a, al kiu tio ĉi okazis. Fakte, laŭ mia scio, la situacio ripetiga. Ĉio ĉi ĉiam okazadas al fremduloj kaj ĉiam sur la tombejo. Kaj ĉiam maljuna Antonycz rakontis pri Annuszka. Certe sentoj estas gravaj eĉ post morto.

– Kaj precipe amo simila al tia ĉi... – mi jesis.

– Ho, jes! Li devis forte ami ŝin.

– Ion mi ne komprenas – mi kontinuus post la momento de silento.

– Kial li revelaciadas al homoj kaj rakontadas tiun ĉi historion?

– Ankaŭ tio ĉi estas jam konfirmita, sed... – en tiu ĉi momento la estrino eksilentis kaj ŝajnis, ke ŝi bedaŭris jam dirtajn antaŭ la momento vortojn... sed estas babilado de homoj kaj ne valoras citi tion.

– Kia babilado? – nepre mi volis scii. – Bonvolu diri.

La estrino nerveze prenis la sekvan cigaredon.

Longan momenton ŝi celebris ĝian ekfumadon. Estis facile videbla, ke ŝi batalas kun si mem. Klaris, ke pro iu kaŭzo ŝi ne volis malkaŝi al mi ĉion. Estis tamen tro malfrue. Ekzistas diraĵo: se vi diris „a” vi devas ankaŭ diri „bo”.

– Nu diru tamen, sinjorino – mi komencis insisti.

– Nu, homoj parolas, ke... Wasył aperas al tiuj, al kiuj okazos iu amtragedio. Pensu, ke tio ĉi estas nur homa babilado. Eĉ ne valoras pensi pri tio ĉi... Mi ne timigis vin, ĉu? – demandis la estrino estingante la cigaredfinon en cindrujo.

– Ne, absolute... – mi respondis kun falsa rideto.

– Permesu, ke mi infuzos ankoraŭ teon – la estrino komencis kolekti sur la tablo malplenajn potojn. Starante sur la verando mi spektis la valon, en kiu situas Świerzowa. Alvenas krepusko. Paŝo post paŝo la valon kovris blanka rivero de nebulo. Rapide, jam post kelkaj minutoj, blankaĵo kovris preskaŭ ĉion, nenio estis videbla. Nek Świerzowa, nek situantaj proksime montoj. Noktiĝis.

El la pola tradukis Elżbieta Karczewska

HENRYK LISZKIEWICZ

Na werandzie w Świątkowej

Kilka godzin później siedziałem na werandzie schroniska w Świątkowej. Właśnie zachodziło jaskrawo czerwone słońce, wszystko więc tonęło w karmazynowej łunie, gdy popijając herbatę, kończyłem opowiadać kierownicze schroniska o spotkaniu z nieznanym.

– Nie wie pani może, co to za człowiek i czy rzeczywiście przeżył kiedyś jakąś miłosną tragedię? – spytałem, gdy skończyłem opowiadać.

Kierowniczka jakby ocknęła się z zamyślenia.

– To, co teraz panu powiem – zaczęła wolno cedzić słowa – wyda się panu może dziwne, ale chyba nie powinnam tego przed panem ukrywać. Tym bardziej, że jak widzę, ten człowiek najwyraźniej pana zainteresował.

– Zgadza się – potwierdziłem.

– Więc musi pan wiedzieć, że ów Wasyl, którego pan dziś spotkał na tym starym cmentarzu, nie jest żadnym pomyłką, nie ma też żadnych kłopotów z pamięcią. Wszystko, co panu opowiedział, było prawdą.

Spojrzałem pełen zdziwienia na kierowniczkę.

– Jak to? Przecież te daty na grobie tej kobiety były z końca dziewiętnastego wieku...

– Hm, jakby to panu wytłumaczyć... Powiem wprost: spotkał pan ducha.

– Ducha?!

– No tak – potwierdziła kierowniczka. – Bo ten Wasyl zmarł jeszcze przed wojną. Właściwie to nie był nikt nadzwyczajny, życie miał jednak niezwykle. Ale niech pan posłucha od początku.

Kierowniczka sięgnęła po papierosa.

– No więc – zaczęła po chwili – było to dobrze ponad stu laty. Wtedy właśnie Wasyl Antonycz, który był kamieniarzem w Świerzowej, ożenił się z Anną Stanuszko. Dziewczyna była ponoć naprawdę nieprzeciętnej urody, no i była córką jednego z bogatszych gospodarzy. W każdym bądź razie była to para aż się patrzy. Ale co się dziwić, młodzi byli, zakochani, to i szczęśliwi. No i życie wydawało się przed nimi dopiero co zaczynać. Jednak już w kilkanaście dni po ślubie tę Annuszkę, jak już panie wie, trafił na polu piorun. Zginęła na miejscu. Ponoć Wasyl wtedy o mało co nie zwariował. Ten krzyż na jej grobie, który pan widział, sam wykłuł w kamieniu. Sam też kładł ją do trumny, sam zakopywał. Nikomu nie pozwolił jej tknąć. A później po pogrzebie jakby się zamknął w sobie. Jak wcześniej był wesół, tak teraz stał się odludkiem. Ludzie we wsi na początku wszyscy bardzo go żalowali, później zaś zaczęli się dziwować temu zamknięciu w sobie. Z czasem jedni do tego przywykli, inni zaś szukali sposobu na tę Wasylową zgryzotę. Podobno mieli już nawet upatrzoną kandydatkę na nową żonę dla Wasyla.

Kierowniczka zaciągnęła się dymem papierosa.

– A potem, było to chyba ze cztery miesiące po pogrzebie, stało się coś, czego nikt się nie spodziewał. Wasyl zaczął pić, a potem, ni z tego, ni z owego, poszedł gdzieś w świat. Z czasem więc ludzie zapomnieli. I tak pewnie by zostało, gdyby nie to, że Wasyl któregoś dnia wrócił. A stało się to gdzieś tak po przeszło trzydziestu latach. Na pewno było to już za rządów marszałka Piłsudskiego. Koniec końców, Wasyl znalazł swoje miejsce u jednego z gospodarzy. Ten, jako że Antonycz teraz od wódki wyraźnie stronił, przyjął go do siebie na parobka. Wasyl zresztą niewiele wymagał, pracował bowiem tylko za łyżkę byle jakiej strawy i dach nad głową. Od razu też było widać, że Wasyl nie dla pieniędzy tu wrócił, lecz dla grobu swojej Annuszki. Gdy zresztą tylko mógł, przesiadywał na cmentarzu. Ponoć niektórzy nawet słyszeli, jak przy jej mogile ciągle coś do niej mówił i mówił. Tak jakby z żywą rozmawiał. Trwało to tak jakoś pięć czy sześć lat. Wreszcie, a było to chyba

zimą trzydziestego siódmego, któregoś ranka znaleziono go martwego na cmentarzu. Leżał przy grobie swojej Annuszki. Właściwie nie wiadomo, czemu zmarł. Jedni mówili, że z tęsknoty do Annuszki, inni, że ze starości, a jeszcze inni, że po prostu zamarzył, gdy zasnął przy jej grobie. Dwa dni później Wasyla pochowano. Leży więc na tym samym cmentarzu, co i jego ukochana. Tylko, że gdzieś dalej. Podobno przy samym ogrodzeniu. Ale teraz, proszę pana, to już nie ma i tego ogrodzenia, a i cmentarza też prawie już nie ma, więc kto by tam wiedział, gdzie jego mogiła.

– Niesamowite... – westchnąłem.

– A tak, niesamowite – potwierdziła kierowniczką. – Zwłaszcza że wszystko to prawda. Ja, jak tu przed trzydziestu laty zamieszkałam, to na początku śmiałam się z tych opowieści. Przestałam się śmiać, dopiero gdy spotkanie z Wasylem trafiło się trzeciej czy czwartej osobie. Pan jesteś już chyba jedenasty, któremu to się zdarzyło. Zresztą z tego, co wiem, zawsze było tak samo. Zawsze zdarzało się to przyjezdnym i zawsze na tym cmentarzu. I zawsze stary Antonym opowiadał o Annuszcze. Pewnie i po śmierci uczucia są ważne.

– A zwłaszcza taka miłość jak ta... – przytaknąłem.

– Oj, tak. On musiał ją bardzo kochać.

– Jednego tu jednak nie rozumiem – odezwałem się po chwili milczenia. – Dlaczego on objawia się ludziom i opowiada tę historię?...

– To też już stwierdzono, ale... – tu kierowniczką na chwilę zawiesiła głos jakby pożałowała tego, co przed chwilą powiedziała –...ale to takie tam gadanie, że szkoda słów.

– Jakie gadanie? – nie dawałem za wygraną. – No niech pani powie.

Kierowniczką nerwowym ruchem sięgnęła po kolejnego papierosa. Dłuższą chwilę celebrowała jego zapalenie. Nie trudno było jednak zauważyć, że zmagą się z czymś w sobie. Najwyraźniej z jakichś powodów nie miała ochoty wyjawić mi wszystkiego. Było już jednak za późno. Skoro się powiedziało „a”, trzeba powiedzieć „b”.

– No niech pani powie – zacząłem nalegać.

– A bo to, wie pan, tutejsi ludzie gadają, że... no, że Wasyl objawia się tym, którym także pisana jest jakaś miłosna tragedia. Ale to tylko takie gadanie. Ot, takie tam ludzkie bajanie, że nawet myśleć o tym nie warto... Chyba pana nie przestraszyłam? – spytała kierowniczką, gasząc w popielniczce niedopałek papierosa.

– Nie, skąd... – odparłem z wymuszonym uśmiechem.

– No to niech pan da, zrobię jeszcze herbaty – kierowniczką zaczęła zbierać ze stołu puste kubki. Ja tymczasem spojrzałem z werandy w kierunku doliny, w której leżała Świerzowa. Akurat zapadał zmrok. Dolinę powoli zakrywała biała rzeka mgły. Dosłownie po kilku minutach biel zasnęła prawie wszystko, tak że po chwili nie było już nic widać. Ani Świerzowej, ani nawet okolicznych gór. Zapadała noc.

JUSTYNA RUT-THIAM

„Nova” rideto de sinjorino Hedvinjo

En malgranda industria urbeto la loĝantoj malrapide revenadis al sia normala vivo post multaj monatoj de izolado. Sinjorino Hedvinjo kiel kutime ekiris al kurackonsultejo, kie antaŭ la pandemio ŝi estadis ofta gasto. De iu tempo ŝi limigadis siajn vizitojn tie, malgraŭ ke pro la manko de telefono, kiel multaj maljunuloj, ŝi havis problemon uzi pertelefonajn konsultojn. Por mendi recepton por la medikamentoj, ŝi ofte profitis bonvolemon de najbarino kaj uzis ŝian telefonon. Tiu-foje s-ino Hedvinjo devis viziti la kurackonsultejon persone por ricevi longe atendatan dentan protezon. Kun ĝojo ŝi eniris la konstruaĵon kaj tuj ricevis mallaŭdon de la gardisto.

– Kiel vi surmetis la masketon? Ĝi devas esti sur la nazo! Kaj la manoj ankaŭ ne desinfektitaj! – li kriaĉis tuj de la pordo.

– Trankvile! Mi ne rimarkis, ke la masketo malsuprenŝoviĝis de la nazo – provis senkulpiĝi la maljunulino.

– Fluidaĵon por desinfekto vi ankaŭ ne rimarkis – li murmuris mallice.

– Mi pensis, ke tio estas iu medicina instrumento. Mi eĉ ne scias, kie tuŝi ĝin por preni la likvaĵon.

– Por kio tuŝi? La manojn oni metas ĉi tien kaj la likvaĵo ŝprucos mem.

– Nu vidu, de kie mi povas tion scii? Mi estas maljuna kaj mi ne konas tiajn novaĵojn – diris kun la rezignita voĉo s-ino Hedvinjo.

– Ĉi tie estas skribite klare! Ĉu vi vidas tiun karton: vi devas meti masketon kaj desinfekti la manojn! – plu grumblis la gardisto.

– Mi forgesis preni okulvitrojn kaj malbone mi vidas la informon. Jam mi havas la masketon kaj desinfektitajn manojn. Ĉu nun vi permesos al mi eniri?

– Kaj ĉu la enketo estas plenumita?

– Kia enketo? – demandas mirigita s-ino Hedvinjo.

– Kia? Kia? Pri covid! Tie sur la tableto ili kuŝas, bonvolu sidiĝi kaj plenumi ĝin. La kuracisto devas havi ĝin antaŭ la vizito.

– Granda Dio! Homo pli frue mortos ol faros ĉion ĉi. Mi ne havas okulvitrojn! Mi ne sukcesos tralegi la enketon.

– Bonvolu sidiĝi. Mi helpos al vi! – Finfine la gardisto afabliĝis kaj ekkompatis al la maljunulino. Post kelkaj minutoj la enketo estis plenumita.

– Nun vi povas iri al la atendejo. Bonvolu memori pri dumetra distanco de aliaj personoj! – li diris.

– Jes, mi provos tion fari pli malpli. Ja mi diris, ke miaj okulvitroj restis hejme. – ekŝercis la sinjorino.

– Sciu, mi devas rememorigadi pri ĉiuj principoj, tio estas mia laboro – senkulpigis sin la gardisto.

– Jes, mi scias, vi ne devas senkulpiĝi, mi komprenas. – respondis s-ino Hedvinjo kaj iris al la atendejo frapante per la bastono. Malgraŭ la distanco pacientoj atendantaj viziton diskutadis vigle.

– Ĉu vi scias, sinjoro, mi ne kredas je tiu viruso! Oni elpensis tion, por restigi nin en la hejmoj. Kaj nun ili elpensados iujn novajn!

– Kion vi diras! Kompreneble, ke ĝi ekzistas, ja eĉ vakcino por ĝi estas.

– Ne estas sciate, kion ili injektas! Eble iujn ĉiujn!

– Ne rakontu tiujn stultaĵojn!

– Mi havas mian scion!

S-ino Hedvinjo kun interesiĝo aŭskultis la akran ŝanĝon de la frazoj, atendante inviton de la kuracisto. Apude sidis du maljunaj virinoj, kiuj flustre ankaŭ vigle diskutis pri la pandemio.

– Ĉu vi scias sinjorino, ni jam tiom multe travivis, kaj la militon, kaj komunon, kaj la militan staton, tamen neniam oni fermigis nin hejme tiel kiel nun pro la viruso.

– Vere, vi pravas! Oni ne scias, kio atendas nin. Nun oni rekomendas la vakcinon. Se ne, venos la sekva ondo.

– Neniu scias, kio okazos. Homoj timas ricevi la vakcinon, do ĉiujn oni ne vakcinos.

– Probable tiu viruso mutacias!

– Kiel ĉiu viruso, kara sinjorino!

– Oni devos vakciniĝi, kiel kontraŭ gripo, ĉiun jaron – suspiris la maljunulino.

– Verŝajne jes! Bone, ke ni ne devos pagi ilin.

– Nun ne, sed kio estos post unu jaro? Eble ni devos pagi, tamen de kie preni monon por tio? De tiu malgranda pensio? Ja ĉiuj prezoj jam pligrandiĝas.

– Eble ni ne ĝisvivos la sekvan jaron, por kio do maltrankviliĝi.

– Vi ne ĝojigis min! Mi volus ankoraŭ rigardi la nepon, mia filino estas graveda kaj post tri monatoj ŝi naskos bebon – diris la maljunulino per rezignaciita voĉo.

– Ni ne trompu nin, en nia aĝo ni povas ne ĝisvivi la morgaŭon.

– Ĉesu jam diri tiujn nigrajn aŭgurojn!

Subite kuracisto malfermas la pordon rompante la diskuton de maljunulinoj.

– S-ino Hedviga Kovalska. Mi invitas. Ĉu enketo estas plenumita?

– Jes, sinjoro doktoro. Mi venis nur por preni mian dentoprotezon – komencis klarigi s-ino Hedvinjo.

– Ne gravas, ĉu preni ion aŭ kuraci dentojn. Ĉi tie ĉiu devas plenigi la enketon, ĉar tion kontrolas sanitariaj servoj.

Post la eniro la dentisto tuj ekiras al la maljunulino kun fluaĵo por desinfekti la manojn.

– Sinjoro doktoro, mi desinfektis la manojn tuj post la eniro en la konstruaĵon.

– Ne gravas! Ankoraŭ foje estas bezonate, ĉar vi sidis en la atendejo kaj certe vi tuŝis la seĝon.

– Ne estas eble sidi sen tuŝi ĝin. – rimarkis la maljunulino.

– En la maljunaĝo vi ankoraŭ ŝercas kaj ni luktas kun la pandemio jam pli ol unu jaro!

– Vi pravas. La virusoj estas ĉie.

– Sciu, ili estis, estas kaj estos, sed tio ne estas normala viruso, ĝi estas kronviruso.

– Ĉu kun krono aŭ sen ĝi, por mi estas egale! Ĉiu el ni pro io iam mortos – konstatis s-ino Hedvinjo.

– Sidiĝu sur la fotelon kaj ni ekvidu, ĉu la protezo estas bone farita.

Post kelkaj minutoj s-ino Hedvinjo forlasis la kabineton kun “nova” rideto.

– Ĝis revido! – ŝi diris ridetante al la pacientoj en la atendejo.

– Vi ne ridu tiel! Estas la pandemio! Homoj mortas! – diris malice unu el atentantaj viroj.

– Homoj mortadis, mortadas kaj mortados, kaj ni, ĝis ni vivas, ni ĝoju pri nia vivo!

– Sensentemo! – murmuris mallaŭte nervozigita sinjoro.

S-ino Hedvinjo frapante per la bastono forlasis la konstruaĵon de la kurackonsultejo, svingante kun ĝojo la manon al la gardisto por adiaŭo, montrante en la rideto sian novan protezon.

El la pola tradukis Grażyna Barszczewska-Banel

JUSTYNA RUT-THIAM

„Nowy” uśmiech pani Jadzi

W niewielkim przemysłowym miasteczku mieszkańcy powoli wracali do normalnego życia po wielu miesiącach izolacji. Pani Jadzia jak zwykle udała się przychodni, gdzie jeszcze przed pandemią była częstym gościem. Od pewnego czasu jednak ograniczała wizyty tam, choć przez brak telefonu jak wielu seniorów miała problem z korzystaniem z teleporad. Często dzięki życzliwości sąsiadki dzwoniła z jej komórki, aby móc zamówić recepty. Tym razem pani Jadzia musiała wybrać się osobiście do przychodni, żeby odebrać w końcu długo wyczekiwaną protezę. Z radością weszła do budynku i od razu dostała burę od ochroniarza.

– Jak pani maseczkę nosi? Na nosie ma być! Ręk zdezynfekować też nie łaska – naskoczył na panią Jadzię od progu ochroniarz.

– Spokojnie! Nie zauważyłam, że mi się zsunęła z nosa maseczka – próbowała tłumaczyć się staruszka.

– Płyn do dezynfekcji też pani nie zauważyła! – mruknął z przekąsem ochroniarz.

– Myślałam, że to jakiś sprzęt medyczny. Nawet nie wiem, gdzie nacisnąć, żeby nalać tego płynu.

– Po jakiego grzyba naciskać? Ręce pani tu wkłada i samo psika – tłumaczy ochroniarz.

– Widzi pan! Skąd ja mam to wiedzieć? Stara jestem i nie znam takich nowoczesności – powiedziała zrezygnowanym głosem pani Jadzia.

– Tutaj jest napisane jak byk! Widzi pani kartkę, że trzeba nałożyć maseczkę i zdezynfekować ręce! – ochroniarz nie zamierzał odpuścić starszej pani.

– Okularów zapomniałam i ledwo co kartkę widzę! Już mam maseczkę i ręce też zdezynfekowane. Wpuści mnie pan do tej przychodni?

– A ankieta wypełniona?

– Jaka ankieta? – dopytuje zdziwiona pani Jadzia.

– Jak to jaka? Covidowa! Tam leżą na stoliku. proszę usiąść i wypełnić, bo lekarz musi mieć ją przed wizytą.

– Chryste Panie! Człowiek szybciej umrze niż to wszystko zrobi. Okularów nie mam! Nie dam rady tej ankiety przeczytać.

– Proszę usiąść i pomogę wypełnić! – ochroniarz w końcu zmiękł i żał mu się zrobiło staruszki.

Po kilku minutach udało się odpowiedzieć na pytania z ankiety.

– Teraz może pani iść do poczekalni. Proszę trzymać dystans dwóch metrów od każdego innego pacjenta! – powiedział ochroniarz.

– Wie pan tak będę trzymać na oko, bo jak już mówiłam okulary w domu zostawiłam – zażartowała pani Jadzia.

– Wie pani, że ja tak muszę przypominać o zasadach, bo to moja praca – tłumaczył się ochroniarz.

– Wiem, wiem. Pan się nie tłumaczy, wszystko rozumiem – odpowiedziała Pani Jadzia i poszła do poczekalni postukując laską. Mimo dystansu dwóch metrów pacjenci oczekujący na przyjęcie ochoczo dyskutowali.

– Wie pan ja w tego wirusa nie wierzę! Tak to wymyślili, żeby nas w domach pozamykać i teraz będą, co chwilę jakiegoś nowego wymyślać!

– Co też pan mówi? Oczywiście, że istnieje skoro nawet szczepionka na niego jest.

– Nie wiadomo co oni nam wstrzykują! Może jakieś chipy!

– Weź pan takich głupot nie opowiadaj!

– Już ja tam swoje wiem!

Pani Jadzia z zaciekawieniem przysłuchiwała się ostrej wymianie zdań czekając aż lekarz zaprosi ją do gabinetu.

Tuż obok niej siedziały dwie starsze panie, które szeptem też żywo dyskutowały o pandemii.

– Wie pani człowiek tyle przeżył, i wojnę, i komunę, i stan wojenny, ale nigdy tak nas w domach nie zamknęli jak przez tego wirusa.

– Prawda, święta prawda! Nie wiadomo co będzie. Teraz mówią, żeby się zaszczepić, bo jak nie to znowu kolejna fala nas czeka.

– Wie pani co, nikt już nie wie, co jeszcze będzie? Ludzie boją się szczepić, więc wszystkich nie zaszczepia.

– Ten wirus ponoć mutuje!

– Jak każdy wirus proszę pani!

– Będzie się trzeba szczepić jak na grypę co roku – westchnęła staruszka.

– Pewnie tak! Dobrze, że za darmo te szczepionki.

– Teraz tak, a co będzie za rok? Pewnie każą płacić, a skąd na to wziąć? Z tej marnej emerytury jak wszystko już tak drożeje?

– Nie wiadomo, czy dożyjemy przyszłego roku, więc nie ma się co martwić na zapas.

– Teraz to mnie pani pocieszyła! Wnuczka jeszcze chciałabym zobaczyć, bo córka w ciąży jest i ma rodzić za trzy miesiące – powiedziała zrezygnowanym głosem staruszka.

– Wie pani nie ma co owijać w bawełnę, bo w naszym wieku to jutra może nie być!

– Niechże pani już skończy, z tym czarnowidztwem!

Nagle drzwi otwiera lekarz przerywając dyskusje staruszek.

– Pani Jadwiga Kowalska. Zapraszam! Ankieta wypełniona?

– Tak, tak panie doktorze! Tylko protezę przysłałam odebrać – zaczęła tłumaczyć pani Jadzia.

– Nieważne czy odebrać czy zęby leczyć! Tutaj każdy ankietę musi wypełnić, bo Sanepid sprawdza!

Po wejściu do gabinetu dentysta od razu rusza w kierunku staruszki z płynem do dezynfekcji rąk.

– Panie doktorze, już przy wejściu zdezynfekowane miałam ręce – wyjaśniła pani Jadzia.

– Nie szkodzi! Jeszcze raz trzeba, bo w poczekalni pani siedziała i na pewno krzesła dotykała.

– Nie da rady tak siedzieć, żeby nie dotknąć – zauważyła staruszka.

– Pani się na starość żarty trzymają, a my tu z pandemią już ponad rok walczymy!

– Ma pan rację panie doktorze. Trzeba uważać, bo te wirusy są wszędzie.

– Wie pani były, są i będą, ale to nie zwykły wirus to koronawirus!

– Z koroną czy bez dla mnie bez różnicy! Każdy z nas na coś kiedyś umrze – stwierdziła pani Jadzia.

– Usiądzie pani na fotelu i zobaczymy czy ta proteza nie uwiera.

Po kilku minutach pani Jadzia wyszła z gabinetu z „nowym” uśmiechem.

– Do widzenia! – powiedziała uśmiechając się do pacjentów w poczekalni.

– Pani się tak nie śmieje! Pandemia jest! Ludzie umierają! – rzucił złośliwie jeden z oczekujących panów.

– Umierali, umierają i umierać będą, a my dopóki żyjemy to się trzeba cieszyć życiem!

– Zniczulica! – mruknął pod nosem zdenerwowany pan.

Pani Jadzia stukając laską opuściła budynek przychodni, a przy okazji pomachała z radością ochroniarzowi na pożegnanie pokazując w całej okazałości swoją nową protezę.

DIANA GRISELDA VALDOVINOS NÁJERA

Oranĝa vojo

En la mallumo, la vojo altiĝis kun oranĝa brilo. Ĝi estis kurbiĝema vojo, kun nur obskureco sur ĝiaj flankoj, etendiĝanta preter la horizonto. Ŝi ekstaris, ne sciante kie ŝi estis, nekapabla memori kiel ŝi alvenis tien. Ŝi sciis nur, ke, meze de la nenieco, estas vojo, kiu devis iri ien.

Ŝi komencis marŝi, pensante, ke moviĝi pli bonas ol atendi sidante, sed ne lasante sin senti esperon. Dum ŝi marŝis, ŝi provis memori ion, kio donus al ŝi iom da indico pri kie ŝi estis aŭ kiel ŝi alvenis tien, sed ŝia menso estis tute vakua. La lasta afero, kiun ŝi memoris, estis la akutaj miaŭoj ekster sia fenestro. Tio kaj la kanto de la bufoj alvokantaj la pluvon.

La vento, kiu trafis ŝian korpon, estis malvarma, tute kontrasta al la varma aŭtuna nokto, kiun ŝi travivis. Ŝi sentis siajn harojn moviĝi en la vento, kovrante sian vizaĝon, sed ĝi ankaŭ estis sensoifiga pliboniĝo.

Sur la ĉielo, la plej belega Aŭtuna Luno brilis preskaŭ blua. Ŝi paŭzis iom, permesante al si admiri ĝin dum sekundo; kiom ajn ĝi daŭros, la vojo ankoraŭ restos tie. Ŝi surpriziĝis, kiam ŝi vidis la milojn da steloj trembrilantaj sur la ĉielo; kutime la poluado de la urbo sufokis la noktan ĉielon per nenatura oranĝa brilo, sed nun, meze de tiu stranga vojo, ŝi povis vidi la ĉielan volbo en ĝia tuta apogeo.

Ŝi denove marŝis, zorgante ne stumbli super io ajn. La mondo ŝajnis enigita en silenton, ŝi povis aŭdi nur ŝiajn paŝojn en la gruzo kaj la vento ululanta en la malproksimo. Ŝi suspiris, scivolante kiom longe ŝi

atingos ien ajn; sed ĉio, kion ŝi povis vidi ĉe la horizonto, estis la senfina oranĝa vojo.

Preparoj estas pretaj, aferoj estas en loko. Tiun nokton ili ekbruligos la kandelojn, kiuj ĉirkaŭas la malgrandan altaron, esperante, ke ili sufiĉos por forteni la ombrojn.

La aero estas trapenetrita per la aromo de mil diversaj manĝaĵoj, ĉiu akompanata de malsama memoro. Kiam ili iros dormi kaj la Luno brilos alte, ili estingos la lumojn kaj la festo komenciĝos.

Kaj eble, nur eble, ilia amata filino povas trovi hejmenvojon, eĉ por unu nokto.

DIANA GRISELDA VALDOVINOS NÁJERA

Pomarańczowa droga

W ciemności droga wznosiła się w pomarańczowym blasku. Była to kręta droga z byle jakimi pobocznymi, wznosząca się aż za horyzont.

Podniosła się na nogi nie wiedząc gdzie jest i nie pamiętając jak się tu znalazła. Wiedziała tylko, że pośrodku pustkowia znajduje się droga prowadząca gdzieś.

Ruszyła myśląc, że ruszać się jest lepszym rozwiązaniem niż oczekiwać siedząc lecz nie należy tracić nadziei. Wędrując próbowała przypomnieć sobie cokolwiek, co dałoby jej wskazówkę z jakiego powodu tu przybyła, ale umysł był pusty. Ostatnie, co sobie przypominała, to przenikliwe miauczenie za swoim oknem. To i rechotanie ropuch wołających deszcz.

Wiatr, który ją całą owiał, był zimny w przeciwieństwie do gorącej, jesiennej nocy, która trwała. Czuła swoje włosy fruujące na wietrze, zaslaniające twarz, ale było to jednocześnie swego rodzaju uspokojenie.

Jesienny księżyc na niebie lśnił prawie na niebiesko. Zatrzymała się na chwilę pozwalając sobie przez sekundę podziwiać go: ile by to nie trwało droga przed nią pozostanie ta sama. Zdziwiła się widząc na niebie tysiące gwiazd lśniących na niebie. Zwykle zanieczyszczenie powietrza powodowane przez mieszkańców miasta pokrywały niebo neutralną pomarańczową poświatą lecz teraz, na środku tej dziwnej drogi, mogła widzieć niebieskie sklepienie w całej rozciągłości.

Znów podjęła marsz starając się o nic nie potknąć. Świat wydawał się pogrążony w ciszy: mogła słyszeć tylko własne kroki na żwirze

i hulający w oddali wiatr. Westchnęła dumając kiedy to dojdzie gdziekolwiek, ale wszystko, cokolwiek rysowało się na horyzoncie, było bezkresną pomarańczową drogą.

Przygotowania zakończono, sprawy mają miejsce. Tej nocy zapalili świece otaczające mały ołtarz mając nadzieję, że wystarczą do pokonania cienia.

Powietrze było nasycone tysiącem różnych posiłków. Każdy z nich towarzyszył innemu wspomnieniu. Kiedy wspomnienia idą spać i księżyc świeci wysoko wspomnienia wygaszają światła i święto się rozpoczyna.

I może zdarzy się, że ich ukochana córka będzie mogła znaleźć drogę do domu chociaż na jedną noc.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczevska

TATYANA AUDERSKAYA

Kio estis? Kio estos?

Estis somero. Varmego, plenvivo, plenĝojo. Maro logis per verdaj ondoj, floroj pompis, aero karesis.

Venis aŭtuno. La tempo de rezultoj, plenumiĝo de donitaj promesoj. Iom ŝanĝiĝis aromoj: en ili jam estas febla nuanco de velko. Ĉu rikolto aŭ forputro?

Oni ne scias, kio estos. Simple aŭtuno.

Co było? Co będzie?

Było lato. Upał, pełnia życia, pełnia radości. Morze wabiło zielonymi falami. Pyszniły się kwiaty, ciepłe powietrze pieściło.

Przyszła jesień. Czas żniw, czas spełniania się obietnic. Trochę zmieniły się zapachy: czuć słaby powiew przekwitania. Czy to zapach zbiorów czy butwienia?

Nie wiadomo, co się wydarzy. To po prostu jesień.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczewska

Kafo

- Kion mi povas prepari al vi: teon aŭ kafon?
- Povas esti kafo – respondis la filino.
- Mi faros al mi fruktan teon kun oksikoko kaj nigra ribo, pli sanan.
- Matene mi ne pensas, se mi ne trinkos tuj kafon.
- Je mia bona pensado influas preno de vitamino B-komplekso.
- Lasu min resti ĉe mia vivmaniero.
- Kompreneble, sed vi ne kulpigu ion, kion ne sukcesos en via vivo.

Foje havas sencon aŭskulti bonajn konsilojn.

- Ĉu vi aŭskultis?
- Ne ĉiam,
- Nu, vidu!

– Bonvolu, jen via trinkaĵo el du kuleretoj da pulvorigita kafo. Ĉu vi aldonos sukeron mem aŭ ĉu mi enŝutu sukeron en vian glason?

- Enŝutu du kuleretojn da sukero. Almenaŭ mi ne diŝetos ĝin.
- Okej. Kio kondukas vin al mia gastama pordo tiel frumatene?

– Mi veturas partopreni trejnadon. Mi havas duhoran paŭzon ĝis mia sekva trajno kaj mi decidis viziti vin. Mi ne pensas, ke vi kulpigas min pro tio, ĉu?

– Kompreneble ne. Miaj okuloj ĝojas vidi vin, miaj oreloj – aŭdi vian voĉon, mia cerbo – scii, ke vi ne forgesas la patron. Vi parolas pri trejnado kaj kiam okazos la sekva sporta konkurso?

– En septembro ni veturos al Wałbrzych por teama konkurso. Ni loĝos en la sama pensiono kiel antaŭe. Szymon, vi memoras la trejniston,

decidis, ke mi ne ŝanĝos mian teampartneron Łukasz.

– Mi havas impreson, ke lasttempe via trejnisto nomiĝis Łoś, sed mi eble havas malaktualajn informojn. Vi denove vundiĝos (se vi ne estos atentema). Kio pri viaj planoj? En nia lasta konversacio vi parolis pri alia vojo, elektita por estonteco.

– Kio alia? Nuntempe ne ekzistas alia vojo. Vi mem instruis min, ke ĝis kiam mi ne havis mian propran loĝangulon kaj monon por elspezoj, mi ne povas transiri al „plenaĝeco” – havi edzon, infanojn... Nu, vi mem scias pri tiuj aferoj.

– Mi ne diris, ke „plenaĝeco” estas geedzeco kaj familio. Oni povas esti matura kaj ne havi la suprajn atributojn. Ĉu vi jam pensas pri laborposteno? Post la pandemio eble indas kapti iun ajn.

– Bone, kion mi devas fari? Mi ne interesiĝas pri IT – mi ĝenerale ne komprenas ĝin, mia handikapeco limigas min. Kooperativoj de blinduloj falas aŭ reduktas postenojn.

– Jes, restas la profesio de dommastrino kaj necesas plenumi ĝin perfekte. Kalkuli je edzo – tion faris via avino kaj la avo laboris por nia familio. Sed ĉu nuntempe salajro de unu persono sufiĉos por subteni la familion?

– Ne gravas ĉu antaŭ aŭ post la pandemio – kia estas diferenco. Nenio ŝanĝiĝos tiurilate ĉiukaze.

– Vi ŝajnas prava pri tio. Kaj kio devus esti ŝanĝita en tia situacio. Kion vi pensas pri tio?

– Nenion. Mi ne estas kompetenta estri. Mi ne scias.

– Jes, estas homoj por labori kaj aliaj por administri. Ĉi tiuj lastaj devas vidi pli ol sian propran monujon. Ili povus fariĝi tiel kreemaj kiel iam, kiam ili inventis diojn laŭ sia simileco. Mi legis pri tio ĉi. Ĉiuj estaĵoj devas esti rimarkataj kaj rajtas vivi en la mondo – ne nur katoj savitaj fare de iu sinjorino de dronado.

– Vi fantazias denove.

– Jes, simila utopio estas mia specialaĵo. Krei idealojn kiam oni konscias, ke ĉi tiuj idealoj ne ekzistas en realo.

- Restas al mi vivi kiel mi nun faras.
- Kaj ĉinoj kaj usonanoj alportis la mesaĝon de la homaro al Marso pri kio? Pri la batalo inter pli fortaj kaj pli malfortaj, pri maltoleremo, pri la supereco de iuj super aliaj!
- Paĉjo, ne estu ĝisdata, surteriĝu. Vi mem parolis pri viro, kiu adaptiĝis al realo por travivi kun sia familio la holokaŭston en Hungario. Mi atingos mian stabiligon sen viaj fantazioj.
- Kaj ĉi tio estas plenaĝeco: travivi kaj doni ion novan al la mondo samtempe.
- Vi denove vagas. La kafo estis tre bona, sed sufiĉos por mia organismo eble por du horoj.
- Do prenu eĉ pli en la termoson kaj uzu ĝin se necesos.
- Pretigu ĝin al mi.
- Ĉu vi jam forkuras?
- Jam estas tempo.
- Mi havas tre bonan termoson. Ĝi estas herede de la avino. Atendu momenton, mi preparos kafon por ke vi trinku ĝin survoje.
- Ne parolu sed faru.

Malnova fabelo.

Kawa

- Zaparzyć ci herbaty lub kawy?
- Może być kawa – odpowiedziała córka.
- Ja zrobię sobie herbatę owocową z żurawiny i czarnej porzeczki, zdrowsza.
- A ja bez kawy z rana nie myślę.
- Dla mnie na dobre myślenie wpływa zażycie witaminy B kompleks.

- Pozwolisz, że zostanę przy swojej metodzie na życie.
- Ależ oczywiście, tylko nie miej pretensji o coś co ci nie wyjdzie w tym twoim życiu. Czasem warto posłuchać dobrych rad.
- A ty słuchałeś?
- Nie zawsze,
- Widzisz!
- Proszę oto twoja kawa rozpuszczalna z dwóch łyżeczek, pocukrujesz sama czy mam ci wsypać?
- Wsyp dwie. Przynajmniej nie rozsypię.
- Ok. Co cię sprowadza do moich gościnnych progów tak wczesną porą dnia?
- Jadę na trening. Mam dwie godziny do następnego połączenia i postanowiłam cię odwiedzić. Chyba nie masz mi tego za złe?
- Oczywiście że nie. Moje oczy cieszą się twoim widokiem, uszy – słysząc twój głos, mózg – świadomością, że nie zapominasz o ojcu. Mówisz o treningu, a kiedy najbliższe zawody?
- We wrześniu, jedziemy do Wałbrzycha na drużynówkę. Będziemy w tym samym pensjonacie co poprzednio. Szymon, pamiętasz trenera, postanowił, że nie będę zmieniać współgracza to znaczy – Łukasza.
- Trenerem twoim zdaje się był ostatnio Łoś, no ale mogę mieć nieaktualne informacje. Znów nabawisz się kontuzji. A co z twoimi planami? W ostatniej rozmowie mówiłaś o innej drodze, wybranej na przyszłość.
- Jakiej innej? Na razie nie ma innej drogi. Sam mnie uczyłeś, że póki nie mam własnego kąta i pieniędzy na utrzymanie to nie mogę ruszać w „dorosłość” – zakładać rodziny, dzieci, no wiesz – te sprawy.
- Nie mówiłem, że „dorosłość” to małżeństwo i rodzina. Można być dorosłym i nie mieć powyższych atrybutów. A masz już coś na oku względem pracy? Po pandemii może warto się gdzieś zaczepić
- Dobra, to co mam robić? Informatyka mnie nie interesuję – generalnie nie rozumiem jej, moje kalectwo stawia mi ograniczenia, spółdzielnie padają albo redukują zatrudnienie. Mam usiąść do telefonu i wciskać kit ludziom. No i co?

– Tak, pozostaje zawód gospodyni domowej i perfekcyjnie go sprawować. Zdać się na męża – tak zrobiła twoja babcia a dziadek pracował na nasze utrzymanie. Tylko czy w dzisiejszych czasach zarobki jednej osoby będą wystarczające do utrzymania rodziny.

– Czy przed czy po pandemii – co za różnica. I tak w tej kwestii nic się nie zmieni.

– Zdaje się masz w tej sprawie rację. A co trzeba by było zmienić w takiej sytuacji. Co sądzisz o tym?

– Ja nic. Ja nie nadaję się do rządzenia. Nie wiem.

– Proste, są ludzie do roboty i są do zarządzania. Ci drudzy powinni widzieć więcej niż własny portfel. Mogliby stać się tak kreatywni jak kiedyś, gdy wymyślili bogów na swoje podobieństwo. Czytałem o tym. Trzeba by było zauważyć i pozwolić żyć na świecie wszystkim istotom – nie tylko kotkom uratowanym przez jakąś panią przed utopieniem.

– Znowu fantazjujesz.

– Tak utopia to moja specjalność. Tworzenie ideałów, gdy się ma świadomość, że tych ideałów w realu nie ma.

– Pozostaje mi żyć tak jak to teraz czynię.

– A Chińczycy i Amerykanie powieźli na Marsa przekazanie ludzkości o czym? O walce silniejszego ze słabszym, o nietolerancji, o wyższości jednych nad drugimi!

– Tata nie kombinuj, zejdź na ziemię. Sam mówiłeś o człowieku, który przystosował się do rzeczywistości by przetrwać wraz z rodziną holokaust na Węgrzech. Ja bez twoich wymyślań dojdę do swego.

– I na tym polega dorosłość by przetrwać i może przy okazji coś nowego dać światu.

– Znowu gdzieś zbaczasz. Kawa była bardzo dobra tylko wystarczy mi może na jakieś dwie godziny.

– To se weź do termosu jeszcze więcej i w razie potrzeby skorzystasz.

– To mi zrób.

– A co już uciekasz?

– Pora.

– Mam bardzo dobry termos, został po twojej babci. Poczekaj chwilczkę, zaraz zrobię ci na drogę kawę.

– Nie gadaj tylko rób!

Stara bajka.

En kafejo

Mi alvenas iom pli frue al la kafejo kaj enspiras la tiom konatan aeron: la odoro de kafo miksiĝas kun tiuj de kukoj kaj malnovaj libroj. Ni ŝatas la etoson de tiu ĉi loko, kiu troviĝas proksime al niaj hejmoj. Eĉ kiam ni volas esplori kaj trovi novajn ejojn por povi trankvile babili, ni ĉiam venas ĉi tien.

Jam estas aŭtuno kaj mi hezitas ĉu resti ekstere aŭ trovi tablon ene. Dum tiuj tagoj ofte subite ŝanĝiĝas la vetero. Komence de la tago mi hezitas kiel vesti min. Brilas la suno, estas varme kaj mi sentas tiel, ke mi surhavas tro da tavoloj por la tago: kontraŭpluva jako, longmanika ĉemizo kaj maldika ŝalo kovras min. Poste subite la vetero malvarmiĝas kiam ekestas vento. Kaj mi ne plu dubas la matenan elekton.

Mi ne aparte emas riski malvarmumon, la babilado pri malsaniĝo estis iom tro pasinttempe, do mi elektas sidi en la etaĝo ene. Promenas rekte al la tablo en la angulo. Mi demetas mian jakon kaj reiras suben mendi kafon ĉe la enirejo. La konata servisto baldaŭ aperas ridetante kun la taso.

La priservado ĉiam estas rapida kaj afabla ĉi tie. Mi kirlas la kafon malrapide per mia kulero kaj konstatas ke mia amiko ankoraŭ ne alvenis. Strange. Kutime ŝi ne malfruas. Mi scias, ke ŝi volas ion gravan rakonti persone, ne nur per mesaĝoj. Tial ni renkontiĝas.

Mi ŝatas tiun lokon. La bretoj rememorigas min pri la ĉambro de mia avo, la libroj restas de la antikva librovendejo kiu estis en tiu

konstruaĵo antaŭe. Nuntempe eblas interŝanĝi ilin kontraŭ aliaj. Multaj eksterlandanoj lasas siajn librojn ĉi tie. Internaciigas la kolekto.

Kiom laŭmoda iĝis tiu kafejo... Ne hazarde, sed mi bedaŭras tion, ĝi iom post iom perdas sian lokan senton. Mi rigardas eksteren al la strato, la unuaj oranĝetaj folioj senhalte falas, homoj daŭre eniradas, mendas, trovas sian angulon.

Fiksrigardante la homojn mi perdiĝas en miaj pensoj kaj subite rememoras, ke mi estas atendanta amikon, kiu daŭre ne alvenas. Mi rigardas nervozete mian telefonon. Damne. Mi malŝaltis ĝin antaŭ ol ekiri.

Nun mi ne vidas tuj se intertempe alvenis mesaĝo. Kia idioto mi estas! Mi reŝaltas la telefonon. La brila naturfoto de mia ekrano serene rigardas al mi. Nenia mesaĝo alvenis. Kvazaŭ estus trankvilo antaŭ la ŝtormo. Mi relegas ŝiajn lastajn mesaĝojn.

Ni renkontiĝu, sed mi ne scias kiam. Mi ankaŭ devas ankoraŭ labori. Mi ne pensas, ke morgaŭ ni povos renkontiĝi, lunde eble por kafo. Mi atendas alian mesaĝon ankoraŭ. Mi dubas, ĉu estos pli da tempo dum la tago.

Svagaj frazoj de homo kiu klare preferus pasigi tempon kun iu alia, kiu ne havas tempon por ŝi. Nun mi jam vere komencas maltrankviliĝi. Eble mi ne devintus mendi kafon. Kiu bezonas pli da ekscitiĝo?

Kaj antaŭ mi komencus imagi tragedion... Jen ŝi, subite! Ŝi alproksimiĝas al la verŝotablo, klare ne tuj rimarkas kie mi sidas, do mi povas bone observi ŝin de la etaĝo dum ŝi mendas kafon. Ŝia korpo precize priskribas kion mi pensis pri kiel ŝi fartas. Lace, senespere, elĉerpite. Mi provas resti trankvila. Kaj tiam ŝi ekrigardas en mian direkton, supren, mi tuj komencas entuziasme mansvingi. Ŝi kun duonrideto konstatas kie mi estas kaj turnas sin al la servisto por pagi.

Kiam ŝi jam estas sufiĉe proksime, mi rapidege eligas la vortojn:

– Kio okazis?! – Ŝi rigardas min dum longa tempo per tiuj tre malĝojaj okuloj, kaj diras nenion.

Mi pensas: simple diru ion, komencu ie! Sed momente nek mi estas aparte lerta per miaj vortoj. Mi ne scias kiel kuraĝigi ŝin. Ni sidas

silente kaj mi atendas ke ŝi ekparolu. Kion faras kapablaj amikoj en tiuj situacioj? Kio damne okazis? Mi komencas paniki, ĉar mi ne scias kion diri kaj ni strange-nerveze nur rigardas unu la alian dum kio sentiĝas kiel minutoj, kiam la servisto interrompas la situacion per la teo kaj la kuko.

Ni ĝenite ridetas al la viro, rapide dankas lin por la aferoj. Post la servisto foriras, kaj klare neniu povas aŭdi kion ŝi diras, ŝi heziteme, tre malrapide komencas ekparoli.

Ŝi rakontas pri kial ne eblas tiu rilato kun Adamo. Kio okazis intertempe inter ili, pri kiel efektive nenio okazis: ŝi provas trovi signifon en duonfrazoj, nefinitaj babiladoj, ŝi klarigas pri sopiro al brakumoj, al ne-okazintaj kisoj, kaj balbutas pri aliaj detaloj, kiuj simple montras al mi, kiel aspektas kiam iu pensas tro, sopiras tro, kaj forgesas pri la realo. Mi jam aŭdis tiun rakonton antaŭe. Ĉar ĉiam tio okazas.

Mi rigardas ŝian vizaĝon kaj la manojn kiuj ludas per blanka papertuko. Ŝi disŝiras ĝin laŭ preciza metodo en pecetojn dum mi koncentriĝas ne interrompi la ŝajne senfinan analizadon pri viro kiu klare ne interesiĝas pri ŝi.

Kiam ŝi finas sian rakonton mi demandas:

– Kaj kion vi faros nun? Kio okazos? – Mi tuj rimarkas kiom stultaj demandoj estas tiuj. Ŝi ĵus rakontis kio okazis. Kial pensi pri la sekvaj paŝoj? Ni sidu kun la freŝaj vortoj trankvile. Mi tamen estas malpacienca, ĉar tiun ĉi rakonton mi jam aŭdis antaŭe. Ĉiam la sama afero okazas. Nenio. Venos la sekva.

– Kio okazos?! Mi ne scias! – Je mia surprizo ŝi tiom frustriĝas je mia ignoremo, ke kolere ekstaras kaj forkuras de la kafejo. La venteto de ŝia ŝtorma ekiro forblovas la tukoppecetojn de la tablo, kiuj komencas fali kiel neĝo.

W kawiarni

Przychodzę do kawiarni trochę wcześniej i wdycham znajome powietrze: aromat kawy miesza się z zapachem ciastek i odorem starych książek. Lubimy nastrój tego miejsca usytuowanego tuż obok naszego domu. Nawet kiedy chcemy poszukać nowego lokum do spokojnego pogadania i tak zawsze wracamy tutaj.

Jest już jesień i waham się czy zająć miejsce na zewnątrz, czy wejść do środka. Ostatnio często pogoda zmieniała się nagle. Rano wahałam się jak się ubrać. Świeci słońce, jest ciepło i mam wrażenie, że mam na sobie zbyt wiele: okrywa mnie przeciwdeszczowa kurtka, koszula z długim rękawem i cienki szal. Później, nagle, ochłodziło się i pojawił się wiatr. Nie wątpię już w poranny wybór.

Nieszczególnie mam ochotę zaryzykować przeziębienie, pogaduszki o chorobie są przestarzałe, tak więc wybieram miejsce wewnątrz, na piętrze. Zdejmuję kurtkę i wracam na dół zamówić przy wejściu kawę. Znajomy uśmiechnięty kelner pojawia się wnet z filiżanką.

Obsługa tu zawsze jest szybka i uprzejma. Mieszam łyżeczką kawę i stwierdzam, że moja przyjaciółka jeszcze się nie dotarła. Dziwne. Zazwyczaj się nie spóźnia. Wiem, że chce opowiedzieć osobiście coś ważnego, nie chce pisać wiadomości przez Internet. Spotykamy się z tego powodu.

Lubię tamto miejsce. Półki przypominają mi pokój mojej babci. Książki na nich pozostały po starej księgarni, która wcześniej była w budynku. Teraz można je wymieniać na inne. Wielu cudzoziemców pozostawia tu swoje książki. Kolekcja staje się wielojęzyczna.

Jak staroświecka stała się ta kawiarnia.... To nie stało się przypadkowo, ale żałuję, że krok po kroku traci swoją atmosferę. Wyglądam na ulicę, gdzie pierwsze pomarańczowe liście opadają bez przerwy, nadal wchodzą ludzie, zamawiają, znajdują kąt dla siebie.

Wpatrując się w ludzi zagubiłam się w moich myślach i nagle przypomniałam sobie, że czekam na przyjaciółkę, która nadal nie przychodzi. Spojrzałam nerwowo na telefon. Do diabła. Wyłączyłam go przed wyjściem.

To był powód, dlaczego nie zauważyłam, że w międzyczasie przyszła wiadomość. Ależ idiotka ze mnie! Włączyłam telefon. Błyszczące zdjęcie natury na moim ekranie pogodnie przyglądało mi się. Żadna wiadomość nie nadeszła. Jakby cisza przed sztormem. Przeczytałam powtórnie jej ostatnie wiadomości.

Spotkajmy się, ale nie wiem, kiedy. Muszę jeszcze popracować. Nie myślę, że możemy się spotkać jutro, w poniedziałek może na kawę. Czekam na inną wiadomość. Wątpię, abym w trakcie dnia miała więcej czasu.

Zwięzłe zdania człowieka, który jednoznacznie chciałby spędzić czas z kimś, kto nie ma czasu dla niej. Teraz to już zaczęłam się naprawdę niecierpliwić. Może nie powinnam była zamawiać kawy? Kto potrzebuje więcej ekscytacji?

Zanim zaczęłam sobie wyobrażać tragedię... No patrzcie – ona, nagle! Podeszła do lady z pewnością nie zauważając od razu, gdzie siedzę, więc mogłam bez przeszkód obserwować ją z piętra w czasie, gdy zamawiała kawę. Jej ciało bez słów opisywał jej stan psychiczny. Zmęczona, zdesperowana, wyczerpana. Staralam się nie denerwować. Kiedy spojrzała do góry w moim kierunku natychmiast zaczęłam entuzjastycznie machać ręką. Stwierdziwszy z półśmiechem moją obecność zwróciła się do kelnera, aby zapłacić.

Kiedy była już dostatecznie blisko zaczęłam rozmawiać jak opętana: Co się stało?! – Patrzyła na mnie przez długą chwilę smutnymi oczami niczego nie mówiąc.

Myślałam: po prostu coś powiedz, zacznij jakoś! Chwilowo nie znajdowałam słów. Nie wiedziałam, jak ją ośmielić. Siedziałyśmy w milczeniu czekając na jej słowa. Co robią roztropni przyjaciele w takich sytuacjach? Co do diabła się wydarzyło? Zaczęłam panikować nie wiedząc co powiedzieć i tylko dziwnie nerwowo spoglądałyśmy jedna na drugą.

Trwało to kilka minut i w końcu pojawiła się kelner z herbatą i ciastkiem przerywając nasze milczenie.

Uśmiechnęliśmy się z trudem do mężczyzny dziękując szybko za obsługę. Po jego odejściu i upewnieniu się, że nikt nas nie może usłyszeć, z obawą, cedząc słowa, zaczęła mówić.

Opowiada, dlaczego jej związek z Adamem nie jest możliwy. Co się między nimi w międzyczasie wydarzyło, a tak właściwie nic nie wydarzyło: próbowała zrozumieć znaczenie z oderwanych wyrazów, niedokończonych rozmów. Brakowało jej czułości, pocałunków. Coś mówi o innych sprawach, które pokazują sytuację, w której ktoś zbyt sobie wyobraża, zbyt tęskni zapominając o realnym podejściu do życia. Już wcześniej słyszałam tą opowieść, ponieważ to zdarza się zawsze.

Patrzę na jej twarz i na ręce miętoszące białą, papierową chusteczkę. Rwie ją precyzyjnie na kawałeczki podczas gdy ja koncentruję się na jej nie kończącej się analizie mężczyzny, który z pewnością nie interesuje się nią.

Kiedy kończy swoje opowiadanie, pytam:

– I co teraz zrobisz? Co będzie? – Natychmiast zauważam głupotę moich pytań. Właśnie opowiedziała, co się zdarzyło. Dlaczego myśleć o następnych krokach? Siedzimy spokojnie z tymi nowinami. Mimo wszystko jestem niecierpliwa, ponieważ to opowiadanie już wcześniej słyszałam. Sytuacja się powtarza. Nic tam! Przyjdzie nowa (miłość).

– Co się zdarzy?! Nie wiem! – Ku mojemu zdziwieniu tak się podminowała moją ignorancją, że z wściekłością wstała i wybiegła z kawiarni. Powiew jej burzliwego biegu porwał kawałeczki papierowej serwetki ze stołu, które zaczęły opadać jak płatki śniegu.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczevska

Kio okazis? Kio okazos?

Estas suno, sed mi sentas, ke la somero foriras. Mi sidas en la parko kaj mi trinkas kafon... Mi decidis telefoni al mia frato.

Ni komencis paroli pri niaj vivtagaj problemoj, kiam multe da infanoj venis kaj mi finis la konversacion. Iu de infanoj tre emocie rakontas al aliaj, ke aktoroj venis en la lernejo kaj faras grupojn el tiuj, kiuj deziras esti aktoroj. Kiam mi rigardis la knabon mi rememoris la tagon kiam mia frato venis de lernejo tiel entuziasmigita, sed li parolis pri alia afero. Li estis tiam 11 jara.

La lernejon venis iu instruistino de Esperanto. Mia malgranda frateto parolis kaj parolis pri tiu ege interesa lingvo Esperanto, pri d-ro Zamenhof kiu deziris, ke homoj estu geamikoj, pri la ideo de la lingvo. Li diris: „Mi kaj vi devas lerni Esperanton, ni vojaĝos kaj ni havos geamikojn tutmonde”.

Do, bone, ni tion faris. Kiel rapide pasis pli ol 30 jaroj. Kiom multe da leteroj ni skribis, kiom multe da geamikoj ni ekhavis, kiom multe da vojaĝoj ni spertis...

Nun, ni ne atendas leteron unu monaton, ĉar post kelkaj minutoj ni ricevas respondon. Venis novaj teĥnologioj, sed la spirito estas la sama. Iun tagon mi montris al unu amiko foton de geesperantistoj faritan dum la unua kongreso de Esperanto en 1905j.

– Vidu, kiel oficiale vestitaj estas la homoj: frakoj krinolinoj...

– Jes, la modo estis alia sed la spirito, la spirito estas la sama – mi ridetis. Li estis prava.

Mi denove rigardas la infanojn kaj mi pensas kiel rapide pasis pli ol 30 jaroj de la momento, kiam mi kaj mia frato – du infanoj kun entuziasmo – komencis lerni Esperanton.

Do, ni ne plu estas infanoj, sed la entuziasmo, la ideo, la lumo en okuloj, kiam ni parolas pri Esperanto estas la samaj.

Mi ekrevis. La infanoj foriris. Mia kafo finiĝis. Eble pluvos. Mi devas foriri.

Co było, co będzie

Słońce świeci, ale mam wrażenie, że lato mija. Siedzę w parku pijąc kawę. Zdecydowałam się zadzwonić do brata.

Zacząłam mówić mu o naszych codziennych problemach aż tu nagle pojawiło się mnóstwo dzieci i zakończyłam naszą konwersację. Jakies dziecko z wielkimi emocjami zaczęło opowiadać wszystkim, że do szkoły przyszli aktorzy, aby wśród dzieci stworzyć grupy teatralne przyszłych aktorów.

Kiedy patrzyłam na chłopca wspomniałam dzień, kiedy mój brat wrócił ze szkoły równie rozentuzjasmowany opowiadając o innej sprawie. Miał wtedy 11 lat. Do ich szkoły przyszła nauczycielka esperanta. Mój mały braciszek ciągle wracał do tematu tego interesującego języka esperanto, do doktora Zamenhofs, pragnącego, aby wszyscy ludzie byli braćmi, do idei esperanta.

Powiedział: i ja, i ty musimy uczyć się esperanta. Będziemy podróżowali, będziemy mieli przyjaciół na całym świecie.

I tak się stało. Jak szybko minęło 30 kolejnych lat. Jak wiele przewinęło się listów, przyjaciół, podróży...

Teraz nie czekamy miesiąc na listowną odpowiedź: nadchodzi po kilku minutach. Pojawiły się nowe technologie, ale duch pozostał ten sam.

Pewnego dnia pokazałam przyjacielowi zdjęcie esperantystów z pierwszego kongresu w 1905 r.

– Spójrz jak dostojnie ubrani są ludzie we fraki i krynoliny.

– Tak, moda jest inna, ale duch łączący ich jest ten sam.

Uśmiechnęłam się. Miał rację.

Znów przyglądam się dzieciom i myślę jak szybko minęło 30 lat od chwili, kiedy ja i mój brat – dwoje rozentuzjasmowanych dzieci zaczęło uczyć się esperanta.

Cóż, nie jesteśmy już dziećmi, ale entuzjazm, idea, ogień w oczach, kiedy mówimy o esperancie, są te same.

Rozmarzyłam się. Dzieci poszły sobie. Kawa się skończyła. Być może będzie padało. Powinna już iść.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczewska

MAREK DĄBROWSKI

Kio okazis? Kio okazos?

La temo estas vasta kaj donas diversajn eblecojn. Kio okazis? Kien iras la homaro?

Estis, estas kaj ŝajnas daŭre estos militoj kaj perforto. De jarcentoj homoj batalis por io: nutraĵo, regpovo super homoj aŭ super io, je novaj teritorioj, je influkampoj, je scienco. Bedaŭrinde batalante homo ofte uzis fimetodojn, sian spritecon, lertecon, konsternon de aliaj, fizikan, nombran kaj militan dominecon, fenomenojn de naturo, klimato kaj aliajn cirkonstancojn. Oni priŝteladis ovojn el birdaj nestoj por formanĝi ilin, oni malsovaĝigis bestojn kaj enkondukis bredadon kaj paŝtadon je ĉiam pli granda kaj industria skalo. Oni kultivas plantojn diversecele. Komenciĝis ĉasado je bestoj, fiŝoj, birdoj sed ankaŭ je homoj por formanĝi ilin (kanibalismo). Kaptitaj homoj estis uzataj por sklava laboro.

Daŭras intensa ekspluatado de mineralaj tavoloj. Alvenas iniciatoj korekti la naturon laŭ aktualaj bezonoj kaj kapricoj de homo. Efikoj de konstruo de irigaciaj kaj navigeblaj kanaloj, de fosaĵo de ŝpat-enpuŝo, ŝanĝo de riverfluo, konstruado de digoj, elektrocentraloj, artefaritaj akvujoj, forhakado de arboj kaj malapero de grandegaj arbaregoj, kreado de grandegaj plantejoj de unuspecaj plantoj kaŭzas – paŝo post paŝo – katastrofajn efikojn por homo, individuaj specoj de faŭno kaj flaŭro, por klimato kaj mineralaj tavoloj.

Ĉu ni sukcesos savi nian planedon? Eble ni devas starigi demandon: ĉu kaj kiom da reprezentantoj de nia planedo sukcesos forkuri de minacataj nin kataklismoj? Kie ili devas rifuĝi? Ni scias ke en la pasint-

eco nia planedo travivadis gravajn kataklismojn. Malaperis tutaj firmaj teroj (ekz. mitologia Atlantido), Majaa kaj Azteka civilizoj (...), specoj de kreskaĵoj kaj bestoj (ekvizetoj, likopodioj, dinosaŭroj, grandaj birdoj, maraj mambestoj). Ni ne scipovas solvi multajn homajn enigmojn kiel bermuda triangulo, strangaj konstruaĵoj, ŝtoncirkloj, simboloj... Ni supezas, ke vizitis ni uloj el kosmo.

Homo ĉiam batalis por siaj privilegioj, regado, potenco super aliaj membroj de la komunumo kaj super alia komunumo. Pli malfortaj unuoj fariĝas facila predo de kiu, kies intencoj estas malĝustaj. Oni devas esti ege atentemaj kiam homo venas kiel bonfaranto, savanto, „justa juĝisto”.

Ĉu tio ĉi iam finiĝos? Tia perforto, fraŭdo, fariseismo, trompo, brutaleco, malestimo al la pli malforta, alia ol ni, spite, gardanta veron, siajn konvinkojn, religiajn aŭ moralajn valorojn?

Kredoj de niaj antaŭuloj, slavoj, germanaj kaj keltaj triboj, la romianoj, grekoj, egiptanoj aŭ gentoj loĝantaj en malproksima Azio, Afriko, Aŭstralio, bazantaj sur timo kontraŭ nekompreneblaj, netradukeblaj okazintaĵoj, kredo je potenco de diversaj objektoj, amuletoj, ŝamanoj, sorĉistoj – paŝo post paŝo kreis dominantajn hodiaŭ religiojn.

Pli multe da religioj instruas al ni bonajn kaj noblajn aferojn. Religio ordonas ami, estimi, doni helpon al bezonuloj, malsanuloj, persekutitaj homoj. Religioj ordonas estimi gepatrojn, fratojn, fratinojn, edzon kaj ampartneron. Ili postulas zorgemon, verecon... Religioj malpermesas priŝteladon, trompon, troigon, falsĵuron. Bedaŭrinde realeco kaj ĉiutaga praktiko estas fora de tiuj ĉi belaj teorioj. Ofte okazadas religiaj militoj. Oni kreis la koncepton de „justa milito”. Armeoj estas gvidataj de religiestroj, kiuj murdis, bruligis, dronigis, torturis je la nomo de dio, incitis homojn. Ili sanktigis armilojn kaj ilojn por murdi kaj torturi. Vid-al-vide staradis armeoj, kiuj murdis siajn soldatojn nome de kaprico de iu, ambicioj, falsaj ideoj kaj teorioj.

Mi estas kristano kaj katoliko ĉar tiamaniere edukis min la gepatroj, miaj proksimuloj, konatoj, medio en kiu mi kreskis kaj lernis.

Bedaŭrinde okazadas, ke mi hontas pro agoj de miaj samreligianoj. Mi hontas pro iliaj faroj, fariseismo, hipokriteco, financaj kaj moralaj trompoj, pedofiliaj kaj ekonomiaj skandaloj. Mi malakceptas kaŝadon de skandaloj, troigadon kaj ĉantaĝojn. Bedaŭrinde tiaj situacioj estas lasttempe malkaŝataj. Ili kaŭzas, ke ĉiam malpli da kredantoj praktikas religiojn. Perdas sian bonan postenon solidaj pastroj, monakoj, edukistoj, misiistoj kaj iliaj protektatoj. Kun teruro mi observas, ke tiuj, kiuj devas esti niaj rolmodeloj konstruante monumentojn al sanktuloj kaj benitaj samtempe detruas iliajn aŭtoritatojn. Mi bedaŭras, ke eklezio, kiu havis grandan aŭtoritaton, ankaŭ ĉe aliaj religioj kaj ateistoj en la tempo de komunismo en Pollando kaj dum la kreado de „Solidareco”, malŝparis sian potencialon kaj „tranĉas la branĉon, sur kiu ĝi sidas”.

Ĉu la homaro vekigis kaj revenos de la malsekura vojo al memgenocido?

El la pola tradukis Elżbieta Karczevska

Co było? Co będzie?

Temat obszerny i podsuwa różne możliwości. Co będzie? Do czego ludzkość zmierza?

Były, są i chyba będą nadal wojny i przemoc. Od zarania dziejów człowiek walczył o coś: o żywność, władzę nad kimś, nad czymś; o nowe terytoria, strefy wpływu; o wiedzę. Niestety często też korzystał z niecznych sposobów, korzystał ze swego sprytu, sprawności, zaskoczenia, przewagi fizycznej, liczebnej, militarnej; zjawisk przyrodniczych, klimatycznych i innych okoliczności. Wykradano ptaactwu jaja, w celach konsumpcyjnych, udomawiano zwierzęta, wprowadzano hodowlę, pasterstwo na coraz większą i przemysłową skalę. Uprawiano rośliny w różnych celach. Zaczęły się polowania,

łowiectwo zwierząt, ryb, ptactwa, ale też i ludzi w celach konsumpcyjnych (kanibalizm). Schwytani ludzie byli używani do niewolniczej pracy.

Trwa coraz bardziej intensywna eksploatacja złóż naturalnych. Pojawiają się inicjatywy poprawiania natury; dostosowywania jej do aktualnych potrzeb i pomysłów człowieka. Efekty budowy kanałów irygacyjnych i żeglownych, przekopów mierzei, zmiany kierunków rzek, budowania zapór, elektrowni, sztucznych zbiorników wody, wylesianie ogromnych nieraz obszarów puszczy i lasów, zakładanie ogromnych plantacji roślin jednego gatunku – powodują coraz częściej katastrofalne skutki dla człowieka, poszczególnych gatunków fauny i flory, dla klimatu i zasobów mineralnych.

Czy zdołamy ocalić naszą planetę? A może powinniśmy zadać pytanie: czy oraz ilu przedstawicieli naszej planety zdąży uciec przed grożącymi nam kataklizmami? Gdzie mają się schronić? Wiemy, że w przeszłości nasza planeta ulegała poważnym kataklizmom. Ginęły całe lądy (choćby mitycznej Atlantydy), cywilizacje Majów, Azteków (...), gatunki roślin i zwierząt. Nie znamy też rozwiązań wielu innych zagadek ludzkości jak trójkąta bermudzkiego, dziwnych budowli, kręgów kamiennych... Przypuszczamy, że odwiedzili nas kosmici!

Człowiek od zawsze walczył o przywileje, dominację, władzę nad innymi członkami społeczności swojej, a z czasem sąsiedniej. Jednostki słabsze, stają się łatwym łupem kogoś, kto ma złe zamiary. A szczególnie, gdy przychodzi się jako dobroczyńca, wybawca, sędzia sprawiedliwy.

Czy to się kiedyś skończy? Ta przemoc, oszustwa, faryzejstwo, podstęp, brutalność, pogarda dla słabszego, odmiennego, niepokornego, broniącego prawdy, swoich przekonań, wiary czy wartości?

Wierzenia naszych przodków, Słowian, plemion germańskich, celtyckich, Rzymian, Greków, Egipcjan czy ludów zamieszkujących daleką, Azję, Afrykę, Australię bazujące na strachu przed niezrozumiałymi, niewytłumaczalnymi zjawiskami, wierze w moc różnych przedmiotów, amuletów, szamanów, czarowników, z czasem wykształciły dziś dominujące religie.

Większość religii uczy nas rzeczy dobrych, szlachetnych, nakazuje miłować, kochać, szanować, udzielać pomocy potrzebującym, chorym, prześladowanym. Zabraniają kradzieży, oszustw, kłamstw, krzywoprzysięstwa. Niestety rzeczywistość i codzienna praktyka są daleka od teorii i tych pięknych zasad i nauk. Często zjawiskiem są wojny religijne. Ukuto też pojęcie „wojny sprawiedliwej”. Na czele armii często stawiali przywódcy religijni, którzy mordowali, palili, topili, torturowali w imię „Boga”, podjudzali, święcili broń i narzędzia do zabijania, torturowania. Naprzeciw siebie stawały armie ludzi, którzy wyrzynali się w imię czyichś zachcianek.

Jestem chrześcijaninem i katolikiem, bo tak mnie wychowali rodzice, moi bliscy, znajomi, otoczenie, w którym obracałem się, wychowywałem, kształciłem. Niestety wstyd mi nieraz za moich współwyznawców. Wstyd mi za ich poczynania, faryzejstwo, podłość, dwulicowość, afery finansowe, obyczajowe, pedofilskie, gospodarcze, za zamiatanie rzeczy nagannych, wstydliwych pod dywan, posługiwanie się kłamstwem, szantażem. Niestety takie przypadki wychodzą na światło dzienne coraz częściej. Powoduje to coraz mniejsze zainteresowanie praktykami religijnym. Tracą na tym porządni, uczciwi księża, zakonnicy, wychowawcy, opiekunowie, misjonarze i ich podopieczni. Z przerażeniem patrzę, jak ci, którzy powinni być wzorem do naśladowania, stawiając pomniki świętym i błogosławionym, niszczą ich autorytet. Przykro mi, że Kościół, który cieszył się tak dużym autorytetem, również wśród innowierców i ateistów, w okresie PRL, i w czasie zrywu solidarnościowego, zmarnował swój potencjał i podcina gałąź, na której siedzi.

Czy społeczeństwo nasze i ludzkość obudzi się i zawróci z niebezpiecznej drogi do samozagłady?

Ne-fabelo

„Kio okazis, kio okazos” – estas temo de la laste anoncita fare de BES konkurso je mallonga rakonto. Rakonto; do fikcio. Herooj, dialogoj, intriga tordaĵo. Dume mi opinias ke la aktuala vivo (kaj komuna heroo – socio) estas multe pli interesa, grava, „palpebla” kaj kuratingis kaj eĉ jam preterkuris arton. Mi ne supozis, ke iam ajn mi tion diros kaj tamen...

La vivo postkuras fikciojn pli frue kreitajn de aŭtoroj de sciencfikcio, viziuloj, verkistoj, kreantoj de futurismaj kaj katastrofismaj filmoj. Pri detruado kaj fina detruo de la planedo. Kaj pri tio kiel ĝi komencas sin defendi provante limigi nombron de invada, raba specio. Pri tio, ke eĉ se ni estas iagrade konsciaj pri danĝero kaj klopodas ion fari, ĉio ĉi estas tro malmulte. Ni ne sukcesos. Komercaj, konsumemaj, senbridaj homamasoj kuntiros post si ĉiujn en bolantan, senfundan abismon – inferon el kiu sukcesos eltiri sin nur plej forta, plej senkondiĉa kaj havanta etan procenton, partumon de bonŝanco. Tia ulo eble denove iel aranĝos por si strangan, malsimplan vivon aŭ navigos en interspacon setlante ie alie. Post iom da tempo li denove agos kontraŭnature, detruos sin mem.

Niaj pranepoj, tiam estonte jam tre seriozaj pliaĝuloj eble konservos en fermita kapsulo semon de pelargonio, ujeton de malnovaj konfitaĵoj, foton de flor- kaj arbarkovrita planedo Patrino kun nostalgio rakontante al aŭskultantaj ilin lernantoj de la unua klaso: „Ni havis tian belegan, blu-verdan Teron. Ĝi irizis kiel juvelo. Ĝi ja estis juvelo...”. Grinc’. Halt’. La lernantoj ne deziras aŭskulti. Ili scios pli bone, ke ili ne devas scii. Ili fervore kun ĝojo komencos malpurigi ĉirkaŭaĵon, forigi arbojn, forigi

hieraŭan elektronikon, ĝenerale detruados Teron 2. Se estas iuj estaĵoj sur aliaj planedoj, ili kondukas saĝe ne volante havi iujn ajn rilatojn, konfrontojn kaj konfliktojn kun ni.

Mi trarigardas historion de grandaj imperioj. Post la fazo de kresko, bonstato, prospero, entuziasmo, ili krevadis sub sia propra pezo. Ili pagis por malnovaj pekoj, por eraroj. Por aroganteco, orgojlo, pigreco, malagemo, kverelemo, ekspluatado. Homamasoj, tiel nomataj „barbaroj”, atendantaj ĉe pordegoj forrabis la restaĵoj kun formika rapideco.

Ni ne lernas je propraj eraroj, lecionoj de historio nenion instruis al ni, ni restis stultaj kaj arogantaj same kiel pli frue. Ni ne konstruas firman, harmonian albordiĝejon. Ni ne malpurigas niajn manojn per fiŝkaptilo, ni volas nur manĝi fiŝon. Fiŝojn. La oran fiŝon. Gajni ĝin dum lotumado. Teni ĝin je vosteto. Skuigi.

Mi enrigardas en la korbon por makulatur, al kiu mi iris forĵeti foruzitajn paperojn. Sur ĝia fundo mi vidas serpentejon de torditaj malnovaj kaŭĉukaj strioj kaj spongoj. La fenestraj hermetigiloj. Mia mano estas tro mallonga por eltiri tion. Sed... pro kio?

Mi enrigardas en la korbon por „Bio-forĵetaĵoj”. Denove mi vidas kuŝantan tie aluminian folion post sandviĉo. Kial? Ŝajne loĝas ĉi tie nur altedukitaj homoj... Kiel malmulte tio hodiaŭ signifas.

Malgranda, fajna knabino kun harplektaĵoj, ĝis nun neglektata, ne volante lasi senbezone la karban spuron, tranavigis per negranda jaĥto oceanon. Greta Thunberg. Ŝi per raŭka pro indigno voĉo diris por la vicoj de elegantaj, memfidaj jakoj, kravatoj kaj kostumoj informon pri amasa formortigo, pri perfido. „Kiel vi kuraĝas! Vi seniluziigas nin”. „Imperiestro estas nuda”.

La vicoj de elegantuloj rigardantaj Gretan kun rideto: „Naiva infano, vi scias nenion, vi ne scias rilatojn inter mastrumado, ekonomio kaj ĉiam pelanta sin profito. Grava estas ĉi tie kaj nun, specifa «carpe diem» (kaptu la tagon), tiaj estas ludreguloj = manko de reguloj. Vi nin iritas kaj kolerigas. Ni direktiĝos vian movon, permesos al vi ekzaltite paroli dum kelkaj minutoj. Ni ĉiuj – kaj vi kaj ni – eksentos nin pli bone”.

Socia movado de Greta, parte modo? Ĉu adoleskuloj scipovas sin limigi? Malŝalti lampeton, lasi, malheligi ekranon? Limigi foruzon de energio? Bonaĵoj, kiujn ili kun granda plezuro uzas konkurante inter si?

Mi ĉirkaŭrigardas en la buso kaj vidas grupeton da junaj homoj, kun manoj plenaj de elektroniko, ridetantaj, senpunaj, ĉirkaŭstarantaj ĉe la maljunulino kun masketo sur la vizaĝo. Sen distanco, atento, estimo, pripenso. Ja ni rajtas, neniu tion kontrolas, la maljunulino povas mortaĉi! Ŝi sufiĉe longe jam vivis. Kun plezuro ni utiligos „de tiu avinjo malgrandan dometon”. Kalkiĝintoj for! Malaperu! Lasu lokon por ni!

Ĉu ili jam ĉion scias, sukcesos? Ĉu estas en ili tie profunde, interne, krom memamo ia pripenso, loko por konscienciproĉoj? Konscio pri kulpo, peko de neglekto? Ankaŭ ni havas kontribuon en tio, ke ili estas kiaj estas. Ni estis tro okupitaj, tro lacaj kaj ni liveradis al ili surogatojn, kurtenantaj la mondon.

Mi staras ĉe la tombo de mia kolegino Celina. Ŝi estis kunsentema, bona kaj komplezema persono. Eble tro komplezema? Ŝi atentis pri si. Ĉu aliaj ne atentis? Celina estis forportinta en hospitalon antaŭ Pasko-festo. Foje-foje mi pripensas kiam ŝin iu infektis? Respondeco ja ne estas unusignifa, do tial ni plu estas kontentaj pri si mem. Ĉu infektis ŝin iu staranta malantaŭ ŝi en starvico ĉe stando aŭ ĉe kaso, kiam ŝi iris fari aĉetojn antaŭ Pasko? Senpuna aroganta fiul(in)o sen masko ĉar ja „ni ne permesu nin frenezigi”.

Mi plu ne povas konsenti pri la forpaso de Celina.

Tio rememorigas al mi mian pli junan, ĝis nun senzorgan kuzon, kies onklo mortis pro Covid-19, kaj li apenaŭ sukcesis reakiri sanon, barante sin en domo, raŭkanta, ke li preferas morti hejme ol iri en hospitalon. Nun li havas sankomplikaĵojn. Mi memoras ankoraŭ kelkajn aliajn personojn, perdojn... Daŭranta senĉese nerva tempo, insultvortoj, moko, pligrandiĝanta streso, post vakcinado eble iomete pli malgranda.

Kiel fartas homo, kiam li/ŝi ekscias, konvinkiĝas ĉiutage, ke en la nuna situacio li/ŝi povas kalkuli verdire nur je si mem, eventuale al kelkaj

aliaj „naivaj” personoj? Ŝi/li havas neniun apogon. La realo diverĝas, estas mensoga, skizofrenia. La papera teorio en realo ŝanĝiĝas je senpensa brutala ludo pri tradaŭro. Regulojn observas malgrandiĝanta grupo de „naivuloj”, dezirantaj konduti kiel decas, kiel oni devas, resti konvenaj. Kiaj stultaĵoj, kimeroj! Ja en la amaso neniuj haltigos nin, ne vokos: Mi kontrolas! Ĉu ni kuraĝos? Ne ekzistas reguloj, principoj, kiuj estas postulataj kaj kontrolataj. Ekzistas leĝo de pli forta, pli kruda. Estas neglektataj, ignorataj komunikoj en urbaj busoj, en vendejoj. Mortaj reguloj. Instigo al vakcinado – sen jesa respondo. Ridindaj pseŭdosanitaraj patroloj (mokataj de junularo) en grandvendejoj kalkulantaj nur je profito kaj iu ajn kliento, sur kies la ekstera aŭto-parkejo ne unufoje mi petis policon interveni ene de la vendejo (antaŭ ol mi, seniluziiginta, ĉesis fari tion). Kaj la policanoj malaperadis de tie kun rapideco de la lumo. Malnova grandvendejo „Delikatesy” kaj ankaŭ aliaj grandvendejoj, en kiuj plu mankas gantoj por preni bakaĵon. Malpuraj korboj por aĉetaĵoj, malpuraj randoj de vendotabloj. Populara granda apoteko centre de la urbo, en kiu tiel nomataj gardistoj sen maskoj, sen aliaj asekuraĵoj, ridas je mia atentigo (mi lasis tiun ŝatatan apotekon post 25 jaroj dum kiuj mi tie aĉetadis).

Ekzemploj de aroganteco, senpripensoj, krudeco, riskaj kondutoj de ni mem kaj aliaj oni povas obligi kaj obligi. Jen ĉi-tagaj provoj, bildoj el la urba buso: Junuloj kaj junulinoj sen maskoj, kun aŭskultiloj sur/en oreloj el uniformaj lernejoj, kun la flago blanka-ruĝa kaj agleto sur la uniformo, ne sciantaj, ke tiamaniere ili profanas uniformon per sia konduto.

Juna laboristo de la urba bus-trafiko, vestita per la oficiala jako eniras la buson. Li ne observas principojn de siaj estroj.

La buso preterpasas templojn; multaj homoj krucosignas. Ĉiuj sen maskoj. Virinoj vigle interparolantaj pri la preparoj okaze de proksimiĝanta Pasko. Interŝanĝantaj kulinariaj receptoj. Patrino forprenanta infanojn, demandanta ilin pri kio ili lernis dum religio-lecionoj. Sen maskoj. Ni ŝajnigas. La tutan tempon ni ŝajnigas, ni mensogas al ni mem. Amo de proksimulo, humanismo estas utopio, revo, neatingebla idealo, fabelo, eksteraĵa dekoracio, porfesta, por Granda Orkestro de Festa Helpo, dum

mallonga, malgranda mobilizo-impulso. Solidareco malaperas. Homo por homo fariĝas lupo. Dume kunestulo spirblovas en mian nukon en starvico al kaso. Li – memfida, senpuna, malmodesta – instruas min per insultaj vortoj, kiam mi petas lin teni distancon.

Ni dancas sur Titanic. La ludo daŭras. Ni trinkas bieron, priverŝas vermon, kantas jen obscenajn, jen melankoliajn kanzonojn. Malcertaj, koleraĵ, agresemaj. Plu ni partoprenas foirojn, festenojn, bazarojn, ludo-aranĝojn. Ni celas al abismo. Ni rezignas pri nenio, ni cedos eĉ ne duonon de paŝo. Simple ni meritas ĉion ĉi. Ni volas ĉion, ni ne scias moderecon.

Pli ol cent jaroj pasis kiam homoj travivis finon de la granda milito kaj epidemion de la Hispana gripo. Malesperigitaj ili tutcerte pensis, ke ilia mondo finiĝas.

Nia mondo, tia kia ĝi estas, la homa aventuro, ankaŭ finiĝas. Ĉu ĝi finiĝos tiel, kiel en la titola prozaĵo de la kolekto de A. Ginsberg? Aŭ en poeziaĵo „Kavigitaj homoj” (Wydrążeni ludzie) de Th. S. Eliot?

Tre, tre mi dezirus por ke ekbrilu por ni ĉielarko post tempesto, malgranda, verda stelo de folio, espero... Ĉu ni valoras tion? Por ke al-flugu paco kaj rideto. Kredo... je kio? Por ke oni ne perdu la tutan bonon kaj konsolon, ĉarmon kaj gravecon de arto... Tre, tre mi dezirus... „Petegado, sorĉado”... Racio, mondkoncepto, logiko sufloras ion alian.

El la pola tradukis Grażyna Barszczewska-Banel

Nie-bajka

„Kio okazis, kio okazos”, „Co było, co będzie” to temat ogłoszonego ostatnio przez BTE konkursu na krótkie opowiadanie. Opowiadanie, czyli fikcję. Bohaterowie, dialogi, zwrot akcji. Tymczasem uważam, że aktualne „życie” (i bohater zbiorowy – społeczeństwo) jest dużo bardziej intere-

sujące, ważne, „namacalne” i dogoniło, a nawet przegania sztukę. Nie przypuszczałam, że kiedykolwiek tak powiem, a jednak...

Życie dogania fikcje stworzone wcześniej przez autorów SF, wizjonerów, pisarzy, twórców filmów futurystycznych, katastroficznych.

O (z)niszczeniu planety. I jak zaczyna się ona bronić próbując ograniczyć ilość inwazyjnego, drapieżnego gatunku. O tym, że nawet jeżeli jesteśmy w jakimś stopniu tego świadomi i coś staramy się robić, jest to za mało, nie damy rady. Komercyjne, konsumpcyjne, rozpasane masy pociągną w biegu wszystkich za sobą w gorącą, bezdenną przepaść – piekło, z której wydobędzie się jedynie najsilniejszy, bezwzględny i mający szczęście ułamek, procent. Może urządzi tu sobie na nowo dziwne, trudne, skomplikowane życie lub w części pożegluje w kosmosie, czasoprzestrzeni osiadając gdzieś indziej. Po pewnym czasie znowu się wynaturzy, zniszczy.

Nasze prawnuki, wówczas bardzo poważni seniorzy może przechowają w zamkniętej kapsule ziarnko pelargonii, słoiczek starych konfitur i zdjęcie kwietnej, lesistej planety Matki z nostalgią opowiadając słuchającym ich pierwszakom: „Mieliśmy taką piękną, błękitno – zieloną Ziemię. Mieniła się jak klejnot, którym była...”. Zgrzyt. Stop. Pierwszaki nie będą słuchać. Pierwszaki będą wiedziały lepiej, że – nie muszą wiedzieć. Gorliwie, z radością zajmą się śmieceniem, wyrzynaniem, wyrzucaniem wczorajszej elektroniki, psuciem Ziemi nr II. Jeśli są jakieś istoty na innych planetach postępują słusznie nie chcąc mieć z nami stosunków, konfrontacji i konfliktu.

Spoglądam na historię wielkich imperiów – systemów. Po fazie wzrostu, hossy, entuzjazmu załamywały się pod własnym ciężarem. Płaciły za błędy, stare grzechy. Pychę, arogancję, prywatę, lenistwo, gnuśność, warcholstwo, organizację, wyzysk. Tłumy tzw. „barbarzyńców” czekających u bram rozebrały ich resztki z szybkością mrówek.

Nie wyciągamy nauki z lekcji historii, jesteśmy głupi i arogancy jak wcześniej. Nie budujemy sami porządnej, harmonijnej przystani. Nie brudzimy się wędką, chcemy zawsze jeść rybę. Ryby. Złotą rybkę. Wygrać ją w Lotto. Trzymać za ogonek. Potrząsać.

Spoglądam w głąb pojemnika na makulaturę do którego poszłam wrzucić niepotrzebne papiery. Na dnie kłębi się zmiłowisko ze skręconych, starych gum i gąbek. Uszczelki z okien. Moja ręka jest za krótka, żeby je wydobyć. Zastygam. Dlaczego? Po co?

Patrzę we wnętrze kosza na odpadki „Bio” na korytarzu. Ponownie leży w nim folia aluminiowa z kanapki. Dlaczego? Podobno są tu sami tylko/aż wykształceni ludzie... Jak to jednak teraz niewiele znaczy...

Mała, drobna, krucha dziewczyna z warkoczami, dotąd pomijana i lekceważona, nie chcąc zostawiać niepotrzebnego śladu węglowego, przepłynęła niewielkim jachtem ocean. Greta Thunberg. Rzuciła dławiącym się z oburzenia głosem rzędom eleganckich, pewnych siebie marynarek, krawatów i garsonek informację o masowym wymieraniu, o zdradzie. „Jak śmiecie! (...) Zawadzicie nas”. „Cesarz jest nagi”.

Rzędy wymuskanym elegantom wpatrujących się w Gretę dziwnym spojrzeniem, z uśmiechem pt.: „Naiwne dziecko, nie wiesz nic, nie znasz powiązań, nici gospodarki, ekonomii, wciąż napędzającego się zysku. Liczy się tu i teraz, swoiste „carpe diem”, takie są reguły gry = brak reguł. Irytujesz nas i wkurzasz. Skanalizujemy twój ruch, damy ci parę minut na egzaltowaną przemowę. Poczujemy się lepiej, ty też się poczujesz”.

Społeczny ruch Grety, częściowo moda? Czy nastolatki, 20-latki potrafią się ograniczyć? Zgasić lampkę, zostawić, przyciemnić ekran? Ograniczyć spożycie energii? Dóbr, które użytkują z tak wielką przyjemnością i gorliwością, ścigając się między sobą?

Patrzę w autobusie jak grupa gładkich, roześmianych, obwieszonych elektroniką, bezkarnych młodych otacza staruszkę w maseczce. Bez żadnego dystansu, odległości, uwagi, szacunku, refleksji. A co, nam wolno, nikt tego przecież nie sprawdza, nie kontroluje, niech sobie stara zdycha! Nażyła się. Z przyjemnością zagospodarujemy naszej babci domek mały. Niech wapniaki znikają, opuszczą swoje posadki. Wypad! Teraz, kurna, my!

Czy już wiedzą wszystko, dadzą radę? Czy jest tam głęboko, w środku, oprócz własnego „ja” jakaś refleksja, myśl, miejsce na wy-

rzut sumienia? Uświadomienie winy, grzechu zaniedbania? Sami też ich takimi stworzyliśmy, zbyt zajęci i zmęczeni, dostarczając namiastki zaślaniające świat.

Patrzę na grób mojej koleżanki Celiny. Była empatyczną osobą, dobrym, życzliwym człowiekiem. Może za życzliwym? Uważała na siebie. Inni nie uważali? Zabrano Celinę szybko do szpitala tuż przed świętami wielkanocnymi. Zastanawiam się czasem, kiedy ją ktoś „załatwił”? Odpowiedzialność się przecież rozmywa, rozkłada, dlatego tak nadal jesteśmy zadowoleni z siebie. Czy to np. ktoś w kolejce za nią przy stoisku czy kasie, gdy poszła przed świętami po lepsze zakupy? Bezkar-na, arogancka łajza bez maseczki, bo przecież „nie damy się zwariować”.

Nadal nie mogę się pogodzić ze śmiercią Celiny.

Przypomina mi się młodszy, dotąd raczej beztroski, brat cioteczny, którego stryj umarł na covid, a kuzyn ledwo się wykaraskał spod respiratora, barykadujący się w domu, chrypiący, że pogotowie go nie zabierze, że woli umrzeć u siebie. Komplikacje ze zdrowiem. I jeszcze trochę osób, strat... Trwająca cały czas nerwówka, wyzwiska, kpiny, nieustannie pogłębiający się dodatkowy stres, po szczepieniu łatwiejszą odrobinę do zniesienia...

Jak czuje się człowiek, gdy weryfikuje, dowiaduje się, przekonuje się codziennie, że w obecnej sytuacji może liczyć właściwie tylko na siebie, ewentualnie na kilka innych, „naiwnych” osób? Nic go właściwie nie wspiera. Rzeczywistość się rozjeżdża, kłamliwa, schizofreniczna. Papierowa teoria w realu zmienia się w bezmyślną, brutalną grę w przetrwanie. Zasad przestrzega topniejąca grupa „naiwnych”, pragnących zachowywać się jak należy, tak jak trzeba, być w porządku, nadal pozostać przyzwoitymi. Cóż za mrzonki, głupstwa! Przecież w masie nic nas nie zatrzyma, nie krzyknie: sprawdzam! Nie odważy się? Nie ma zasad, reguł, które są egzekwowane. Panuje „wolnoamerykanka”. Prawo silniejszego, bezczelnego, bezwzględnego. Lekceważone, ignorowane komunikaty w MPK i sklepach. Martwe przepisy. Nawoływanie do szczepienia „na puszcz”. Śmieszne pseudo patroli „sanitarne” (wyśmiewane

przez młodzież) w galeriach nastawionych na zysk i jakiego bądź klienta, gdzie na zewnętrznym parkingu kilkakrotnie prosiłam policję o interwencję w środku (zanim się nauczyłam i przestałam). A oni znikali stamtąd z prędkością światła. Szumne, stare „Delikatesy” i inne duże sklepy w sieci, gdzie nadal, nawet teraz, nie ma rękawiczek do pieczywa. Oblepione, brudne koszyki i rączki lad. Popularna, duża, nobliwa apteka w ścisłym centrum, w której bez osłon, przyłbicy, zabezpieczenia tzw. ochroniarze śmieją mi się bezczelnie w twarz (porzuciłam tę ulubioną dotąd aptekę po ponad 25 latach chodzenia do niej).

Przykłady arogancji, bezmyślności, chamstwa, narażania innych i siebie można mnożyć i mnożyć. Oto próbki, codzienne obrazki z МРК:

Chłopcy, dziewczyna bez masek, w słuchawkach, z klas mundurowych, czyli z flagą biało-czerwoną, orzełkiem, nie chcący rozumieć, bezczeszczący mundur swoją postawą.

Młody pracownik komunikacji, w kurtce służbowej, wsiadający na Składowej. Nie przestrzegający zasad ustalonych przez swoich pryncypałów.

Przejeżdżający autobusem obok świątyń, żegnający się. Bez masek. Kumoszki rozprawiające co ugotowały i upiekły na świąteczne stoły.

Matka odbierająca dzieci, wypytująca je co było na zajęciach, na religii.

Bez masek. Udajemy, cały czas udajemy, okłamujemy siebie. Miłość bliźniego, humanizm są utopią, mrzonką, marzeniem, niedościgłym ideałem, bajką, dekoracją na pokaz, od święta, od Orkiestry, od wielkiego dzwonu, w czasie krótkiej, małej mobilizacji – impulsu. Solidarność przepada. Homo homini lupus. Na razie bliźni dyszy mi w kark w kolejce do kasy. Pewny siebie, bezkarny, butny, poucza mnie i wyzywa, kiedy proszę, żeby się odsunął.

Tańczymy na Titanicu. Zabawa trwa. Pijemy piwo, zalewamy robaka, śpiewamy sprośne i melancholijne piosenki. Niepewni, wkurzeni, agresywni. Dalej na jarmarku, festynie, targach, imprezie. Wpadamy w przepaść. Nie zrezygnujemy z niczego, nie ustąpimy pół kroku.

To wszystko nam się po prostu należy. Nie znamy umiaru. Chcemy wszystkiego.

Ponad sto lat temu ludzie mieli finał wielkiej wojny i epidemię hiszpanki. Zrozpaczeni zapewne myśleli, że ich świat się kończy.

Nasz świat, taki jaki jest, przygoda człowiecza, też się kończy. Czy skończy się tak, jak w tytułowym utworze zbioru A. Ginsberga? Lub w wierszu „Wydrążeni ludzie” Th. S. Eliota?

Bardzo, bardzo chciałabym, żeby jeszcze zaświeciła dla nas tęcza po burzy, mała, zielona gwiazda liścia, nadzieja... Jesteśmy jej warci? Przyfrunął spokój i uśmiech. Wiara... w co? Żeby nie zgubiono całego dobra i pociechy, piękna i wagi sztuki... Bardzo, bardzo chciałabym...

„Zaklinanie, czarowanie...” Rozum, ogląd świata, logika podpowiadają co innego.

Interparolo pri estonteco kun rememoro pri estinteco dum kongreso pri trafiko

La 21-an aprilo 2151 okazos en unika malgranda ĉeĥa urbeto kunveno de trafikaj specialistoj. Unu prelego temos pri specioj de trafikaj rimedoj – trajnoj, kiujn ni nun povas renkonti en refreŝiĝaj lokoj. Kunvenon partoprenos memorulo Josef Novák, kiu alflugis jam hieraŭ. Sinjoro Novák festis ĉijare sian 150-an naskiĝdatrevenon kaj hodiaŭ dediĉis intervjuon al redaktoro el fama magazino Espero. Por informo – la aĝo 150 jaroj ne estis normala en 21-a jarcento. Homoj mortadis en tiu tempo pli frue pro malbona aero kaj venenaj gasoj el motoroj de veturiloj.

Kaj nun ni iru al intervjuo:

Redaktoro: Bonan tagon, komence mi volas gratuli vin por via grava datreveno kaj mi deziras vin gardi multe kaj multe da sano, kiun vi akiris en tempo, kiam robotoj helpis al kuracado en lasta jarcento. Mi volus demandi vin pri via opinio – kia estas grava kialo de trafika ŝanĝo en tempo de la 21-a jarcento kaj kiel ĉio komenciĝis?

Novák: Ĉio komencis en la jaroj 2020–2025. En tiu tempo multege da homoj malsaniĝis je nekonataj malsanoj, komenciĝis problemoj en ekonomiko. Estis bezonata ŝanĝo de fontoj de energio ĉefe en industrio. La homoj komencis observi, ke halto de aera trafiko kaŭzis, ke aero pli-boniĝis kaj homoj malpli malsaniĝis. Regis ankaŭ timo pri robotoj sur planedo. En pratempo influis progreso, kiu okazis en malgranda lando en centra Eŭropo. Evoluigis fabrikado de aŭtomobiloj kun elektra mov-

forto kaj poste aerkusenaj veturiloj, kiuj uzis energion de homa cerbo. En tiu tempo homoj uzis nur 20 procentojn de cerba potenco, sed novaj veturiloj postulis cent procentojn de potenco de homa cerbo. Homaj cerboj ofte estis detruitaj. Potencon de robotoj ekuzis sanzorgaj institutoj, higienaj servoj. Niaj fakuloj ne kapablis fabriki robotojn kun pli efika homa cerbo, sed sciis transformi robotojn al fakuloj zorgantaj pri de homoj.

Redaktoro: Mi komprenas, ke aŭtomobiloj, busoj kaj aviadiloj malaperis el homa trafiko kaj mi ne komprenas kial restis trajnoj?

Novák: Trajnoj estis iomete specialaj veturiloj en tia tempo: ili veturis sur reloj, ofte bezonis elektran forton. Ili estis pli ekologiaj ol aŭtomobiloj. Similaj al trajnoj estis ankaŭ liftoj kaj telferoj kaj ili servas ĝis hodiaŭ.

Redaktoro: Mi komprenas, ke aerkusenaj veturiloj venkis trajnojn en 1-a duono de 21-a jarcento, sed mi ne komprenas, kial haltis ilia disvolviĝo?

Novák: Tiu tempo estis tre pretendema kaj komencis aperi multege da trajnaj societoj sed mankis mono por riparado de stacidomoj kaj reloj. En tuta lando regis ĥaoso en ĉiuj flankoj de homa vivo, eĉ en popola trafiko.

Redaktoro: En kioma jaro naskiĝis ideo pri fondo de via societo de refervojistoj?

Novák: Tio okazis post la jaro 2050. En tiu tempo komencis efiki pura aero. La homoj ekveturis per aerkusenaj veturiloj. Ŝanĝiĝis ilia grandeco. Ili aspektis kiel busetoj kaj gepatroj timis lasi konduki ilin al siaj infanoj. Kapabloj de infanoj estis tamen pli spertaj ol de gepatroj. Oni aĉetadis tiaj veturiloj por infanoj prefere por junularo. Baldaŭ trajnoj regule funkciis en turismaj lokoj, ĉar tie aera spaco estis tro ŝarĝita per aerkusenaj veturiloj. Trajnvagonoj havis verdan koloron, kiel signo por amikoj de ŝatata internacia lingvo. En tiuj trajnoj oni povis paroli Esperanton, ĉar ĉiam almenaŭ unu esperantisto kunvojaĝis.

Redaktoro: Tio estas grandioza kaj mi esperas, ke ni ĉiuj kunvenos en viaj verdaj trajnoj. Ĉu vi estas ankaŭ instruisto de Esperanto?

Novák: Jes, kaj scio de Esperanto tre helpis al mi por realigo de miaj planoj kaj deziroj, mi ne bezonis havi nur elektronikon por interkompreniĝi sed per Esperanto mi povis paroli kun homoj el la tuta mondo. Scio de Esperanto estis en 21-a jarcento tre populara. Nun mi petas ĉiujn partoprenatojn de kongreso parkumi siajn aerkusenajn veturilojn sur herbejo. Hodiaŭ je la 14-a horo alveturos 10 verdaj retrajnoj por 10 km-a ekskurso. Ĉiuj partoprenantoj ricevos verdajn enirbiletojn, kiuj aspektas kiel infana lokomotivo. Tiaj trajnetoj estis ankaŭ amuzaj ludiloj en mia infaneco. Mi deziras vin feliĉan vojon per trafiko de estinteco.

Redaktoro: Mi dankas al vi, fartu bonege kaj multe da sano kaj feliĉo al vi.

Rozmowa o przyszłości z myślą o przeszłości w czasie kongresu na temat ruchu drogowego

21 kwietnia 2151 odbędzie się w nietypowym małym czeskim miasteczku spotkanie specjalistów od ruchu drogowego. Jedną z prelekcji będzie dotyczyła pociągów jako rodzajów transportu, który można spotkać w kurortach. W spotkaniu uczestniczył „pamiętliwy” Josef Novák, który przybył samolotem już wczoraj. W tym roku pan Novák obchodził swoje 150-te urodziny i dzisiaj da wywiad redaktorowi znanego dziennika „Espero”. Tak na prawdę dożycie 150 lat nie było czymś normalnym w XXI wieku. Ludzie umierali dotąd wcześniej z powodu zanieczyszczenia powietrza i trujących gazów z pojazdów mechanicznych.

Przejdźmy do wywiadu:

Redaktoro: Dzień dobry! Najpierw pragnę pogratulować panu z okazji ważnych urodzin. Życzę wiele, wiele zdrowia, które zachował pan od ostatniego stulecia, kiedy to roboty pomagały w leczeniu. Chciał-

bym zapytać o pana zdanie: jaka jest ważna przyczyna zmian w ruchu drogowym w XXI wieku i kiedy wszystko się zaczęło?

Novák: Wszystko zaczęło się w latach 2020 – 2025. W tym czasie mnóstwo ludzi zachorowało na nieznane choroby, zaczęły się problemy natury ekonomicznej. Potrzebna była zmiana źródeł energii – głównie w przemyśle. Ludzie zaczęli spostrzegać, że powstrzymanie transportu powietrznego spowodowało poprawę jakości powietrza i ludzie mniej zapadali na choroby. Pojawił się strach przed robotami na planecie. W zamierzonych czasach wpływ miał postęp techniczny Środkowej Europy. Rozwinęła się produkcja samochodów elektrycznych, a potem latających poduszkowców, używających energię ludzkiego mózgu. W tym czasie wykorzystywano tylko 20% tej energii lecz nowe pojazdy wymagały użycia nawet 100% energii mózgu. Mózgi ludzkie często ulegały zniszczeniu. Siłą sprawczą robotów wykorzystwały beztroskie instytuty i instytucje świadczące usługi higieniczne. Nasi specjaliści nie potrafili stworzyć robotów z wydajniejszym ludzkim mózgiem, a jedynie przerobić roboty na specjalistów ds. zdrowia publicznego.

Redaktor: Rozumiem, że samochody osobowe, autobusy i samoloty wyeliminowano z ludzkich środków transportu lecz nie rozumiem jak to się stało, że pozostały pociągi?

Novák: Pociągi w tym czasie były w jakiejś mierze specjalnymi pojazdami. Poruszały się po szynach, często potrzebowały elektrycznego napędu: były bardziej ekologiczne niż samochody osobowe. Podobny do pociągu typ stanowiły windy i kolejki linowe, które działają do dzisiaj.

Redaktor: Rozumiem, że poduszkowce pokonały pociągi w pierwszej połowie XXI wieku lecz nie rozumiem dla czego dalszy ich rozwój został wstrzymany.

Novák: Ten okres był bardzo „pretensjonalny”. Żywiołowo powstawały firmy zajmujące się transportem kolejowym. Brakowało pieniędzy na remonty dworców oraz szyn. W całym świecie chaos rozpanoszył się w każdej dziedzinie ludzkiego życia, nawet w ogólnodostępnym ruchu drogowym.

Redaktor: W którym roku pojawił się pomysł założenia Stowarzyszenia Powtórnych Kolejarzy?

Novak: To wydarzyło się po roku 2050. Wtedy to rozpoczęła się era czystego powietrza. Ludzie zaczęli podróżować poduszkowcami. Zmieniła się ich wielkość. Pojazdy wyglądały jak autobusiki i rodzice obawiali się prowadzenia tych pojazdów przez dzieci. Okazało się jednak, że dzieci nabywały zdolność prowadzenia szybciej niż rodzice, więc kupowano je dla pociech, głównie dla młodzieży. Wkrótce do miejsc turystycznych regularne kursowały pociągi, ponieważ przestrzeń powietrzna została zdominowana przez poduszkowce. Wagony pociągów miały kolor zielony jako znak dla przyjaciół ulubionego międzynarodowego języka. W tych pociągach można było rozmawiać w języku Esperanto, ponieważ był tam zawsze minimum jeden esperantysta.

Redaktor: To wspaniale. Spodziewam się, że wszyscy spotkamy się w waszych zielonych pociągach. Czy jest Pan także nauczycielem języka esperanto?

Novák: Tak, a znajomość Esperanta bardzo pomogła mi w realizacji moich planów i pragnień. Nie potrzebowałem wyłącznie elektroniki do kontaktów. Przy pomocy Esperanta mogłem rozmawiać z ludźmi z całego świata. Znajomość Esperanta w XXI wieku była bardzo popularna. A teraz proszę wszystkich uczestników Kongresu o zaparkowanie swoich poduszkowców pod drzewami. Dzisiaj o godz. 14.00 przybędzie 10 zielonych specjalistycznych pojazdów aby zabrać nas na 10-kilometrową wycieczkę. Każdy z uczestników otrzyma zielony bilet wstępu wyglądający jak dziecinna lokomotywa. Takie minipociągi były w moim dzieciństwie ulubionymi zabawkami. Wszystkim życzę szczęśliwej podróży do przeszłości.

Redaktor: Dziękuję Panu! Wszystkiego dobrego! Pomyślności, zdrowia i szczęścia!

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczewska

Kial mi tempovojaĝas

Se vi demandus al mi, kiam mi lastfoje uzis mian tempomaŝinon, mia respondo estus: „Ĉiam”. Ĉar, se miaj lastatempaj spertoj kiel tempovojaĝanto instruis al mi ion ajn, estas tio, ke ĉiuj niaj agoj estas interkonectitaj; ke ĉio, kion ni faris, faras kaj faros fandiĝas en nedisigebla maŝo el iso, aso kaj oso.

Se vi tamen demandus al mi kial mi lastfoje uzis mian tempomaŝinon (aŭ „tempumis”, en mia memelpensita ĵargono), tiukaze la respondo estus pli facila: pro amo. Pro mia Eva. Ĉu mi rajtas nomi ŝin „mia”? Nu, mi ne certas, sed mi ja sentas ŝin tia.

De longa tempo – mi fakte ne scias kiom, sed al mi ĝi ŝajnas longa – mi vojaĝas pasintecen nur por vidi ŝin, por viziti ŝin, por lerni ĉion pri ŝia vivo. Foje mi sidas sur benko kaj rigardas ŝian hejmeniradon (mi ja perfekte scias laŭ kiu vojo ŝi marŝos kaj je kioma horo); foje mi ŝajn-akcidente karambolas kun ŝi surstrate nur por havi la okazon pardonpeti; kaj foje mi gvatas ekster ŝia domo revante, kovante planon por konatiĝi kun ŝi.

La afero ial neniam sukcesas al mi. Plej ofte kiam mi alproksimiĝas al ŝi, ŝi eĉ ne rimarkas min, kaj preterpasas min kvazaŭ mi eĉ ne ekzistus. Unu fojon mi sukcesis konversacii kun ŝi sufiĉe longe, sed je la fino ŝi kvazaŭ forkuris de mi, verŝajne timigita de mia insista sinteno kaj troa amavido.

Ho, mi scias, ke mi eble ŝajnas esti kompatinda, revema bubo, soifa je tia amo kian li neniam atingos; aŭ eĉ pli malbone, eble mi impresas

kiel fiaĉa, lasciva mensmalsanulo kiu ne povas ekkompreni, ke virino ne amas lin! Sed sciu, ke antaŭ ol mi tempumis la unuan fojon, Eva estis mia edzino de pli ol dek jaroj, kaj ni estis kunlaborantoj pri la tempomaŝino.

Mi ankoraŭ ne scias kion mi senintence ŝanĝis dum mia unua, mallonga prov-vojaĝo en la pasintecon. Mi simple tempumis dudek jarojn pli frue, por vidi kiel nia urbo ŝanĝiĝis de tiam, kaj restis tie nur kelkajn minutojn; mi alparolis neniun, tuŝis nenion, kaj miascie faris nenion, kio iel ajn tuŝus nian tiaman vivon. Tamen, kiam mi revenis nunen kaj eliris triumfe el la tempomaŝino, preta por rakonti al ŝi, ke nia eksperimento ja sukcesis, ŝi ne plu estis tie atendante min. Mi priserĉis la tutan domon kaj ne trovis ŝin, kaj fakte rimarkis eĉ ne spuron de ŝia ekzisto en nia domo. Mi finfine ekkonsciis pri tio, ke ial, en ĉi tiu nova nuno, Eva kaj mi neniam geedziĝis. Mi sukcesis ekscii ŝian telefonnumeron, sed kiam mi kontaktis ŝin, ŝi havis nenan ideon pri kiu mi estas: mi estis por ŝi absoluta fremdulo.

Mi do provis korekti la situacion vojaĝante denove en la pasintecon, unue al la momento kiam Eva kaj mi konatiĝis. Temis pri sufiĉe banala renkontiĝo en universitata librovendejo, sed, mi ne scias kial, la tiama mi-o ne estis tie. Mi decidis kontakti mian memon en la pasinteco por klarigi al li kio okazis (nu, okazos). Kompreneble li (ĉu mi?) estis tre surprizita kaj nekredema dekomence, sed finfine mi konvinkis lin kaj li promesis provi ĉiel ajn enamigi Evan.

Mi donis al li kiel eble plej multe da informo pri nia kuna vivo: kiel ni instruis fizikon en la sama fakultato; kiel ni geedziĝis post du jaroj en intima ceremonio; kaj finfine kiel post nelonge ni forlasis niajn postenojn por plu esplori niajn ideojn pri tempo-manipulado. Ni ambaŭ estis tre ambiciaj kaj pasiaj pri fiziko, kaj ni fordonis multajn jarojn cele al la realigo de nia revo esti la unuaj sciencistoj kiuj malŝlosis la sekretojn de la tempofluo. Ni elektis ne pensi ankoraŭ pri infanoj – ja estos tempo por tio kiam ni sukcesos, ĉar tiam, la tuta tempo estos nia.

Mia tiama mi-o ankaŭ lernis ĉion pri Eva: kiujn tiamajn ŝlagrojn ŝi plej amis; en kiuj anguloj de la biblioteko ŝi pasigis sian tempon legante

pri teoria fiziko; kaj eĉ kiel ŝi mendis sian kafon („nur iomon da lakto kaj tri gutojn da mielo, mi petas!”). Tamen, malgraŭ tiom da informo, liaj provoj en la pasinteco neniam prosperis al li, kaj mi restis en la nuno senespere sen Eva. Ĉu eble troa scio pri la estonto ruinigis dekomence ajnan burĝonantan amrilaton?

Mi finfine konvinkiĝis, ke estas vane provi reenigi en ŝian vivon. Mi ne povas malnodi la interplektitan aron de okazaĵoj kiuj efikas kaj kontraŭefikas unuj kontraŭ la aliaj en tute neantaŭvidebla ĥaoso el eĥoj kaj reeĥoj. Tial, nun (ĉu nun? aŭ ĉu ĉiam?) mi decidis fari lastan tempumon – ĉi-foje por provi detruigi la tempomaŝinon en la pasinteco, kaj malokazigi tiun fatalan unuan prov-vojaĝon. Parto el mi scias, ke ajna tia klopodo estas vana: kio okazis, tio okazas kaj okazos. Tamen, kion alian mi faru? Nuno sen Eva ne estas nuno, sed nulo.

Do, se vi legas ĉi tiun leteron, kiun mi postlasis en la kelo de nia domo – nia iama eksperimentejo – mi plej verŝajne malsukcesis pri mia plano. Mi ne scias kie mi estas, aŭ kiam mi estas, aŭ eĉ ĉu mi estas. Sed, espereble kiam ajn mi estas, mi estas kun Eva... kaj se mi ne estas kun ŝi, mi prefere estu neniam ajn.

Dlaczego podróżuję w czasie

Gdybyś mnie zapytał kiedy po raz ostatni użyłem mojej czasolotni moja odpowiedź byłaby „Zawsze używam”. Jeśli moje ostatnie doświadczenia jako podróżnika w czasie uczą mnie czegoś to oznacza, że wszystkie nasza działania są z sobą połączone; że wszystko, co robiliśmy, robimy i będziemy robili łączy się w niepodzielną pętlę przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.

Gdybyś jednak zapytał mnie dlaczego ostatnimi czasy użyłem mojej czasolotni (a może kiedy „przemieszczałem się w czasie” mówiąc

w moim własnym slangu) to odpowiedź byłaby łatwa: z powodu miłości. Z powodu mojej Ewy. Czy mam prawo nazywać ją „moją”? Nie jestem pewien, ale tak ją odbieram.

Od dłuższego czasu – nie wiem jak długo, ale wydaje mi się, że bardzo – wracam do przeszłości aby ją odwiedzić, aby dowiedzieć się wszystkiego o jej życiu. Czasem siedzę na ławce i przyglądam się jej powrotowi do domu (wiem doskonale jaką drogę wybiera i o której godzinie), czasem udając przypadek zderzam się z nią na ulicy tylko po to, aby mieć powód do przeprosin, a czasem czaję się koło jej domu marząc i pielęgnując plan zapoznania się z nią.

Z jakiegoś powodu nigdy nie udało mi się zrealizować mojego planu. Najczęściej, kiedy zbliżam się do niej, nawet mnie nie dostrzega. I przechodzi obok, jakbym w ogóle nie istniał. Raz udało mi się porozmawiać z nią relatywnie długo, ale w końcu prawie uciekła ode mnie prawdopodobnie przestraszona moją natarczywością nadmiernymi przejawami sympatii.

Ho, wiem, że może wydają się godnym współczucia marzącym urwisem spragnionym osoby niedostępnej; albo jeszcze gorzej, może sprawiam wrażenie paskudnego, lubieżnego pomyleńca nie potrafiącego zrozumieć, że kobieta go nie kocha! Mimo wszystko zrozum, że kiedy poraz pierwszy przenieśliśmy się w czasie, Ewa była moją żoną od ponad 10 lat i byliśmy partnerami konstruującymi czasolotnię.

Dotąd nie wiem co zmieniłem bezwiednie w czasie mojej pierwszej, krótkiej, próbnej podróży w przeszłość. Po prostu cofnąłem się o 20 lat, aby zobaczyć jak zmieniło się w tym okresie miasto i pozostałem w nim kilka minut. Nikogo nie zagadnąłem, niczego nie dotknąłem i według mojej wiedzy nie zrobiłem niczego, co mogłoby dotyczyć naszego ówczesnego życia. Mimo to, kiedy wróciłem do współczesnego życia i triumfalnie wysiadłem z czasolotni gotowy opowiedzieć Ewie, że to udany eksperyment, nie spotkałem jej oczekującej mnie. Przeszukałem cały dom i nie znalazłem jej. Faktycznie nie zauważyłem nawet śladu jej istnienia w naszym domu. W końcu zrozumiałam że z jakiegoś

powodu w tej nowej rzeczywistości nigdy nie byliśmy z Ewą małżeństwem. Zdobyłem jej numer telefonu, ale kiedy się dodzwoniłem nie miała pojęcia kim jestem. Byłem dla niej totalnie nieznaną osobą.

Tak więc spróbowałem naprawić sytuację udając się znów w przeszłość do chwili, w której poznaliśmy się z Ewą. Sprawa dotyczyła banalnego spotkania w uniwersyteckiej księgarni, ale z jakiegoś powodu moje „byłe ja” nie było tam obecne. Zdecydowałem się na kontakt z moim „byłym ja” w przeszłości aby mu wytłumaczyć co się wydarzyło (no, co się wydarzy). Oczywiście „byłe ja” (a może ja?) był bardzo zaskoczony i początkowo niedowierzający, ale w końcu przekonałem go i obiecał podjąć próbę pokochania Ewy w każdy możliwy sposób.

Dostarczyłem mu możliwie najwięcej informacji o naszym wspólnym życiu: jak wykładaliśmy fizykę na tym samym wydziale, jak pobraliśmy się po 2 latach w czasie skromnej uroczystości, jak w końcu porzuciliśmy naszą pracę aby poświęcić się bez reszty realizacji naszych ideałów związanych z manipulowaniem czasem. Oboje byliśmy bardzo ambitnymi pasjonatami fizyki. Poświęciliśmy wiele lat realizując marzenie pozostania pierwszymi naukowcami, którzy odkryli sekret upływu czasu. Ustaliliśmy, że jeszcze nie będziemy myśleli o dzieciach. Przyjdzie na nie czas po osiągnięciu sukcesu, ponieważ wtedy cały czas będzie należał do nas.

Moje ówczesne „byłe ja” również uczył się wszystkiego o Ewie: jakie szlagiery z tego okresu uwielbiała, w którym kącie biblioteki spędzała czas czytając o teorii fizyki, a nawet w jaki sposób zamawiała swoją kawę („tylko troszeczkę mleka i 3 krople miodu proszę”). Jednak, pomimo tylu informacji jego próby sukcesu w przeszłości nic mu nie dały i tak pozostałem w codzienności: zdesperowany i bez Ewy. Czy to możliwe, że zbyt duża wiedza o przeszłości rujnowała w zarodku jakiegokolwiek rodzące się uczucie?

W końcu przekonałem się, że nie ma szans próba powrotu do jej życia. Nie mogłem rozwiązać zbiegu okoliczności które w rezultacie spowodowały i udaremniły reakcje powodując jedne wydarzenia przeciwko

drugim w niemożliwym do przewidzenia chaosie odgłosów I pogłosów. Tak więc, teraz (czy teraz? A może zawsze?) zdecydowałem się odbyć ostatnią podróż w czasie – tym razem po to, aby zniszczyć czasolotnię w przeszłości I anulować tą fatalną pierwszą próbną podróż. Część mnie wiedziała, że te starania są bezskuteczne: co się zdarzyło to się wydarza i wydarzy. Jaki jednak miałem wybór? Codzienność bez Ewy to nie codzienność lecz nieistnienie.

Tak więc, jeśli czytasz ten list pozostawiony w piwnicy mojego domu – naszym ówczesnym laboratorium – to by znaczyło, że mój plan się nie powiódł. Nie wiem gdzie jestem, w jakim czasie jestem, nawet czy w ogóle istnieję. Lecz, miejmy nadzieję, że kiedykolwiek funkcjonuję – jestem z Ewą... a jeśli nie jestem z nią, to lepiej żeby mnie nie było nigdzie.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczewska

Senŝanĝuloj

Ŝajne ĉio estas ŝanĝo. Trejnistoj diradis, ke tio, kio nur estas certa en la mondo, estas ke ni ĉiam devas preti por ilia apero kaj akcepto de ili. Tio, kiel ni perceptas la mondon dependas nur de ni. Videblas, ke iliaj mensoj ne permesas akcepti nekontesteblan stabilecon. Ja ekzistas principoj, kiuj simple estas kiel matematikaj reguloj, ili estas elementoj de la mondo aŭ laborkampo. Probable ili neniam renkontis Senŝanĝulojn. Eĉ se ili renkontis ilin, ilia percepto limigita per koncentriĝo je ŝanĝoj ne permesis rimarki ion, kio transpaŝis ilian mondkoncepton.

– Saluton!

– Saluton!

Senŝanĝuloj estis nerimarkeblaj. Ili agadis same kiel la aliaj sed ili estis pli silentemaj, retiriĝintaj. Malfacile estis ne ŝati ilin. Sed ili ne estis tiuj, kun kiuj oni ŝatus iri kinejon aŭ bierumi.

– Kiel vi fartas?

– Bone. Kaj vi?

– Bone.

Ili ripetadis konatajn por ili de jarcentoj konversaciajn skemojn alpropigante ŝanĝojn de terminaro.

– Kion vi faris semajnfine?

– Mi estis ĉe la gepatroj. Kaj vi?

– Karulo, mi...

Ili donis ĝeneralajn respondojn, kiuj estis socie akceptitaj kaj demandis la interparolantojn permesante al ili paroli kaj paroli... La strategio bone funkciis.

Ĉu Senŝanĝuloj sentis la sencon de la vivo? Eble same kiel ni, ŝanĝuloj en plimulto, ili ne tro pensis pri tio. Tiuj pripensoj malbone servas je psika bonfarto ĉar oni povas koncentriĝi je mankoj, kiujn ĉiuj posedas!

Senŝanĝuloj ankaŭ posedas mankojn. Por ili kompreneble ĉefe mankis ŝanĝo. Verdire ili vidis multajn ŝanĝojn ĉirkaŭ si. Aliaj maljunigis, ŝanĝigis kutimoj, pejzaĝoj, vivstiloj. Tamen neniu ŝanĝo okazis en ili. Ili naskiĝis „pretaj”. Ili ne sciis, kie ili naskiĝis ĉar neniu virino povis ilin naski. Ĉu proskripcii ilin iu estaĵo, nur por kio? Senŝanĝuloj ne sentis tion, ke ilian vivon prilumis iu celo. Ili plenigis la tagojn per simpla ĉiutageco. Ili estis nerimarkeblaj elementoj, plejpleje simplaj el la simplaj. Ili estis mezaĝaj, aspektis averaĝe, ordinare. Probable iu vidante ilin povus senti sin pli valora.

Neniuj plilongaj ligoj de Senŝanĝuloj povis daŭri longe ĉar iliaj partneroj post kelkaj jaroj orientiĝis, ke io ne estas normala. Feliĉe la amatoj mem nuligis la rilatojn agnoskante ilin enuaj kaj tro antaŭvideblaj. Komence ilia firmeco ŝajnis granda avantaĝo por la partneroj. Sed tio estis bona. Senŝanĝuloj ne ŝatus vundi ŝanĝulojn. Ili perceptis ilin nestabilaj, spertantaj tro da emocioj. De tempo al tempo tamen Senŝanĝuloj enviis ilin.

De tempo al tempo iu Senŝanĝulo provis eltiri sin el la senŝanĝeco. Li kolorigis siajn harojn, vestis sin ekstravagance. Li ŝatus senti ŝanĝojn tamen ene li estis daŭre la sama.

Tio kio estis, kio estas kaj kio estos – ŝanĝiĝis nur ekstere. Ili ne sentis kunligitajn kun tio emociojn. Ili ne timis morton. Ili ne ekscitiĝis renkontiĝante kun iamaj partneroj post longa disiĝo. Kaj tio, ke ili estas perceptataj „alimaniere” fariĝis por iuj valoro kaj por la aliaj vivcelo. Ili sopiris esti samaj kiel ni, ŝanĝuloj. Por ke tio, kio estis, ne estu nur bildo de la epoko sed plenigita per emocioj parto de ili mem, sentimentalaj pro la juneco, la unuaj amoj aŭ la simptomoj de protestoj. Por ke tio, kio estis, ne estu tiel indiferenta. Senŝanĝuloj ŝatus senti serenon, ĝojon, sed ankaŭ malĝojon, koleron. Ili ŝatus povi reagi aktuale je ĉiuj ŝanĝ-

eblaj cirkonstancoj. Finfine ili ŝatus povi reagi je tio, kio okazos: atendante ĉi tion kun espero kaj samtempe sentante timon.

Tiel ekvilibraj, ili bone toleris streson, premon. Multfoje en la laborlokoj oni ekspluatis ilin tro ĉar ili ĉion transvivis, eĉ ne plendos. Kaj ĉi tio estis vero. La sola frustrado, kiun ili sentis estis kunligita kun ilia propra senŝanĝeco, kun la maleblo eniĝi en vivspertojn, la mondon, cirkonstancojn. Kie ajn ili vivis – ĉie ili estis la samaj. De tempo al tempo ili preterpasis surstrate aliulojn, similajn al ili. De tempo al tempo ili ridetis unu al la alia. Malofte ili eĉ amikiĝis sed ĉiam iliaj interparoloj rilatis al la deziro trarompi la propran stabilecon.

La stabileco troviĝanta en ili fakte malebligis por ili krei ion stabilan. Ili ne povis longe esti en unu loko kaj longe esti kun unu partnero por ne esti suspektataj je la promeso fordoni sian animon al diablo kontraŭ la eterna juneco.

Iuj Senŝanĝuloj akordiĝis kun sia sorto, vivis atendante la finon, kiu ne estis ĝuste antaŭvidebla. Senŝanĝuloj simple malaperis subite sen spuroj. Aliaj trovadis la sencon en ŝanĝiĝemo. Ili observis tion, kio estis malantaŭ ili, kio estis, kio estas kaj kio estos. La realo kiu ilin ĉirkaŭis donis la esperon, ke ŝanĝiĝemo ne regas je ĉiu aspekto de la vivo. Ili daŭre ne sciis kun kiu ili renkontiĝos surstrate. Kie ili loĝos. Kun kiu ili kunlaboros. La necerteco kaŭzis tion, ke ili volis mem provsperti almenaŭ kadre de sia tre limigita repertuaro de la emocioj.

Se vi aŭdas babilaĵon pri eternaj ŝanĝoj, je kiuj vi devas subiĝi ĉar „ĉio estas ŝanĝo” faru same kiel Senŝanĝuloj – koncentriĝu je io tute kontraŭa. Trovu en vi mem ĉiujn stabilaĵojn, kiujn vi posedas ene. Kontrolu tion, kio estis en vi, daŭre estas en vi kaj tion, pri kio vi esperas, ke estos. Vidu vin mem kiel personon stabilan, kiu tamen subiĝas je la tempo-pasado kaj la cirkonstancoj sed ne ĝis la fino ĉar daŭre la persono estas la sama. Kaj en la pensoj montru la langon al tiuj, kiuj timigas Vin per eterna ŝanĝo.

El la pola tradukis Nina Pietuchowska

Bezzienni

Wszystko jest podobno zmianą. Coachowie mawiali, że to co jedyne co pewne w świecie, że zawsze powinniśmy być na nie gotowi i je akceptować. Bo to jak postrzegamy świat zależy tylko od nas. Widać, że ich umysły nie dopuszczają do siebie koncepcji niepodważalnych stałości. A przecież istnieją zasady, które po prostu są, jak prawa matematyczne, są elementem danego świata lub dziedziny. Widać też, że nigdy nie spotkali Bezziennych, a jeśli już spotkali – to ich ograniczona koncentracją na zmianach percepcja nie pozwoliła im zauważyć czegoś, co wykraczało poza ich światopogląd.

– Cześć!

– Cześć!

Bezzienni nie rzucali się w oczy. Robili to co inni, tyle że byli bardziej cisi i wycofani. Trudno było ich nie lubić, ale też nie byli jednymi z tych, których aż chciało się wyciągnąć na piwo czy do kina.

– Jak tam u ciebie?

– Dobrze, a u ciebie?

– Dobrze.

Powtarzali znane im od wieków schematy konwersacyjne, przyswajając zmiany w zakresie słownictwa.

– Co tam robiłeś w weekend?

– Byłem u rodziców, a ty?

– Stary, ja to...

Udzielali ogólnych, społecznie akceptowanych odpowiedzi i zadawali pytania, pozwalając ich rozmówcom mówić i mówić... Ta strategia sprawdzała się doskonale.

Czy Bezzienni odczuwali sens życia? Tak jak my, zmienni, czyli w większości nie bardzo nad tym myśleli. Takie refleksje nie służą zdrowiu psychicznemu, bo łatwo się przez nie skupić na brakach, których przecież nikomu nie brakuje!

Takim Bezzmiennym na przykład również. Oczywiście, brakowało im przede wszystkim zmiany. Co prawda widzieli wiele zmian wokół siebie. Inni się starzeli, zmieniały się obyczaje, krajobrazy, styl życia. Jednak żadna zmiana nie zachodziła w nich samych. Rodzili się „gotowi”. Nie wiedzieli skąd, przecież żadna kobieta nie mogła ich urodzić. Czyżby zsyłała ich jakaś istota, tylko po co? Bezimienni nie czuli, żeby ich istnieniu przyświecał jakiś cel. Wypełniali dni zmiennych codziennością, byli niezauważalnym elementem, najbardziej zwykłymi ze zwykłych. W średnim wieku, o przeciętnym wyglądzie, przeciętnych umiejętnościach. Może patrząc na nich ktoś mógł się dowartościować?

Żadne dłuższe związki Bezzmiennych nie wchodziły w grę, bo przecież ich partnerzy po kilku latach zorientowaliby się, że coś jest nie halo. Na szczęście ukochani zazwyczaj sami z nimi zrywali, uznając ich za nudnych i zbyt przewidywalnych, choć ich stałość na początku здаwała się owym partnerom wielką zaletą. Ale to dobrze. Bezimienni nie chcieli ranić zmiennych. Postrzegali ich jako bardzo niestabilnych, doświadczających tyłu emocji. I czasem tego im zazdrościli.

Czasem jakiś bezimienny próbował się wyrwać. Farbował włosy, ubierał ekstrawaganckie ubrania. Chciał poczuć, jak to jest się zmieniać, ale w środku wciąż pozostawał jednakowy.

To co było, co jest, co będzie – zmieniało się tylko zewnątrz. Nie odczuwali związanych z tym emocji. Nie bali się śmierci. Nie przeżywali ekscytacji spotykając się z partnerem po dłuższej rozłące. Ale i to, że byli postrzegani „inaczej”, co stawało się dla niektórych z nich wartością, a dla innych – nawet życiowym celem. Marzyli by być takimi jak my. By to co było – nie zostawało tylko obrazem epoki, ale przepełnioną emocjami częścią ich samych, sentymentalnym czasem młodości, pierwszych miłości czy przejawów buntu. By to co jest – nie pozostawało takie obojętne. Bezimienni chcieli czuć błogość, radość, ale też smutek czy złość, móc na bieżąco reagować na zmienne okoliczności. Wreszcie – chcieli móc reagować na to będzie: wyczekując tego z nadzieją lub czując obawę.

Tacy zrównoważeni. Tacy dobrze znoszący stres, presję. Nieraz wykorzystywano ich w pracy, bo ci to przetrzymają wszystko, nawet się nie poskarżą. I to była prawda. Jedyną frustracją jaką odczuwali była ta związana z ich własną niezmiennością. Z niemożnością wtopienia się w doświadczenia, świat, okoliczności. Gdziekolwiek nie żyli – byli tacy sami. Czasem mijali na ulicy sobie podobnych. Czasem się do siebie uśmiechnęli. Czasem nawet zaprzyjaźnili, ale ich rozmowy zawsze były takie same i dotyczyły jednego: chęci przełamania własnej stałości.

Wbudowana w nich stałość w gruncie rzeczy uniemożliwiała im zbudowanie czegoś trwałego. Nie mogli zbyt długo pozostać w jednym miejscu czy ze swoim partnerem, by nie zostać posądzonymi o sprzedaż duszy diabłu w zamian za wieczne „jako tako młode” ciało.

Niektórzy Bezzmienni godzili się ze swoim losem żyjąc czekając na koniec, który to akurat był zupełnie nieprzewidywalny. Bezmienni po prostu nagle znikali bez śladu. Inni odnajdowali sens, który trwał w zmienności. Śledzili, to co poza nimi. Co było, jest i będzie. Otaczająca ich rzeczywistość dawała im nadzieję, że stałość nie panuje nad każdym aspektem życia. Wciąż nie wiedzieli, kogo spotkają na ulicy. Gdzie będą mieszkać. Z kim współpracować. Niepewność sprawiała, że chcieli doświadczać, choćby w ramach tego swojego bardzo ograniczonego repertuaru emocji.

Jeśli więc słyszysz gadanie o wiecznych zmianach, którym musisz się poddać, bo „wszystko jest zmianą”, zrób to co Bezzmienni – skup się na czymś przeciwnym. Zobacz wszystkie stałe, które masz w sobie. Prześledź, co było w Tobie, co wciąż jest i co masz nadzieję, że będzie. Zobacz sobie jako stałą osobę, która co prawda poddaje się czasowi i okolicznościom, ale nie do końca, bo wciąż pozostaje sobą. I w duchu pokaż język tym – co Cię straszą wieczną zmianą.

Atendo

Demandoj: Kio estis? Kio estos? Tiaj demandoj atingas tiel altan nivelon de ĝeneraleco, ke pensi pri trovo de respondoj al ili fariĝas amatora filozofado.

Por la demando „kio estis” oni povas serĉi la respondon rerigardante sian vivan pasintecon. Ĉiu konas ĝin kaj revizianta taksas ĝin entute aŭ en fragmentoj kiel bona aŭ malbona. Se la vivo estas ankoraŭ antaŭ ni tio ne ekzistas bezono fermi la pasintecon. Eble, prijuĝante ĝin el la vidpunkto de nuneco multe en ĝi formiĝus alie. Eble iuj eraroj oni povos korekti en venonteco. Tio ĉi estus optimisma rigardo al sia propra biografio.

Jaro 2020 ŝajnas esti turnopunkto en la xx–xxi jarcentoj. Pro la koronaviruso? Ne tute, ĉar la epidemio montris pli grandan malbonon – transiro la sojlon de la elteno de Naturo pri konduto de homaro.

De kiu loko rigardi tion kio estis kaj kio estos? Se vidpunktoj estus ŝtupoj sur la ŝtupetaro de opinio, tiam la plej malsupra estus propra vivo kaj provo juĝi, ĉu ĝi estis bona kaj feliĉa, kaj ĉu ĝi estos pli bona. Se temas pri persona kaj familia sano la tempo pasigita povas esti akceptata kiel nemalbona, kaj espero je bona estonteco povas bazigi sur siaj propraj penoj. Oni povas esti fantaziulo kaj revii pri trafo grandan venkon en hazarda ludo.

Alia vidpunkto estas tio, kio okazis en mia vilaĝo aŭ urbo. Kio ŝanĝiĝis por pli bone kaj kio ŝanĝiĝis por malplibone. Ĉu laŭdi aŭ kondamni

lokajn aŭtoritatojn pro tio, kion ĝi faris aŭ ne faris? Tiamaniere oni jam eniras malgrandan politikon, sed kiel alie imagi al si, kio devas esti kaj kio estos?

Oni povas suprenleviĝi pli alte kaj pensi pri la tuta lando. Kio okazis? Por kiu la situacio okazis bona? Ĉu la agoj de la registaro profitigis min? Kaj por aliaj? Por nacio? Se oni loĝas en la fundo de la socia hierarkio kaj politiko ne turmentas nian kapon, estas malfacile pripensi, kio okazos en lando.

Oni povas pensi eble plej ĝenerale kaj rigardi sur la tuta terglobo kaj la tuta homaro. Precipe nun, kiam la tutmonda koronavirusa epidemio disvastiĝas, en ĉi tiu situacio ni pensas pri la kaŭzo de ĉi tiu plago. Historiistoj memorigas, ke en la pasinteco estis epidemioj de kontaĝaj malsanoj, kiuj senigis la vivon de la loĝantaro de urboj kaj vilaĝoj kaj ruinigis landojn. Hodiaŭ homa civilizo batalas kontraŭ epidemio kaj esperas venki super ĉi tiu malamiko.

Estis kredo je disvolviĝo de universala civilizo en ĉiuj sferoj de vivo. Procentaj kreskorapidecoj fariĝis la objekto de gloro en mondpolitika rivaleco. Malantaŭ komuna scio restigas la milita vetarmado. Tutmonda turismo floris. Ĝia lasta atingo estis grandegaj marekskursaj ŝipoj kun kelkaj miloj da turistoj.

Malmultaj sciencistoj avertas, ke naturaj rimedoj de la terglobo ne estas neelĉerpeblaj, kaj la natura medio ne eltenos la premon de efikoj de homa ekonomio. Bedaŭrinde konsento inter politiko kaj ekologio ne estas ebla. La granda pacifika insulo de rubaĵoj superis la grandecon de Pollando kvinfoje kaj daŭre kreskas. Kiu purigos ĝin? Kio estos? La listo de ekzemploj pri detruado de Naturo estus senfina. Komenciĝis agoj por protekti medion kaj klimaton, sed progreso en ĉi tio ne egalpaŝas kun progreso en detruado de medio kaj klimato. La koronaviruso memorigis homojn, ke el Naturo ne oni povas moki. Ĝi estas la reala reganto de realeco kaj ne homo kun sia grandega sinjoreca fiero.

Filozofoj kaj sciencistoj el diversaj kampoj, kaj ankaŭ ordinaj publicistoj – ĵurnalistoj alcelantaj sensaciojn, estas dividitaj en du

kontraŭajn grupojn: la optimistoj kaj pesimistoj. Optimistoj kredas, je civilizacia progreso, kiu donos ŝancon venki minacojn. Pesimistoj, inverse, profetas pereon sub premo de minacoj, kiuj supozeble kreskos pli rapide ol homa kapablo defendi antaŭ ili.

Kosmologoj supozas, ke ekzistas multaj fremdaj civilizoj en la skalo de la universo, eĉ teknike pli progresintaj ol homa civilizo. Itala fizikisto Enrico Fermi, honorita en 1938 jaro per la Nobel-premio, starigis la demandon: se ili ekzistas kial do ni ne povas trovi spurojn de ilia ekzisto? Malgraŭ multjaraj penadoj, oni ne trovis tian spuron ĝis hodiaŭ. Tiam aperis la demandon: ĉu ni estas la sola civilizo en la universo?

Iuj futurologoj-pesimistoj respondas jes, dum kiam aliaj konfesis eblon de ekzisto de aliaj civilizoj en la kosmo, sed asertas, ke ĉi tiuj civilizoj mortas en iu stadio de sia historio. Surbaze de la minacoj de nenigo de homa civilizo, ili listigas la kialojn: nuklea milito, elĉerpiĝo de naturaj rimedoj, detruo de la natura medio, tutmonda geologia katastrofo, asteroido trafanta la terglobon. Ĉu tio ĉi okazos kaj kio fakte okazos?

Tamen, antaŭ ol iu vadiĝos tiel alte en medito pri la estonteco, plej bone estas komenci serĉi la respondon al la demando „Kio estos?” de la plej proksima ĉirkaŭaĵo. Oni devas rigardi ĉirkaŭen apud si, kion oni povas fari bone kaj el kio malbona oni povas rezigni. Ĉi tie mankas pretaj bonaj konsiloj. Ĉiu pensanto devas trovos nur por si ĝustajn ideojn.

Oni povas rezigni pri la klopodo pensi kio estos kaj pasive submetiĝi al la hazarda kurso de la vivo difinita de la kondiĉoj de viva medio. Ĝi estus simila al sinteno de bestoj, reagantaj instinkte al mediaj stimuloj, sen pensi kio okazos. Homo tamen volas scii, kio okazos. Li trovas profetaĵojn kaj antaŭdirojn. Iafoje oni serĉas ĉi tiun scion en religio aŭ eble ĉe divenisto. Ĉu ĝi estas kondamninda? Jes, se scio pri estonteco el tiaj fontoj malfortigas fidon al la eblo formi ĝin. Scienca futurologio kiel scienco pri antaŭdiro de la estonteco ne taŭgas por antaŭdiri la estontecon de unuobla homo, sed estas pli facile lokalizi estontan sorton dependan de sin.

Pensado pri kio estis kaj kio generas la demandon: kio estas la tempo? La kompreno de tio superas disde eblojn kaj bezonojn de simplulo, kiu scias nur unu fenomenon – li maljunas.

Al la demandoj kio estis kaj kio estos eble respondi per la citaĵo el la fama libro de Sankta Aŭgusteno „Konfesoj” en kiu li respondas: „La ĉeesto de la pasinteco estas memoro, ĉeesto de nuno estas la percepto, ĉeesto de estonteco – atendo”.

Oczekiwanie

Pytania: co było? co będzie? sięgają do tak wysokich wyżyn ogólności, że myślenie nad znalezieniem odpowiedzi na nie staje się amatorskim filozofowaniem.

Na pytanie „co było” można szukać odpowiedzi zaglądając w swoją życiową przeszłość. Każdy ją zna i przeglądając co było ocenia ją całościowo albo we fragmentach jako dobrą albo złą. Jeśli życie jeszcze przed nami to nie ma potrzeby zamykania przeszłości. Może oceniając ją z teraźniejszości wiele w niej ułożyłoby się inaczej. Może jakieś błędy da się poprawić w przyszłości. To byłoby optymistyczne spojrzenie we własny życiorys.

Rok 2020 wydaje się być cezurą w stuleciach xx–xxi wieku. Przez koronawirusa? Niezupełnie, bo epidemia pokazała większe zło – przekroczenie progu wytrzymałości Natury na zachowanie ludzkości.

Z którego miejsca spoglądać na to co było i na to co będzie? Jeżeli punkty widzenia byłyby szczeblami w drabinie poglądu to najniżej stałoby własne życie i próba oceny czy było dobre i szczęśliwe i czy będzie lepsze. Jeśli było zdrowie osobiste i rodziny to przeżyty czas może być uważany za niezły, a nadzieję na dobrą przyszłość można oprzeć na własnym wysiłku. Można być fantastą i pomarzyć o trafieniu wielkiej wygranej w grze losowej.

Inne spojrzenie jest to na to co było w mojej wsi albo w mieście. Co się zmieniło na lepsze, a co na gorsze. Pochwalić czy potępić miejscową władzę za to co zrobiła albo nie zrobiła? To jest już wejście w małą politykę, ale jak inaczej wyobrazić sobie co powinno być i co będzie?

Można wznieść się wyżej i myśleniem objąć cały kraj. Co się działo? Dla kogo było to dobre? Czy działania władzy przyniosły korzyść dla mnie? A dla innych? Dla narodu? Jeśli żyje się na dole społecznej hierarchii i polityka nie zaprzęta głowy to trudno rozmyślać co będzie w kraju.

Można w myśleniu wznieść się najwyżej i spojrzeć na cały glob ziemski i na całą ludzkość. Szczególnie teraz, gdy szerzy się globalna epidemia korona wirusa, to sytuacja skłania do zastanawiania się nad przyczyną tej plagi. Historycy przypominają, że w przeszłości były epidemie zakaźnych chorób, które pozabawiały życia ludność miast i wsi i pustoszyły państwa. Dzisiaj cywilizacja ludzka toczy walkę z epidemią i ma nadzieję na zwycięstwo nad tym wrogiem.

Była wiara w powszechny cywilizacyjny rozwój w każdej dziedzinie życia. Procentowe wskaźniki wzrostu stały się przedmiotem chluby w światowej politycznej rywalizacji. Poza powszechną wiedzą pozostaje militarny wyścig zbrojeniowy. Kwitła globalna turystyka. Ostatnim jej osiągnięciem były olbrzymie morskie statki – wycieczkowce z kilkoma tysiącami turystów.

Nieliczni naukowcy ostrzegają, że naturalne zasoby ziemskiego globu nie są niewyczerpane, a naturalne środowisko nie wytrzyma naporu skutków ludzkiej gospodarki. Niestety między polityką a ekologią zgoda jest nieosiągalna. Wielka pacyficzna wyspa śmieci rozmiarami pięciokrotnie przekroczyła obszar równy Polsce i nadal rośnie. Kto ją posprząta? Co będzie? Lista przykładów niszczenia Natury nie miałaby końca. Zaczęły się działania dla ochrony środowiska i klimatu, ale postęp w tym nie nadąża za postępem w niszczeniu tego środowiska i klimatu. Korona wirus przypomniał ludziom, że z Natury nie można kpić. To ona jest władczą rzeczywistością, a nie człowiek z jego wielkopańską pychą.

Filozofowie i naukowcy z różnych dziedzin a także zwyczajni publicyści – dziennikarze goniący za sensacjami, dzielą się na dwie przeciwstawne sobie grupy, na optymistów i pesymistów. Optymiści wierzą w cywilizacyjny postęp, który będzie dawał szansę pokonywania zagrożeń. Pesymiści, odwrotnie, wieszczą zagładę pod naporem zagrożeń, które mają rosnąć szybciej od ludzkich możliwości obrony przed nimi.

Kosmologowie zakładają, że w skali wszechświata istnieje wiele obcych cywilizacji, nawet technicznie bardziej rozwiniętych od cywilizacji ludzkiej. Włoski fizyk Enrico Fermi, doceniony w 1938r. nagrodą Nobla, postawił pytanie: skoro takie są to dlaczego nie możemy znaleźć jakiegokolwiek śladu ich istnienia? Pomimo wieloletnich wysiłków do dzisiaj na taki ślad nie natrafiono. Pojawiło się zatem pytanie: czy jesteśmy jedyną cywilizacją we Wszechświecie?

Jedni futurologi-pesymiści odpowiedzieli: tak, a drudzy wprowadzili dopuszczalność zaistnienia w kosmosie innych cywilizacji, ale twierdzą, że te cywilizacje na pewnym etapie swoich dziejów giną. Opierając się na zagrożeniach zagładą cywilizacji ludzkiej wymieniają przyczyny: wojna nuklearna, wyczerpanie naturalnych zasobów, zniszczenie środowiska naturalnego, globalna katastrofa geologiczna, uderzenie w ziemski glob asteroidy. Czy to będzie i co z tego będzie?

Jednak zanim się zabierze tak wysoko w rozważaniach o przyszłości może najlepiej zacząć poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „Co będzie?” od najbliższego otoczenia. Trzeba rozejrzeć się wokół siebie co można dobrego zrobić, a czego złego zaniechać. Tu nie ma gotowych dobrych rad. Każdy myślący znajdzie tylko sobie właściwe pomysły.

Można zrezygnować z wysiłku myślenia o tym co będzie i poddać się biernie losowemu biegowi życia wyznaczanemu warunkami życiowego środowiska. Byłoby to podobne do postawy zwierząt, reagujących instynktownie na bodźce środowiska, bez rozmyślenia co będzie. Człowiek jednak chce wiedzieć co będzie. Znajduje prorocтва i przepowiednie. Czasem szuka tej wiedzy w religii, a może u wróżki. Czy to naganne? Tak, jeśli wiedza o przyszłości z takich źródeł osłabi wiarę w możliwość

jej ukształtowania. Naukowa futurologia jako nauka zajmująca się prognozowaniem przyszłości, nie nadaje się do przewidywania przyszłości pojedynczego człowieka, ale w jej przewidywaniach łatwiej ulokować swój zależny od siebie przyszły los.

Myślenie o tym co było i o tym co będzie zrodzi pytanie: czym jest czas? Pojmowanie czym on jest przerasta zarówno możliwości jak i potrzeby prostego człowieka, który wie jedno – starzeje się.

Na pytania co było i co będzie można odpowiedzieć cytatem ze słynnej książki świętego Augustyna „Wyznania” w której tak on odpowiada: „Obecnością rzeczy przeszłych jest pamięć, obecnością rzeczy terażniejszych jest dostrzeganie, obecnością rzeczy przyszłych – oczekiwanie”.

Eble iam ni interkompreniĝos

La truo en la ŝtrumpoj de Agnieszka okulumis al ŝi. Senpense juna virino penetris per fingro la truon en malforta reteto kaj tiris ĝin mal-supren malvestigante tiamaniere belforman tibikarnon. La patrino de ĉiam devigis ŝin sekvi la severajn regulojn tamen ŝi de tempo al tempo ŝatis praktiki sufiĉe leĝerajn morojn. Ŝi etendis la manon malantaŭ por malligi la mamtenilon kaj poste, liberigante la mamojn, ĵetis ĝin en la direkto de la kato, kiu tro puŝeme observis sian frivolan posedantinn. Poste ŝi kaŝis sin en ŝvitĉemizon, kiu pro sia grandeco povus servi eĉ kiel tendo. De kie ŝi havis ĝin? Neniam kaj al neniu ŝi volis diri tion.

Metante porteblan komputilon la genuojn ŝi prenis gluton da vodko. Fakte ŝi amis la senton de fajro en gorĝo sed ofte malamis la saman senton pro revenanta al la gorĝo pirozo. Spektante la ekranon ŝi malrapide pensetis petante Dion doni al ŝi interesajn retkonatulojn. Finfine ŝi enŝaltis interretan babilejon kaj komencis krei vortojn, kiuj antaŭ momento estis nur fantomoj sur la klavaro.

aga_zgaga: Hejka, kio nova?

Agnieszka eksentis karesojn de la kato, frotanta kontraŭ ŝia nuda tibikarno.

big_bobby: Bonan tagon

Kun miro la virino alproksimiĝis la vizaĝon al la monitoro. Spektante de diversaj distancoj ŝi ekkonstatis, ke tiu ĉi stranga respondo daŭre restis tie. Rapide ŝi serĉis la nekonatajn vortojn en la Google-serĉilo. Nu jes, Esperanto.

aga_zgaga: Saluton. Kio nova amanto ĉe vi amanto de forgesitaj lingvoj?

big_bobby: Ĉu eble ekzistas ŝanco, ke ni interkompreniĝu en Esperanto?

Agnieszka gardis en kajero memskribitajn valorajn tekstojn, kiuj ŝiaopinie similas al poezio. Nun ŝi ekpensis pri siaj verkoj pritaksante kun kontento, ke ili havas pli altan artan nivelon ol tiu prezentata fare de reta babilanto.

aga_zgaga: Sinjoro poeto, ankaŭ mi verkis en mia vivo kelkajn poemojn. Ili ĉiuj ŝajne estis volapukaj, kvazaŭ ili estus kreitaj en forgesita lingvo de iu pola judo.

big_bobby: Poezio esta lingvo de koro, Esperanto estas lingvo de cerbo. Ili komune povus havi ĉion.

Kaj nun mi kaptis vin ŝajnsaĝulo – ekpensis Agnieszka.

aga_zgaga: Vorto signifas por mi pli ol tremo de voĉkordoj, enigmo inter folio kaj skribilo, eble ilo en kapo, kiu ŝanĝas signojn je signifojn. La afero estas tiel intima, ke „mi amas vin” nur en gepatra lingvo gustas sur lango kiel dolĉaĵo, kiu nutras senceojn. Fremdaj vortoj estas malsekaj: ili gustas kiel folio ne kiel la priskribita sur ĝi rakonto.

big_bobby: Kiu deziras ami per krio kaj flustro devas esti blinda je sonoj. Sed se oni nepre volas difini sin plej bone estas fari tion en Esperanto. Tio ĉi estas kaj pasinteco kaj estonteco de lingvo.

aga_zgaga: Kio okazis, kio okazos?

big_bobby: Kio ne okazis, tio okazos!

Agnieszka alridis la monitoron. Antaŭ ol ŝi komencis respondon kun fascino ŝi serĉis konvenajn vortojn. Momenton poste ŝi skuis nigran ekranon. La virkato observis kun intereso la situacion.

Tomasz ekstaris ĉe la fenestro. Daŭre li pensis pri la enigmo malapero de lia reta parolantino. Similan al ŝi mi nenie trovos – li ekpensis.

En la blokdomo staranta vid-al-vid, tra la fenestro, li ekvidis virinon spektantan la ekranon de la portebla komputilo. Li povis vidi nek ŝian koleron, nek disŝiritajn ŝtrumpojn, nek la katon.

Subite Tomasz eksentis sin tre soleca.

El la pola tradukis Elżbieta Karczewska

Może się kiedyś dogadamy

Dziura w rajstopach Agnieszki puściła do niej oczko. Młoda kobieta bezmyślnie wsadziła palec w otwór cienkiej siateczki i pociągnęła w dół, obnażając przy tym zgrabną łydkę. Matka od zawsze włączała jej do głowy ciężkie zasady, jednak ona lubiła od czasu do czasu praktykować dosyć lekkie obyczaje. Sięgnęła do tyłu, by odpiąć stanik, po czym uwalniając piersi, rzuciła zwiniętym biustonoszem w kota, który zbyt nachalnie przyglądał się swojej frywolnej właścicielce. Następnie schowała się w bluzie, równie dobrze mogącej służyć za namiot. Skąd ją miała? Nigdy nikomu nie chciała powiedzieć.

Wzięła laptopa na kolana i upiła łyk wódki. Kochała uczucie płonącego gardła, chociaż zbyt często również je nienawidziła za sprawą powracającej zgagi. Patrząc na pulpit, nieśpiesznie przesuwiała paciorki myśli, koncentrując się na modlitwie o ciekawe towarzystwo. W końcu odpaliła czat i zaczęła zdecydowanie tworzyć słowa, które jeszcze przed chwilą były jedynie niezrealizowanym potencjałem na klawiaturze.

aga_zgaga: Hejka, co tam słyhać?

Agnieszka poczuła jak o obnażoną łydkę ociera się szukający uwagi kocur.

big_bobby: Bonan tagon

Zdziwiona kobieta przybliżyła twarz do monitora. Jakby nie patrzeć, z każdej odległości, ta dziwna odpowiedź dalej tam była. Szybko wpisała niezrozumiałe hasło w wyszukiwarkę. No tak, esperanto.

aga_zgaga: Saluton. Co tam słyhać, zapomnianych języków nekromanto?

big_bobby: Czy jest może szansa, że dogadamy się w esperanto?

Agnieszka trzymała w notatniku własnoręcznie pisane relikwie, które według niej, ocierały się o poezję. Pomyślała teraz o tych dziełach, przyznając sobie z satysfakcją, wyższy poziom artystyczny niż ten prezentowany przez internetowego rozmówcę.

aga_zgaga: Panie poeto, ja też napisałam w życiu kilka wierszy. Wszystkie podobno niezrozumiałe, jakby stworzono je w zapomnianym języku pewnego polskiego żyda.

big_bobby: Poezja to język serca, esperanto to język rozumu. Razem mogliby mieć wszystko.

I tu cię mam mądralo, pomyślała Agnieszka.

aga_zgaga: Słowa to dla mnie coś więcej niż drżenie strun głosowych, tajemnica między kartką a długopisem czy też narzędzie przetwarzające w głowie znaki na znaczenie. Jest to sprawa tak dalece intymna, że tylko w ojczystym „kocham cię” potrafi rozplýwać się na języku jak słodycz, który karmi zmysły. Obce słowa są suche, smakują kartką, a nie spisana na niej opowieścią.

big_bobby: Kto chce kochać krzykiem i szeptem, ten powinien być ślepy na dźwięki. A jeśli już koniecznie trzeba się artykułować, to najlepiej w esperanto. A oto przeszłość i przyszłość języka.

aga_zgaga: Co było, co będzie?

big_bobby: Co by nie było, to będzie.

Agnieszka uśmiechnęła się do monitora. Zanim zaczęła odpisywać, z fascynacją celebrowała słowa. Chwilę później, pozostało jej tylko potrząsać czarnym ekranem. Kocur przyglądał się z zaciekawieniem całej sytuacji.

* * *

Tomasz stanął przed oknem. W dalszym ciągu roztrząsał tajemnicze zniknięcie swojej internetowej rozmówczynie. Takiej jak ona już nigdzie nie znajdzie, pomyślał.

W bloku naprzeciwko zobaczył kobietę, która wpatrywała się w laptopa. Nie mógł dostrzec jej irytacji, porwanych rajstop ani kota.

Nagle Tomasz poczuł się bardzo samotny.

ÁGNES RÁCZKEVY-EÖTVÖS

Elin

Ĝis la fino de mia vivo mi ne forgesos.

Okazis en la komenco de la 1980-aj jaroj en Budapeŝto.

Sidante sur niaj kutimaj seĝoj en la unua vico ni atendis la Diservon. Maldekstre de mi sidis mia avino, en mia alia flanko mia fratino.

Verŝajne estis iu festo, ĉar multaj homoj venis, kaj la plej multaj haltis kaj salutis mian avinon, la edzinon de la pastoro. Ankaŭ tiu gedza paro venis. Mi konis ilin, plurfoje mi jam vidis ilin, sed nun estis kun ili knabo. Ege stranga knabo.

Ankaŭ ili haltis, kaj dum la gepatroj parolis kun mia avino, la knabo neatendite levis la brakon kaj karesis la vizaĝon de mia fratino. Kiam mi ekvidis lian movon, mi instinkte puŝis min malantaŭen. Nur pro tio mi ne faliĝis surdorsen, ĉar aliaj jam sidis malantaŭ mi kaj ne estis loko fali. En la sama momento mi sentis multajn sentojn. Timon. Naŭzon. Trankviliĝon, ke la knabo ne min tuŝis. Ankaŭ bedaŭron pro mia fratino.

Kaj tiam mi kaptis la rigardon de la patrino. Tiam profundan doloron kaj malĝojon eble mi neniam plu vidis. Faliĝis sur min honto, hontego. Mi estis ĉirkaŭ 13-14-jara.

Estis la unua fojo en mia vivo kiam mi renkontiĝis la sindromon Down.

Paŝis tridek jaroj, mi plenkreskuliĝis, mi lernis disciplini min mem kaj mi lernis multon pri la temo el gazetoj, libroj kaj filmoj, sed tiu malnova historio nenuligeble restis en mia animo.

Verŝajne tion vidis sur mia vizaĝo Carina.

Ni ricevis leteron de la aŭtoritato de la malgranda sveda vilaĝo, kie ni vivas. La letero temis pri la lernejo, kie ekde aŭtuno nia filo lernos. Fakte la unua jaro en la lernejo estas la lasta jaro de la infanĝardeno. Dum tiu ĉi jaro la infanoj jam estas en la konstruaĵo de la lernejo, ke ili ekkonu la lokon por ke la komenco de la lernado ne kaŭzu streson al ili.

Mi kompreneble volis vidi la lernejon, kaj eble ankaŭ alian lernejon, ke mi povu kompari kaj elekti la plej simpatian. La instruistino per granda ĝojo akceptis nin, inter aliaj ŝi rakontis, ke ilia celo estas, ke la infanoj al kutimiĝu al la ritmo de la studhoroj kaj lernopaŭzoj, ke ili lernu pli bone atenti pri siaj aĵoj kaj sur pleto kunporti la tagmanĝon al siaj tabloj. Poste ŝi montris al ni la klasĉambbron, kie inter enviindaj cirkonstancoj ludis la infanoj.

Inter ili unu Down-sindroma knabino.

Malfacile mi taksas la aĝon de la Down-sindromaj homoj, tamen mi supozis, ke la knabino estas pli aĝaj ol la aliaj infanoj.

Carina, nia estonta instruistino kaptis mian rigardon kaj tute mem-nature ŝi diris: „Ŝi estas mia asistantino”.

Mi ankoraŭ nur provis ekkompreni, kion Carina diris, kiam ŝi jam komencis entuziasme klarigi, ke la Down-sindromaj homoj plej ofte nur vere iomete estas mense handikapitaj, samtempe ili estas plenplenaj de amo, kaj Dio certe kreis ilin zorgi pri infanoj. Ili helpas ŝnurigi la ŝuojn, levi la faliĝantajn kraĵonojn, purigi nazetojn. Kaj alie – ŝi aldonis – estas la sperto, ke se la infanoj tiel june renkontiĝas kun tiu ĉi fenomeno, ili trovas tion tute nature kaj kiel plenkreskuloj ili estos multe pli akceptemaj.

Mi nur per mia kapo povis jesi, kaj post rapida adiaŭo jam plorante mi iris al la aŭto. Mi jam ne volis vidi la alian lernejon, mi jam ne volis kompari kaj elekti. Mi ne povis imagi, ke nia filo iru al alia lernejo.

Printempe, kiam ni ricevis la foton pri la klaso, mi fortege atentis, kiam nia filo diris la nomojn unu post la alia – tute nenio ŝanĝo estis en lia voĉo, kiam li montris kaj diris la nomon de Elin.

Post kvar jaroj mia filo demandis min, kial li ne havas fraton. Mi klarigis al li, ke ni gepatroj sufiĉe maljune ekkonis kaj ekamis unu la

alian, kaj ni ĝojegis ke li naskiĝis, kaj li estas perfekte sana. Sed ni ne kuraĝis riski, ĉar se maljunaj virinoj naskas infanojn, estas pli kaj pli granda risko, ke la infano havos malsanon.

Kian malsanon, li demandis.

Ekzemple tiun malsanon, kiun Elin havas.

Mia filo longe pensadis kaj diris: Sed Elin hodiaŭ estis en la lernejo! Se instruisto estas malsana, ne estas en la lernejo. Sed Elin estis tie, do ŝi ne estas malsana.

Vi pravas, mi diris, do ŝi ne estas malsana, ŝi estas stranga.

Nia filo pensante iris al sia ĉambro, sed post kelkaj minutoj revenis kaj demandis: Kial Elin estas stranga?

Laŭ vi ŝi ne estas stranga? reen demandis mi.

Ne, venis la respondo.

Do, certe nur mi vidis ion malbone, mi respondis kun larmoj en miaj okuloj.

Al mi strangis.

Al mia filo ne strangas.

Espereble baldaŭ al neniuj strangos.

Elin

Nie zapomnę do końca życia.

To zdarzyło się na początku lat 80-tych w Budapeszcie.

Siedząc w pierwszym rzędzie na naszych zwykłych miejscach oczekiwaliśmy rozpoczęcia nabożeństwa. Po mojej lewej stronie siedziała babcia, z drugiej strony moja siostra.

Prawdopodobnie było jakieś święto, bo przyszło wiele ludzi. Bardzo wielu z nich zatrzymywało się i pozdrawiało moją babcie – żonę pastora.

Przyszła właśnie i TA para. Znałam ich, widziałam wielokrotnie, ale teraz był z nimi dodatkowo chłopiec. Wyglądał dziwnie.

Również oni zatrzymali się i, podczas kiedy rodzice rozmawiali z moją babcią, chłopiec nieoczekiwanie podniósł rękę i pieszczotliwie dotknął twarzy mojej siostry. Widząc jego ruchy instynktownie rzuciłam się do tyłu. Uniknęłam upadku na plecy tylko dlatego, że za nami siedzieli inni i nie było miejsca. W tym samym momencie przez głowę przeleciał mi huragan myśli. Strach. Uczucie mdłości. Ulga, że chłopiec nie mnie dotknął. Współczucie dla mojej siostry.

I wtedy spostrzegłam spojrzenie jego matki. Tak głębokiego bólu i smutku prawdopodobnie nigdy więcej nie zobaczyłam. Ogarnęła mnie fala wstydu, ogromny wstyd. Miałam wtedy może 13–14 lat.

To był pierwszy przypadek w moim życiu, kiedy zetknęłam się z Zespołem Downa.

Minęło 30 lat. Wydoroślałam i nauczyłam się panować nad własnymi emocjami. Wiele czytałam na temat tej choroby w gazetach, książkach, oglądałam filmy, a stara historia tkwiła jak cierń w mojej pamięci.

Prawdopodobnie dostrzegła to na mojej twarzy Carina.

Otrzymaliśmy list od władz małej szwedzkiej wioski, gdzie żyjemy. Dotyczył szkoły, w której od jesieni miał uczyć się nasz syn. Faktycznie pierwszy rok w szkole był jednocześnie ostatnim w przedszkolu. Aby rozpoczęcie nauki nie było stresem dla dzieci i mogły poznać miejsce przyszłej nauki ten ostatni rok dzieci spędziły już w budynku szkoły.

To oczywiste, że chciałam zobaczyć szkołę, może również inną aby je porównać i wybrać najbardziej przyjazną. Nauczycielka przyjęła mnie z radością. W trakcie rozmowy opowiedziała, że celem pedagogów jest przyzwyczajanie dzieci do rozkładu lekcji i przerw między nimi, troski o własne rzeczy i o noszenie obiadu na tacy do stołów. Później pokazała nam klasę lekcyjną, w której w godnych pozazdrosczenia warunkach bawiły się dzieci.

Wśród nich było dwoje z Zespołem Downa.

Mam kłopot z ocenieniem wieku ludzi z Zespołem Downa, ale odniosłam wrażenie, że dziewczynka jest starsza od innych dzieci. Carina, nasza przyszła nauczycielka, uchwyciwszy moje spojrzenie w sposób naturalny powiedziała: "To moja asystentka".

Próbowałam zrozumieć sens oświadczenia Cariny, która z entuzjazmem zaczęła wyjaśniać, że osoby z Zespołem Downa umysłowo są tylko w niewielkim stopniu upośledzone. Jednocześnie cechuje ich wielka miłość i Bóg z pewnością stworzył je aby troszczyły się o dzieci. Pomagają im zawiązywać sznurowadła, podnosić upuszczane ołówki, wycierać zasmarkane noski. Z drugiej strony – dodała – dzieci, które dostatecznie wcześnie zetkną się z tym fenomenem znajdują sytuację naturalną i jako dorośli mają o wiele więcej zrozumienia.

Mogłam tylko zgodzić się kiwając głową i wyszłam szybko do auta zalana łzami. Już nie chciałam wizytować innej szkoły. Nie chciałam porównywać i wybierać. Już nie mogłam sobie wyobrazić, że nasz syn pójdzie do innej.

Na wiosnę, kiedy otrzymaliśmy grupowe zdjęcie klasy, z wielką uwagą przysłuchiwałam jak nasz syn wymieniał jedno po drugim imiona. Ton jego wypowiedzi nie zmienił się, kiedy pokazał na zdjęciu i wymienił Elin.

Po czterech latach mój syn zapytał mnie dlaczego nie ma brata? Tłumaczyłam mu, że my, jego rodzice, poznaliśmy się i pokochaliśmy kiedy mieliśmy wiele lat. Byliśmy szczęśliwi, że on się urodził i że był absolutnie zdrowy. Nie chcieliśmy ryzykować, że kolejne dziecko może być chore.

Jak to chore? – zapytał.

Na przykład może mieć taką chorobę jak Elin.

Mój syn po długim namyśle powiedział: Ale Elin nie jest chora, bo dzisiaj była w szkole! Jeśli nauczyciel jest chory to nie przychodzi do szkoły. Przecież Elin tam była, a więc nie jest chora.

Masz rację – powiedziałam. Ona nie jest chora, ale jest dziwna.

Nasz syn zamyślony poszedł do swojego pokoju, lecz po kilku minutach wrócił pytając: Dlaczego uważasz, że Elin jest dziwna?

Odpowiedziałam pytaniem na pytanie: Twoim zdaniem nie jest dziwna?

Nie – usłyszałam w odpowiedzi.

Z pewnością odniosłam tylko takie wrażenie – odpowiedziałam mu ze łzami w oczach.

Było mi dziwnie.

Dla mojego syna wszystko było normalne.

Miejmy nadzieję, że wkrótce dla wszystkich będzie to normalne.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczewska

Kompatinda principino

– Ho, kiel bela robo – ekkriis knabinoj kiam Klara eniris klasoĉambron.

– De kie vi havas ĝin?

– Mi ricevis ĝin okaze de mia nomtago. Mia patrino aĉetis la robon en vendejo de fama firmao Vito. Vidu, ties koloroj estas brilegaj kaj ŝanĝiĝas depende de direkto de rigardo.

Klara turnis sin kiel dancistino.

– Sed ĝi estas multekosta ĉu?

– Jes, kompreneble, sed tio ne gravas. Mi ricevis ankaŭ belegan rozan ĉapeleton kun ora rubando. Nun ĝi kuŝas en mia ŝranko. Mi surmetos ĝin ekskursen.

Multaj knabinoj ĵaluzis pri modaj vestaĵoj de Klara. Ŝiaj gepatroj estis riĉaj kaj Klara ŝatis montri tion. Ŝi havis ankaŭ modernan poŝtelefonon kaj de longe portis brilajn ringojn en siaj oreloj. Ŝia vizaĝo estis ornamita per ŝminko, pudro kaj tuĉo sur la brovoj.

Nur du knabinoj en la sesa klaso estis sufiĉe bele vestitaj, por amikiĝi kun Klara. Ili nomis ŝin principino. Jam de pasinta jaro preskaŭ ĉiuj gelernantoj nomis ŝin per la nova nomo. La principino ĉiutage diskutadis kun siaj du amikinoj pri novaj modaj vestaĵoj, novaj harfarboj, ŝminkado de aktorinoj, kaj eĉ pri la plejaspektaj unĝolakoj.

Malgraŭ, temoj de lecionoj ne tre interesis niaj modulinoj, ĉar ili estas enuaj, la knabinoj havis sufiĉe bonajn notojn. Ili ofte antaŭ matematika testo petis Evan klarigi malfacilajn taskojn. Eva estis diligenta lernantino kaj volonte helpis al siaj gekolegoj. Tamen ŝi ne havis multe-

kostajn vestaĵojn kaj modan frizon, kaj tute ne interesiĝis pri aktorinoj. Ŝi ofte estis tre okupita helpante de sia onklino, kiu de multaj monatoj estis malsana kaj ofte kuŝis lite. Verdire ŝi ne estis onklino de Eva, sed estis konatulino de patrino de Eva kaj ŝi nomis la maljunulinon onklino. Eva ĉiutage ordigis ŝian loĝejon kaj aĉetadis bezonajn artiklojn. Ŝi ŝatis aŭskulti rakontojn de la onklino pri antaŭaj vivkondiĉoj de loĝantoj de ilia urbeto. Tiutempe multaj homoj ne havis palton kaj bonan vestaĵon, kaj ĉapojn kaj ŝalojn ŝi mem trikis. La onklino instruis Evan triki kaj ili ambaŭ ĝojis, kiam ŝi mem sukcesis fari koloran koltukon.

Fine de aprilo instruisto de la klaso invitis gepatrojn de la lernantoj por plani lernejan ekskurson al montaro. Dum sekvaj semajnoj en la lernejo inter gelernantoj daŭris diskutoj pri la ekskurso. Knaboj serĉis sur mapo laŭ kiu vojo ili veturos, kion ili vidos dum irado kaj en kiuj urboj haltos por manĝi. La knabinoj parolis pri vestaĵoj, frizoj kaj pri bezonaj etaĵoj, kiujn oni devos preni kun si.

Vendrede la lasta leciono estis matematiko. Instruisto informis la klasanojn pri ekstemporalo, kiu okazos lunde dum la unua leciono. Kion fari, oni devas pretiĝi pri malfacila temo de bildigoj, kaj tio ne facilas. Klara demandis Evan, ĉu sabate ŝi povus helpi ŝin kompreni la malfacilajn taskojn. Eva diris, ke en sabato ŝi havos multe da laboro ĉe la onklino kaj, ke hodiaŭ demandos ŝin, ĉu permesos veni kune kun siaj koleginoj. La maljunulino ekĝojis ekkoni koleginojn de Eva kaj diris ŝerce: – Eble ankaŭ mi lernos pri bildigoj.

Do sabate tuj post matenmanĝo kvar knabinoj prenis siajn kajerojn kaj skribilojn, kaj iris al la onklino.

Unue ili konatiĝis kun maljunulino kaj ordigis kuirejon kaj ĉambbron, poste komencis lerni matematikon. Eva pacience klarigis al siaj koleginoj metodon listigi funkciajn taskojn.

La onklino atente observis la knabinojn. Kiam ili finis matematikajn taskojn la maljunulino proponis ke ili rakontu al ŝi pri sia lernejo. Baldaŭ ŝi eksciis pri venonta ekskurso kaj pri decido de Eva ne ĉeesti la ekskurson pro manko de mono kaj tempo. La aĝa sinjorino sciis, kial

Eva ne havas tempon kaj malĝojis. Poste ŝi demandis Klaran ĉu ŝi estas malfeliĉa.

– Ho, tute ne. – respondis Klara, sed kial vi demandas tion?

– Kaj ĉu vi sentas sin malbela?

– Ne.

– Do kial vi kovris vian belan vizaĝon per farboj kaj pudro? Kial vi pendigis en siaj oreloj tiujn brilaĵojn?

– Ĉar mi volas bele aspekti.

– Sed ĉiuj vidas la farbojn anstataŭ vian vizaĝon. Provu lavi sian vizaĝon kaj rigardu ĝin en spegulo. Eble ĝi ne estas tia malbela.

Ekskurso okazis, Eva, kiu neniam ekskursis, ankaŭ ĉeestis ĝin dank al helpo de la onklino, kaj Klara forĵetis kompleksojn kaj ĉesis ornami sian vizaĝon.

Neniam estis tiel antaŭe.

Nieszczęśliwa księżniczka

– O, jaka ładna sukienka! – zawołały dziewczynki, kiedy Klara weszła do klasy. – Skąd ją masz?

– Dostałam ją na imieniny. Moja mama kupiła ją w sklepie słynnej firmy Vito. Zobaczcie, jak błyszczy i jak zmieniają się kolory, gdy się patrzy z innej strony.

Klara obróciła się jak tancerka.

– Ale ona pewnie kosztowała mnóstwo pieniędzy, prawda?

– Oczywiście, ale to nieważne. Dostałam też piękny różowy kapelusik ze złotą wstążką. Teraz leży w mojej szafie. Włożę go, kiedy pojedziemy na wycieczkę.

Wiele dziewcząt zazdrościło Klarze modnych ciuchów. Jej rodzice byli bogaci, a ona lubiła się tym chwalić. Miała też nowoczesny telefon

komórkowy i od dawna nosiła w uszach błyszczące kolczyki. Jej twarz zdobił makijaż z pudru, szminki i tuszu do rzęs i brwi.

Tylko dwie dziewczynki z szóstej klasy były dość ładnie ubrane by móc się z nią przyjaźnić. Nazywały ją księżniczką i od zeszłego roku prawie wszyscy uczniowie ją tak nazywali. Księżniczka codziennie prowadziła z koleżankami dyskusje na temat modnych kreacji, nowych kolorów farb do włosów, makijażu aktorek i nowych lakierów do paznokci.

Pomimo, że nasze modnisie niewiele interesowały się tematami lekcji, które przecież były nudne, dziewczynki miały dość dobre oceny. Często przed klasówką z matematyki zwracały się do Ewy z prośbą o pomoc w rozwiązywaniu zadań. Ewa była pilną uczennicą i chętnie pomagała innym uczniom w nauce. Nie miała jednak drogich ciuchów, modnej fryzury i zupełnie nie interesowała się modą aktorek. Często była zajęta pomocą chorej ciotki, która od wielu miesięcy prawie nie wstawała z łóżka. Właściwie nie była ciotką Ewy tylko znajomą jej mamy, ale dziewczynka nazywała ją ciotką. Codziennie Ewa sprzątała mieszkanie i robiła zakupy starszej pani. Bardzo lubiła słuchać jej opowiadań o minionych czasach i o warunkach życia mieszkańców ich miasteczka. Wtedy wielu ludzi nie miało płaszcza i porządnego ubrania, a czapki i szaliki ciotka sama robiła na drutach. Nauczyła tego też Ewę i obie bardzo się ucieszyły, kiedy ta zrobiła sobie kolorowy szalik.

W końcu kwietnia wychowawca klasy zaprosił rodziców uczniów do szkoły, aby zaplanować klasową wycieczkę w góry. Przez następane tygodnie między uczniami trwały dyskusje na ten temat. Chłopcy szukali na mapie możliwych dróg, miejsc postoju na posiłek i ciekawych widoków. Dziewczęta rozmawiały o ubraniach, fryzurach i różnych drobiazgach, które należy zabrać ze sobą.

W piątek ostatnią lekcją była matematyka. Nauczyciel poinformował uczniów o klasówce z funkcji matematycznych, która będzie w poniedziałek na pierwszej lekcji. Co robić, trzeba wykuć wszystko o funkcjach, a to nie jest łatwe. Klara zapytała Ewę, czy mogłaby w sobotę pomóc jej w rozwiązywaniu trudnych zadań. Ewa odpowiedziała, że

w sobotę będzie miała dużo roboty u cioci i że dziś zapyta ją, czy może przyjść z koleżankami. Starsza pani ucieszyła się, że pozna koleżanki Ewy i powiedziała żartem, że może nawet nauczyć się funkcji.

W sobotę, zaraz po śniadaniu cztery uczennice zabrały swoje zeszyty i przybory do pisania i udały się do cioci.

Najpierw dziewczynki przedstawiły się cioci i sprzątnęły kuchnię i pokój potem zaczęły się uczyć. Ewa cierpliwie tłumaczyła koleżankom sposób rozwiązywania zadań. Ciocia uważnie przyglądała się uczniom. Kiedy skończyły, zaproponowała, aby opowiedziały jej o swojej szkole. Zaraz dowiedziała się o wycieczce i o tym, że Ewa nie pojedzie z powodu braku czasu i pieniędzy. Wiedziała, dlaczego Ewa nie ma czasu i zasmuciła się. Potem zwróciła się do Klary i zapytała, czy jest niešťczęśliwa.

– Ja? Nie! – odpowiedziała Klara. – Dlaczego pani pyta?

– A czy czujesz się brzydka?

– Nie.

– To dlaczego zakrywasz swoją ładną buzię farbami i tuszem? Dlaczego obwieszasz się błyskotkami?

– Bo chcę ładnie wyglądać.

– Ale wszyscy widzą farbę, a nie twoją buzię. Spróbuj zmyć to wszystko i spójrz w lustro, może nie jesteś taka brzydka.

Wycieczka się odbyła, Ewa, która nigdy nie jeździła na wycieczki, dzięki pomocy cioci również wzięła w niej udział, a Klara odrzuciła kompleksy i przestała się malować.

Tak nie było nigdy dotąd.

Kio okazis, kio okazos?

La pasinta jaro montriĝis ege freneza. Post miaj 2 belaj monatoj, kiujn mi pasis ĉe mia familio kaj post miaj du vizitoj en Pollando (aŭguste kaj oktobre) denove vokis min Hamburgo kaj mia laboro.

Kaj nun? Neniu scias, kio okazos. Eble la kvara ondo? Situacio estas simile stranga. Esperantistoj ekzemple devas renkonti rete. Ankaŭ ĉe mi kaj miaj amikoj, Esperanto dum la tuta jaro ne estis reale parolata, sed estis nur virtuale uzata lingvo. Bone, ke ekzistas telefonaj numeroj por uzi Zoom-on aŭ „Jitsi meet”.

Somero estis ĉiam la tempo por renkontiĝoj. Nun, bonvenon al Virtualujo. La Somera Esperanta Studado (SES) ankaŭ okazis ĉijare virtuale. Multaj esperantistoj nun havas SEZ (Semajnan Esperantozoomadon), aŭ nur aliajn retajn eblecojn.

Sed kiam ni povos denove renkonti en proksimeco? Danci „la Bambon” kaj festi ĝis la nokto aŭ eĉ noktomezo? Jes. Veras, ke kelkaj aranĝoj okazos ĉijare en realo.

Do, ni ĝuu la vivajn renkontiĝojn. Ne gravas, ĉu esperantajn, ĉu viajn privatajn.

Ni esperu, ke venos tempo pli bona. Fartu Vi ĉiuj bone.

Co było, co będzie?

Ubiegły rok był naprawdę szalony. Kiedy minęły 2 miesiące w miłej atmosferze z rodziną i po dwóch wizytach w Polsce (w sierpniu i wrześniu) znów przywołał mnie Hamburg i moja praca.

I co dalej? Nikt nie ma pojęcia co się wydarzy. Może czwarta fala? Np. Esperantyści muszą spotykać się w sieci. Również u nas (w Niemczech) przez cały rok esperanto nie jest językiem używanym w realu ani przeze mnie ani przez moich przyjaciół lecz ogranicza się do wirtualnej rzeczywistości. Dobrze, że można telefonicznie użyć programy „Zoom” albo „Jitsi meet”.

Lato było zawsze czasem na spotkania. Teraz – witajcie w wirtualnej rzeczywistości. Somera Esperanta Studado (SES) również przeprowadzono wirtualnie. Wielu esperantystów ma teraz SEZ (Semajnan Esperantozoomadon – projekt prowadzony poprzez Zoom) albo inne możliwości uczestniczenia tylko zdalnie w projekcie.

Kiedy znów spotkamy się „twarzą w twarz”, „ręka w rękę”? Kiedy znów będziemy mogli tańczyć „La Bamba” i świętować do nocy albo nawet północy? Tak, to prawda. Kilka imprez odbyło się w tym roku w realu.

Tak więc doceniajcie spotkania „twarzą w twarz”. Nie ma znaczenia, czy są to spotkania esperantystów czy Wasze prywatne.

Miejmy nadzieję, że nadejdą lepsze czasy. Pomyślności Wam wszystkim.

Z esperanta tłumaczyła Elżbieta Karczevska

BRANDON SOWERS

Aviadil-modo

La revadon senrevan de Bernardo interrompis ekmovo. Liaj okuloj fiksrigardis la ekranon. Kiom longe jam? Ne pli ol 10 minutoj. Nur ekde kiam oni petis meti aparatojn en aviadil-modo. Kun peno, li devigis sin meti la telefonon en la dorsopoŝon de la antaŭa seĝo.

Li enmanigis la libron kunportitan, malfermis ĝin, sed lia rigardo glitis de la vortoj ĝis la fenestro. La flughaveno etiĝis ĝis malapero. Ĉu iam regrandigota?

Iam li legis teorion, ke flughavenoj estas “ne-lokoj”, senaj je ĉia historieco kaj komunumeco. Tiu ideo ofte revenas dumvojaĝe. Kiel oni do komprenu aviadilojn? Flughaveno sen aviadiloj ĉesas esti “ne-loko” kaj iĝas... kio?

Antaŭpandemie, Bernardo abomenis flugi. Li tamen ĉiam alvenis tre frue. Anstataŭ atendi ĉekaje, li provis trapromeni ĉiun koridoron. La sama recepto, ĉiam: ĉenmanĝejoj, kiĉvendejoj, knedita kun kelkaj “lokaj” butikoj por doni distingon guston.

Sed pli interesis lin la ceter’: strangaj surmuraj muzeetoj pri loka aviadhistorio; kvietaj koridoroj kaŝitaj, kun komfortaj kusenseĝoj kaj elektrokonektoj; artkolektoj rilatantaj al nenio.

Li makzelumis por bremsi la oreldoloron dumascendan. Ĉirkaŭrigardante, li vidis, ke preskaŭ ĉiuj jam spektas propran filmon. Ĉu estis strange, li demandis sin, senti nostalgion pri la tempo, kiam unu filmo estis projekciita por ĉiuj, kaj ĉiuj spektis ĝin kune, vole-nevole? Tio estas, pri tempo, kion li mem apenaŭ travivis?

Dumfluge, li ofte spertis strangan senton. Ne pri timo temis. Ne ekzakte. Estis kvazaŭ la neeblo komuniki kun konatoj dum la flugo signifis, ke li provizore ĉesas ekzisti. De jaroj, li aparte mesaĝemis antaŭfluge, por prokrasti kiom eble tiun senton.

Sed, ĉi-foje, li havis nenion por sendi. Li ja ĵus adiaŭis preskaŭ ĉiujn siajn karulojn.

Bernardo ĵetis rigardon denove telefonen. Dum preskaŭ jaro, li ne ricevis mesaĝojn de lia antaŭa vivo. Li apenaŭ povis mensbildigi, kio atendos lin. Eble li ne volis.

Li pensis pri tiuj, de kiuj li ion ricevi plej volis – kaj plej timis. Li pensis pri la neatendita mesaĝo pasintsilvestre ricevita. La rezulta krizo almenaŭ helpis lin finfine demeti de si la antikvan Adamon.

Spite oftan cerboĵongladon, lia masivo esprimenda restis kafka kastelo, kuŝanta ĉiam horizontrande. Dum li paŝis, grimpis, kaŭris al ĝi, lin ĉirkaŭis, sufokis kaj stumbligis la ombroj de liaj iamuloj. Li iam konstatis, ke sen la nutro de lia atento, ili komencos ekmalĉeesti. Ke li nur ekzorcos la fantomojn aplikante sian forton por atingi la kastelon.

Bernardo ĵetis rigardon denove al la poŝo kie kuŝis la telefono. Li konstatis, ke li duonfantazias pri mesaĝoj ricevotaj. Sed ne plu gravis al li, ĉu atendos lin io aŭ ne. Homo kiu perdis sian lokon en la universo, kaj, spite ĉion, ĉarpentis por si novan, neniam denove perdos ĝin.

...

Subita skuiĝo surprizvekis Bernardon el duondormo pretervola. Skuiĝo denove – kaj li komprenis ke ili revenas al la tero.

Kun granda, trankvila enspiro, Bernardo etendis la brakon, kaptis la telefonon, kaj ekŝaltis ĝin.

Tryb samolotowy

Beznadziejne snucie marzeń Bernardowi przerwał jakiś ruch. Jego oczy wpatrywały się w ekran. Jak długo? Nie więcej niż 10 minut. Od tego momentu, gdy poproszono wszystkich pasażerów o przełączenie telefonów na tryb samolotowy.

Z trudem zmusił się na odłożenie telefonu do kieszeni fotela przed nim. Wziął do rąk książkę zabraną na podróż, otworzył ją, lecz jego spojrzenie wędrowało od słów w książce do okna samolotu. Lotnisko stawało się co raz mniejsze, w końcu stało się niewidoczne. Czy kiedyś ponownie stanie się duże?

Kiedyś czytał teorię, że lotniska są „nie-miejscami” bez historyczności i wspólności. Teoria ta często powracała podczas podróży. Jak więc można zrozumieć samoloty? Lotnisko bez samolotów przestaje być „nie-miejscem” i staje się czym...?

Przed pandemią Bernard brzydził się lataniem. Jednak zawsze wcześniej był na lotnisku przed odlotem. Zamiast oczekiwać spokojnie na swój lot przy wejściowej bramce on zawsze próbował przejść się po wszystkich korytarzach. Zawsze odwiedzał wszystkie lotniskowe punkty gastronomiczne, różnorodne punkty sprzedaży, sklepy i sklepiki tworzące charakterystyczny lotniskowy klimat.

Jednak najbardziej interesowało go co innego: dziwne ścienne obrazy pokazujące historię lotnictwa, ciche ukryte korytarze z wygodnymi miejscami do siedzenia i elektrycznymi gniazdkami, dziwne kolekcje sztuki bez określonego tematu.

Bernard zacisnął szczęki, aby zahamować ból uszu spowodowany wznoszeniem się samolotu. Rozglądając się dookoła zauważył, że prawie wszyscy już oglądają własny film. Czy to jest dziwne, zapytał sam siebie, czuć nostalgię do czasów, kiedy jeden film był wyświetlany dla wszystkich i wszyscy chcąc nie chcąc go oglądali? To jest o czasie, który on ledwie przeżył?

W czasie lotu często doświadczał on dziwnych odczuć. Nie chodziło o strach. Nie dokładnie o strach. Ta niemożność kontaktu ze znajomymi w czasie lotu oznaczała dla niego prowizorycznie, czasowe zaprzestanie istnienia. Od wielu lat przed lotem wysyłał wiadomości, aby odwlec na tyle, ile to jest możliwe to odczucie.

Ale tym razem nie miał nic do wysłania. Wszak dopiero co pożegnał prawie wszystkich swoich bliskich.

Bernard ponownie spojrzął na swój telefon. Od prawie roku nie otrzymywał wiadomości ze swego poprzedniego życia. Zaledwie mógł wyobrazić w myślach to, co go czeka. A może nie chciał tego wyobrazić.

Myślał o tych, od których bardzo chciałby otrzymać jakąś wiadomość – i bardzo się bał. Myślał o nieoczekiwanej wiadomości otrzymanej podczas minionego sylwestra. Powstały w wyniku tego kryzys pozwolił mu na zrzucenie z barków antycznego Adama.

Wbrew częstej umysłowej żonglerce jego stan fizyczny najlepiej wyrażał kafkowski zamek leżący horyzontalnie na boku. Podczas gdy on szedł, wspinał się, szykował się do skoku otaczały go, dusiły, wytrącały z równowagi cienie jego zmarłych bliskich. Któregoś razu zauważył, że bez karmienia się jego uwagą zacząną odchodzić. Że będzie tylko wyganiał duchy stosując swoją siłę, aby dotrzeć do zamku.

Bernard znowu zajrzał do kieszeni, w której leżał telefon. Stwierdził, że zaczyna fantazjować na temat wiadomości, które otrzyma. Ale nie było już dla niego ważne go, czy coś go czeka, czy też nie. Człowiek, który stracił swoje miejsce we Wszechświecie, a mimo to wyciosał sobie coś nowego, nigdy więcej tego nie straci.

...

Nagły wstrząs niespodzianie wyrwał Bernarda z niezamierzonego snu. Ponowny wstrząs – i zrozumiał, że wracają na ziemię.

Z mocnym, spokojnym wdechem Bernard rozpostarł ramiona, chwycił za telefon i włączył go.

Z esperanta tłumaczyła Nina Pietuchowska

Kiel en spegulo

Tiuvespere, ĉio devintus esti perfekta.

Viola estis invitita prezenti sian unuan romanon, *Kredi*, ĉe la Instituto pri Itala Kulturo en Lisbono, urbo al kiu ial ŝi sentas sin aparte ligita.

La kolektiva scivolema atendo spirebla en la salono estis tre emociga, des pli ĉar komence neniu kredis je la verktalento de Viola. Tamen, la pluraj agnoskoj kiujn ŝi ricevis de la itallingva verkista komunumo dementis ĉiujn. Kiam ŝi ekverkis sian unuan romanon, la paĝoj fluis tute nature kaj aŭtente; ĝia franca ĉefrolulo estis tiom tridimensia, ke li nur atendis esti elplumigita.

Finfine, ŝi povis publike prezenti lian prisman personecon, liajn travivaĵojn, lian interlinian, nesolvitan spiritan itineron. La misteraj trajtoj de Hiacinto, lia duvizaĝa naturo, tuj kaptis la legantojn. Ĉu li estas anĝelo aŭ demono, ĉu frenezulo aŭ trompulo, Viola neniam malkaŝos: lia ambigueco estas lia plej fascina trajto.

Tiuvespere, Viola estis brila. Ĝis tiam.

Ĝis kiam oni demandis al ŝi pri ŝia infanaĝo, kaj ĉu ĝi iel influis ŝian verkadon.

Viola tuj ekrakontis pri la barka skulptaĵo al kiu ŝi ĉiam gapis kiam ŝi estis infano, pri la mistera etoso kiun ŝi spiris en la Tulona katedralo, pri la kraniaj relikvoj de Johano Kasiano ĉe la abatejo de Sankta Viktoro en Marsejlo, pri la spirita elano de fervoraj kredantoj, kiuj arde brakumis statuojn de sanktuloj kaj konfidis al ili, kun larmoplenaj okuloj, siajn problemojn. Jes, ĉio ĉi certe influis ŝian verkadon.

Perpleksaj rigardoj akceptis ŝian rakonton. Ŝi ne tuj komprenis, kio okazas.

La direktoro de la Instituto ridete laŭdis la verkistinion, kiu jam tiom ruze uzas tiajn trukojn por malpermesi, ke la publiko eniru la sekretojn de ŝia ateliero. Tamen nun, ŝi rakontu almenaŭ ion al la scivolema publiko: kia estis ŝia infanaĝo en Italio?

Viola ridetis, por ne malkaŝi, ke tia respondo tute ne estis intenca. Ŝi tuj ekserĉis kelkajn signifajn anekdotojn el sia infanaĝo; tamen, ŝi trovis nenion en sia memoro. Kiam ŝi klopodis ion elfosi, revenis al ŝia menso nur la rakonto pri la infanaĝo de Hiacinto.

Silento falis sur la salonon, kiel sorĉo. Ŝi strebis kaŝi sian panikiĝon, sed eble ne tiom sukcese; la direktoro denove helpis ŝin kaj ekdialogis pri la romano kun la publiko.

Post la prezento, Viola aŭtografadis ekzemplerojn de sia romano, kiel aŭtomato. Venis pluraj gratuloj. Ŝi ne pardonpetu, certe temas nur pri laceco, afable ridetis la direktoro.

Kiel eblas, kiel, Viola pensas nun, rigardante sian lacan vizaĝon en la hotelĉambra spegulo.

Memormankoj ja povas okazi, sed rakonti tiom lucide elpensitan infanaĝon de elpensita persono ne estas normala afero. Jes, ŝi ja estis kaj en Tulono kaj en Marsejlo, sed tio neniel povas pravigi kontaktoperdon kun propraj memoroj.

Perdi memorkapablon angorigas ŝin, ekde ĉiam. La vakua rigardo de ŝia avino foje hantas ŝin en koŝmaroj. La memoroj de ŝia avino neripareble pereis, antaŭ ŝia korpa forpaso. Ofte Viola iluziiĝis, ke per verkado io saveblas de porĉiama forgeso, sed verkado entute estas mensogo. Eble iam eĉ la restaĵoj de tiuj palaj ombroj – agnoskataj de Viola kiel siaj memoroj – forvaporiĝos, ajna konscilumo vanuos, kaj ŝi rigardos la memorojn de sia ĉefa fikcia persono kiel proprajn. Kie estus la diferenco?

Verku ĝis kiam io vere doloros vin, ŝi kutimas diri, eĉ al si mem, ĝis kiam io vere bruligos vin. Verku kvazaŭ via misio estus forŝteli la dian fajron. Sed ne eblas alproksimiĝi al io malpermesata. La aroganteco ĉion

malkovri, ĉion scii, ĉion kompreni, estas pereiga: ĝi estas la radiko de ĉia malbono. Eble tiu ŝia memorinterrompo estas averto: la plej intimaj vivmisteroj ne estas ludiloj, kiujn oni rajtas malmunti por malkovri kiel ili funkcias.

Abrupte, ŝi ekvidas ion en la spegulo, malantaŭ si.

Estas blonda fantomo, etera kaj lumoplena kiel cigno, kun akvamarinaj, melankoliaj okuloj.

Estas li. Hiacinto. Ŝia spegula kopio, ŝia negativo, plursence, sed samtempe ili estas tiom proksimaj, tiom intime ligitaj. Interalie, ili ambaŭ nomiĝas kiel floroj.

Ŝi volus alparoli lin, ricevi respondojn, sed la konturoj de lia bildo tuj ekfluktuas, kiel sub akvosurfaco.

“Kiel en spegulo, konfuze”. De kie venas tiuj vortoj, ŝi ne memoras, kaj ŝi ne certas, ĉu temas pri ĝusta citaĵo. Ne gravas. La fantomo de Hiacinto intertempe komplete malaperis.

La postan matenon, forlasinte nokton plenplenan je nekapteblaj fatamorganoj, Viola promenas tra Lisbono. Senpripense, ŝi alvenas al la preĝejo de la Karmela monaĥejo, kaj revidas ĝiajn ruinaĵojn: tertremo faligis la tegmenton, sed ĝia pintarka gotika skeleto pretervivis la katastrofon. La kontrasto inter la blinda natura forto kaj la persisto de homaj inĝeniaj spuroj ĝisfunde skuis ŝin antaŭ jaroj, kaj tiuj ruinaĵoj nun reekflamigas ŝian imagon. Eble iam ankaŭ ŝia menso subite disfalos kiel tiu preĝejo – aŭ eble tio okazos malrapide, kiel mozaiko kiu laŭgrade perdas siajn ŝtonetojn – kaj nur fragila spuro postvivos. Demandoj pri la estonteco turmentas ŝin.

“Kiel en spegulo, malhele”. Fakte ne, nek “konfuze”, kiel ŝi memoris antaŭ la hotelĉambra spegulo, nek “malhele”, kiel ŝi memoras nun, sed “enigme”. Jes, la originala teksto parolas pri enigmo.

Iam la vero senvualiĝos. Iam.

De kie venas tiuj vortoj, Viola ne sukcesas memori, kaj ŝi ne certas, ĉu estas ŝiaj memoroj aŭ tiuj de Hiacinto. Ne gravas.

Ŝi plukontemplas la ruinaĵojn, la bluan ĉielon super ili, kaj ridetas.

Jakby w zwierciadle

Tego wieczora wszystko miało być doskonałe.

Wiolę zaproszono na prezentację jej pierwszej powieści, *Uwierzyć*, do Instytutu Kultury Włoskiej w Lizbonie – mieście, do którego z jakiegoś powodu czuła szczególne przywiązanie.

Dające się odczuć na sali zbiorowe, przesyczone zainteresowaniem oczekiwanie było przejmujące, tym bardziej, że z początku nikt nie wierzył w talent pisarski Wioli. Jednakże liczne dowody uznania, które otrzymała od włoskojęzycznej wspólnoty pisarzy, zaprzeczyły wszystkiemu. Kiedy rozpoczęła tworzenie swojej pierwszej powieści, strony wypełniały się wręcz naturalnie i autentycznie; jej główny bohater, Francuz, był tak trójwymiarowy, że tylko czekał, aż pojawi się na kartce.

Nareszcie mogła zaprezentować jego wielobarwną osobowość, jego doświadczenia, jego wyrażoną między wierszami, nieobjaśnioną drogę duchową. Tajemne przymioty Hiacynta, jego dwulicowa natura, wnet ujęły czytelników. Czy jest on aniołem, czy demonem, szaleńcem, czy oszustem, Wiola nie zdradzi nigdy: wieloznaczność jest jego najbardziej fascynującą cechą.

Tego wieczora Wiola promieniała. Do czasu.

Dopóki nie spytano jej o dzieciństwo oraz o to, czy w jakiś sposób wpłynęło ono na jej twórczość.

Wiola wnet opowiedziała o barkowej rzeźbie, w którą zawsze wlepiła wzrok w dzieciństwie, o tajemniczej atmosferze, którą wdychała w katedrze w Tulonie, o relikwii – czaszce Jana Kasjana w Klasztorze Świętego Wiktora w Marsylii, o duchowym zrywie gorliwych wiernych, którzy w zapale obejmowali figury świętych i zawierzali im, z oczami pełnymi łez, swoje problemy. Tak, wszystko to oczywiście wpłynęło na jej twórczość.

Zakłopotane spojrzenia przyjęły jej opowieść. Nie od razu zrozumiała co się stało.

Dyrektor Instytutu z uśmiechem chwalił pisarkę, która tak sprytnie wykorzystuje sztuczki uniemożliwiające publiczności wykradanie sekretów jej warsztatu. Ale niech już wreszcie opowie choć trochę ciekawej publiczności: jak wyglądało jej dzieciństwo we Włoszech?

Wiola uśmiechnęła się, aby nie zdradzić, że taka odpowiedź zupełnie nie była zamierzona. Wnet zaczęła szukać w pamięci kilku sensownych historyjek z dzieciństwa; ale niczego takiego nie znalazła. Kiedy starała się coś wygrzebać, w jej w myślach powracała jedynie opowieść o dzieciństwie Hiacynta.

Milczenie opanowało salę niczym zakłęcie. Próbowwała ukryć panikę, ale chyba bez zbytniego powodzenia; dyrektor znów jej pomógł i nawiązał z publicznością dialog na temat powieści.

Po prezentacji Wiola podpisywała egzemplarze swojej powieści niczym automat. Złożono jej liczne gratulacje. Niech nie przeprasza, to na pewno tylko zmęczenie, uprzejmie uśmiechał się dyrektor.

Jak to możliwe, jak, myśli Wiola teraz, patrząc na swoją zmęczoną twarz w lustrze pokoju hotelowego.

Luki w pamięci w końcu mogą się zdarzać, ale tak świadome opowiadanie dzieciństwa zmyślonej osoby nie jest sprawą normalną. Tak, była przecież i w Tulonie, i w Marsylii, ale nijak nie uzasadnia to utraty kontaktu z własną pamięcią.

Utrata umiejętności zapamiętywania przeraża ją, od zawsze. Puste spojrzenie babci czasem straszy ją w koszmarach. Pamięć babci nieodwracalnie przepadła zanim odeszło jej ciało. Wiola często łudziła się, że dzięki twórczości da się coś ocalić z wiecznego zapomnienia, ale twórczość sama w sobie jest kłamstwem. Może kiedyś nawet resztki tych bladych cieni, które Wiola uznawała za swoje wspomnienia, wyparują, jakikolwiek promień świadomości zgaśnie, a ona będzie uznawała pamięć swojego fikcyjnego głównego bohatera za swoją. Gdzie jest różnica? Pisz, aż coś cię naprawdę zaboli, zwykła mówić, nawet dla siebie, aż coś naprawdę cię spali. Pisz, jakby twoją misją było wykradnięcie boskiego ognia. Ale nie można się zbliżyć do czegoś zabronionego. Pycha skłaniająca do odkrycia, poznania, zrozu-

mienia wszystkiego jest zgubna: jest ona źródłem wszelkiego zła. Może ta luka w pamięci jest ostrzeżeniem: najbardziej intymne tajemnice życia to nie zabawki, które wolno rozkręcić, aby odkryć zasadę ich mechanizmu.

Nagle zauważa coś w lustrze, za sobą.

To duch o włosach blond, eteryczny i wypełniony światłem jak łabędź, z tęsknymi oczami w kolorze akwamaryny. To on. Hiacynt. Jej lustrzane odbicie, jej negatyw, w wielu znaczeniach, ale jednocześnie są sobie tak bliscy, tak poufnie związani. Między innymi oboje noszą imię kwiatów.

Chciałaby przemówić do niego, otrzymać odpowiedzi, jednak kontury jego wizerunku zaczynają drgać, jak na pod powierzchnią wody.

„Jakby w zwierciadle, niejasno”. Skąd pochodzą te słowa, nie pamięta i nie jest pewna, czy chodzi o dokładny cytat. To nieważne. W międzyczasie duch Hiacynta zniknął całkowicie.

Następnego poranka, zostawiwszy za sobą noc pełną nieuchwytnych miraży, Wiola spaceruje po Lizbonie. Bez zastanowienia dochodzi do kościoła klasztoru karmelitów i znów widzi jego ruiny: trzęsienie ziemi zważyło dach, ale ostrołukowy gotycki szkielet przetrwał katastrofę. Kontrast między ślepą siłą natury i uporem śladów ludzkiej pomysłowości dogłębnie wstrząsnął ją lata temu, a teraz ruiny rozpalają jej wyobraźnię. Może kiedyś także jej umysł nagle rozpadnie się jak ten kościół – a może będzie to zachodziło wolniej, jak w przypadku mozaiki, która stopniowo traci swoje kamyczki – i pozostanie tylko kruchy ślad. Pytania o przyszłość nękały ją.

„Jakby w zwierciadle, ciemno”. Właściwie nie ani „niejasno”, jak przypomniała sobie przed hotelowym lustrem, ani „ciemno”, jak pamięta teraz, ale „zagadkowo”. Tak, oryginalny tekst mówił o zagadce. Kiedyś prawda się ujawni. Kiedyś.

Skąd pochodzą te słowa, tego Wioli nie udało się przypomnieć i nie była pewna, czy są to wspomnienia jej, czy Hiacynta. Nieważne.

Nadal kontempluje ruiny, niebieskie niebo nad nimi i uśmiecha się.

Z esperanta tłumaczył Przemysław Wierzbowski

ARKADIUSZ STOSUR

Serĉante la perditan patrujon

... sed kiam ĝi venos, kiu scias ni vivas Nun
unu sola vivo persiste serĉanta
mem krom aliaj Ni detruas naturon
donitan al ni kaj metitan en mallongan posedon
Dume la arbaroj brulas
La arboj diseriĝas
la radikoj estas elradikigitaj Grandaj montoj tremas
vulkanoj erupcias kun eksterordinara potenco
La bestoj timigas kaj forkuras de homoj Birdoj
fiŝoj ĉesas kanti leonoj ne muĝas ĉevalojn
ankoraŭ kuras hundoj kaj katoj ankoraŭ dormas kastoroj kaj lutroj
ankoraŭ pigre kuŝas sur la sablaj bordoj
la fluejoj de sekigitaj grandaj riveroj
Plastaj urboj daŭre kreskas
Mankas nutraĵon por ĉiuj
Mankas brulaĵon, ne estas transporto
Aera temperaturo kreskas, plantoj mortas
Homoj ĉesas paroli per lingvoj
ili parolas nur artefarita kodo kiun neniu komprenas
eble la plej maljunaj testudoj abeloj hipopotamoj lacertoj kaj krabroj
homoj ĉesas pensi
ĉesas senti, finfine ĉesas revii
ĉio fariĝas mekanika

iluzio halucinacio sonĝo miraĝo kolaĝo abstraktaĵo trombrilo fantomo iluzio
ĥimero iluzio kontraŭvido problemo fantomo fantasmagorio
miraĝo mem-stereotipo sapveziko vampiro kimero
utopio halucinacio, fantazio
mega-imagaĵo transformo iluzio,
aparaĵstrado, video-aparaĵo halucinacio,
imago, fantoma iluzio delira revo
imago miraĝo kaj dume...
Estas konstanta diluvo
AON aŭdas la Son-voĉon de la Sinjoro
li merigas sian vizaĝon, makulitan de fulgo rusto kaj oleo en eternan akvon
tiam li aŭdas la Son-voĉon de la Sinjoro
Eniru OkrA kun ĉiuj viaj havaĵoj
eniru kiel gastiganto, ne kiel gasto, envenu
kaj estu
prenu de ĉiuj estaĵoj nur sepdek sep speciojn de bestoj
por konservi iliajn idojn por la tuta tero
Kaj tiel faris la AON
Pluvis dum kvardek tagoj
kaj kvardek noktojn
kaj detruis ĉion, kio ekzistis sur la tero
Kaj estis silento
plasto OkrA inter ĝi
en la formo de flava anaso
kun ruĝa pruo
ĝi balanciĝis kviete en la falantaj ondoj
malrapide verdaj oceanaj akvoj
Kaj kiam en la dua monato,
en la dudek-sepa tago
la tero fariĝis seka
AON denove aŭdis la Son-voĉon de la Sinjoro
iomete pli forta ol antaŭe

Eliru kaj estu Eliru elirigu la familion kaj ĉiujn kunvenintajn speciojn
 Vivu sur la tero denove estu fekunda, reproduktiĝu senĉese
 amu vivon super ĉio kio estas plej valora
 AON forlasis OkrAn
 kun filoj kun sia edzino kaj kun la edzinoj de iliaj filoj
 Ĉiuj bestoj ankaŭ eliris
 ĉio kio moviĝas sur la tero
 AON konstruis el ŝtonoj kaj ligno
 granda Altaro de la Elaĉeto de Vino kaj oferis sur ĝi bruloferon
 plej kara al la Sinjoro de ĉiuj puraj bestoj kaj de puraj birdoj
 Ilia odoro disvastiĝis malrapide la tutan tagon kaj la Sinjoro sentis agra-
 blan odoron
 Kaj li decidis ke Mi ne plu malbenos la teron pro homoj, ĉar la emo
 de viro estas malbona de naskiĝo Do mi neniam neniam detruos ĝin
 ĉion kion vivas sur la tero kiel mi faris Ili estos de Hodiaŭ ĝis Ĉiam tial
 ekzistis kiom longe la tero daŭros, semo kaj rikolto, frostoj kaj varmo,
 somero kaj vintro, tago kaj nokto
 nokto kaj tago, vintro kaj somero, varmo kaj frostoj, rikolto kaj semado
 semadokajrikoltofrostokajvarmosomero kaj vintrotagokajnokto
 Tiel diris la Sinjoro kaj tiel estis Kaj la tero komencis resaniĝi
 birdoj komencis kanti bestojn spiras riveroj fluis al la maroj
 Kaj homoj ekrevis pri la Granda Mondo kaj komenciĝis la NOVA ORA Aĝo
 mezurita sur la horloĝoj de la Duoblaj Sunoj kaj la Triobla Luno. La tem-
 po por konstrui komenciĝis
 la granda grandioza konstruaĵo projektita por aĝoj TURO aŭ ORUT estos
 alta
 sed neniu scias kiom alte Sed ĉiuj ŝatus grimpi ĝin iam
 en estonteco tio estos pli bona ol hodiaŭ estas certa Tiel diras la maljunuloj
 Ili kredas je antikvaj legendoj kaj fabeloj Ili Legas la Libron, ĝi estas
 precize priskribita en ĝi kio okazis kiam homoj ribelis kontraŭ la Volo-
 Sinjoro Antaŭe estis nur unu parolado sur la tero, kaj ĉiu konstante
 vagadis fine ili diris Venu, ni faru brikojn kaj bruligu ĝin en granda

fajro, kiun ni ekbruligos en grandegaj fornoj Kaj kiam ili havis brikon anstataŭ ŝtonoj kaj gudro anstataŭ mortero diris Venu konstrui ĉi tie kaj nun Novan-Urbon kaj en ĝi kreskos super la tuta TURO aŭ ORUT kaj ĝi iros rekte al la Ĉielo kaj ĉi tiu TURO aŭ ORUT ĝi estos signo ili diris la signo ke ni estas kune kaj ni havas unu celon kaj tiel ni faros nian propran signon, ke ni ne dispelas tra la tuta tero Kaj la Sinjoro malsupreniris de la ĉielo, kiu volis vidi ĉi tiun urbon kaj turon kiuj homoj kune konstruis kaj li diris ĉiuj homoj havas unu parolon kaj ĉi tio estas la kialo por komenci konstruon Sed Sed sufiĉe da ĉi tio mi bezonas konfuzi siajn planojn en la estonteco nenio estos neebbla por ili fari ion ajn Mi malsupreniros kaj mi miksos tie unu surtera lingvo por ne kompreni la alian Kaj tiel Sinjoro faris Tiamaniere Sinjoro disigis homojn el la lando de feliĉo kaj prospero ĉirkaŭ la tuta tera surfaco kaj ne finis homojn konstruante Novan-Urbon Tial oni nomis ĝin Babel tie ĉar Sinjoro konfuzis la paroladon de homoj De tie Sinjoro ankaŭ disigis ilin trans la tutan surfacon de la tero kaj estis silento, en kiu homoj komencis ĉirkaŭrigardi la mondon

El la pola tradukis Paweł Dzienis

W poszukiwaniu zagubionej ojczyzny

...lecz kiedy ona nadejdzie kto to wie Teraz przecież żyjemy
życiem pojedynczym osobnym wytrwale poszukując
siebie w oddaleniu od innych Niszczymy naturę
nadaną zadaną nam i oddana w krótkie posiadanie
Tymczasem lasy płoną
kruszą się drzewa
korzenie są wrywane Drżą wielkie góry

wybuchają z nadzwyczajną mocą wulkany
Zwierzęta płoszą się i uciekają przed ludźmi Ptaki
przestają śpiewać ryby płynąć lwy nie ryczą konie
wciąż biegną psy i koty wciąż śpią bobry i wydry
leniwie wylegają się na piaszczystych brzegach
koryt wyschniętych wielkich rzek
Plastikowe miasta rozrastają się
Brakuje jedzenia dla wszystkich
Brakuje paliwa nie istnieje transport
Rośnie temperatura powietrza umierają rośliny
Ludzie przestają mówić językami mówią j
jedynie sztucznym kodem którego nikt nie rozumie
no może najstarsze zółwie pszczoły hipopotamy jaszczurki i szerszenie
ludzie przestają myśleć
przestają odczuwać przestają wreszcie śnić
wszystko staje się mechanicznym
złudzeniem halucynacją zwidem majakiem mirażem kolażem
abstrakcją ułudą zjawą iluzją chimerą mamidłem anty-wizją
problematem fantazmatem fantomem fantasmagorią
mirażem auto-stereotypem bańką mydlaną upiorem mrzonką
utopią halucynacją widziadłem fantazją
mega-wyobrażeniem przeobrażeniem złudą ułudą
widmostradą wideo-widmem omamem
omamieniem wymysłem fantazmatem
ułudą
urojeniem przywidzeniem marzeniem
imaginacją zjawą fatamorganą a tymczasem...
Trwa nieustający potop
EON słyszy Od-głos Pana
zanurza twarz pobrudzona sadza rdza i olejem w wiecznej wodzie
dalej słyszy Od-głos Pana
Wejść wraz z całym dobytkiem do IkrA

wejdź jak gospodarz nie jako gość wejdź
i bądź
weź z wszystkich istot jedynie zwierząt siedemdziesiąt siedem gatunków
by zachować ich potomstwo dla całej ziemi
I tak EON uczynił
Deszcz padał czterdzieści dni
i czterdzieści nocy
i wyniszczył wszystko co istniało na powierzchni ziemi
I nastał cisza
wśród niej plastikowa IkrA
w kształcie żółtej kaczki
z czerwonym dziobem
kołysała się spokojnie na falach opadających
wolno zielonych wód oceanicznych
A kiedy w miesiącu drugim,
w dniu dwudziestym siódmym
ziemia stała się sucha
EON znów usłyszał Od-głos Pana
nieco silniejszy niż poprzednio
Wyjdź i bądź Wyjdź wyprowadź rodzinę i wszystkie zgromadzone gatunki
Żyj znów na ziemi bądź płodny rozmnażaj się nieustannie
pielegnuj życie ponad wszystko co najcenniejsze
EON opuścił IkrA
wraz z synami żoną i z żonami swych synów
wysły też wszelkie zwierzęta
wszystko co się porusza na ziemi
EON zbudował z kamieni i drewna
wielki Ołtarz Odkupienia Win i złożył na nim ofiarę całopalną
najmilszą Panu ze wszystkich zwierząt czystych i z ptaków czystych
Ich woń roznosiła się po ziemi powoli cały dzień I Pan poczuł miłą woń
I postanowił Nie będę już więcej złorzeczył ziemi ze względu na ludzi
bo usposobienie człowieka jest złe już przecież od urodzenia Przeto już

nigdy nigdy nie zgładzę
wszystkiego co żyje na ziemi w sposób jaki to uczyniłem Będą od Dziś
do Zawsze zatem istniały jak długo trwać będzie ziemia siew i żniwo
mróz i upał lato i zima dzień i noc
noc i dzień zima i lato upał i mróz żniwo i siew
siewiżniwomróziupałlatoizimadzieińnoc
Tak powiedział Pan i tak się stało A ziemia zaczęła się odradzać
ptaki zaczęły śpiewać zwierzęta oddychać rzeki znów popłynęły do mórz
A ludzie śnić o Wielkim Świecie i zaczął się NOWY ZŁOTY WIEK
odmierzany na zegarach Podwójnych Słońc i Potrójnego Księżyca. Za-
czął się czas budowania to wielka wspaniała budowla projektowana od
wieków WIEŻA albo AŻEIW będzie wysoka lecz nikt nikt nie wie jak bar-
dzo wysoka Lecz każdy chciałby na nią wejść kiedyś
w przyszłości która będzie lepsza niż dzień dzisiejszy to pewne Tak mó-
wią starzy ludzie Oni wierzą w dawne legendy podania i baśnie Czytają
Księgę w niej dokładnie zostało opisane
co się stało gdy ludzie buntowali się przeciw Woli-Pana Dawniej była tyl-
ko jedna mowa na ziemi a każdy nieustannie wędrował wreszcie rzekli
Chodźcie będziemy wyrabiać cegłę
i wypalać ją w wielkim ogniu który rozpalimy w ogromnych piecach
A kiedy mieli cegłę
zamiast kamieni i smołę zamiast zaprawy murarskiej rzekli Chodźcie
zbudujemy tutaj i teraz NOWE-MIASTO a w nim będzie górować nad
wszystkim WIEŻA albo AŻEIW
a sięgać będzie ona wprost do Nieba i ta WIEŻA albo AŻEIW to będzie znak
mówili znak że jesteśmy razem i mamy jeden cel i w ten sposób
uczynimy sobie własny
znak abyśmy się nie rozproszyli po całej ziemi A Pan zstąpił z nieba
chciał zobaczyć to miasto i wieżę które budowali wspólnie ludzie i rzekł
wszyscy ludzie mają jedną mowę
i to jest przyczyną rozpoczęcia budowy Ale dosyć tego muszę pomieszać
ich plany

w przyszłości nic nie będzie bowiem dla nich niemożliwe cokolwiek zamierzą uczynić Zejdę więc i pomieszam tam ich jeden ziemski język aby jeden nie rozumiał drugiego I tak Pan uczynił W ten sposób Pan rozproszył ludzi z krainy szczęścia i dobrobytu po całej powierzchni ziemi i nie dokończyli ludzie budowy NOWEGO-MIASTA Dlatego to nazwano je Babel tam bowiem Pan pomieszał mowę ludzi Stamtąd też Pan rozproszył ich po całej powierzchni ziemi I nastąpiła cisza w której ludzie zaczęli się szukać po całym świecie

La Pupo

Poeto en la mondo tute alia ol tiu, kiun ni konas. Li persone ne dirus tion. Se li sciuz realon ekzistantan preter lia historio li ekkonstatus, ke tia ĉi realo en kiu li vivas, estas nur pli esprimplena tamen pentrita per la sama farbo. Li gustumus ĝin ĝis sango, kiun tro ofte perdis liaj parencoj. Memoro pri tiu ĉi homo kun despero restadis en mensoj de homoj, kiuj lin renkontis. Komika estis tio, ke ili vidis nur lian ĉiaman adoron de ĉirkaŭaĵo aŭ silentan maldecidon, kun kiu li baraktis senĉese. Li ne havis amrilatojn kun iu ajn virino. Li havis nek filon nek geamikojn. Krome tio oni povus havi impreson, ke ĉiu homo estis al li proksima. Ne estis facile kompreni lin. Tiuj, kiuj sukcesis fari tion, kutime komencis alridadi. Jes, konata de ili poeto havis la plej drolan, kaj samtempe la plej scivoligan naturon sub la suno.

Okuloj de pupo, sidiganta sur seĝeto, ekbrilis. Ĝi duonapertis la buŝon kaj spektis gaje dancantan fajron. Ĝuste ekzisto de pli frue menciita poeto vivigis ĝin, pli precize liaj verkoj kaj ankaŭ pripensoj. Ĝi tuŝis sian blankan haŭton kaj frotis ĝin per daklilioj de fingroj. Ĝi eksentis ion similan al plasto. Dum ĝi konatiĝis kun propra korpo la pordo de la ĉambreto rapide malfermiĝis. La pupo ekvidis virinon kiu, vidante ĝin ekkriis pro timo, paligis kaj preskaŭ falis malvarman plankon. Ĝustatempe kaptis ŝin ŝia edzo kun mallonga, griza barbo. Li malrapide levis la okulojn la pupon. Ne kredante je tio, kion li spektas, li pli vaste malfermis okulojn. Eĉ al homoj similaj al la mortina poeto estus malfacile kompreni. La pupo bonvolis ekkoni sin mem kiam noktomeze, ĉe unu el stratoj, ĝi ekobservis grupon de artistoj.

– Estu bonvena, sinjorino – ĉe stablo staris kelkaj viroj. Unu el ili, paŭzante alparolis ĝin ĝentile alridante. – Virineto, ĉu vi dezirus pentri ion? Tiuj vortoj iamaniere kortuŝigis ĝin.

Precize dirante ili kaŭzis, ke ĝiaj manoj ekstremis. Kun ekscito ĝi ligis lipojn en malvasta linio kaj kapjesis. Nekonatulo jovialece anoncis, ke li devos alporti pentrilojn do, li foriris la sakon kuŝantan ĉe stratbordo. Kaj antaŭ ĝi sukcesis retrorigardi – alvenanta kaleŝo speciale batpuŝis la pentriston. Lia korpo kaj ĉirkaŭaĵo tuj estis makulita per sango: la morto kazis tuja. La pupo momenton spektis la korpon vid-al-vide, poste direktis rigardon trotuaron starante senmove. En la fono ĝi aŭdis veadon de multaj homoj, kiu amikiĝis kun la pentristo.

– Ĉu en la situacio, kiam iu el niaj proksimuloj mortas, ni havas rajton ekuzi la historion pri tio por artaj celoj? – neatendante demandis nekonatulo alproksimiĝante la pupon de malantaŭ ĝi. Pardonu se mi ektimigis vin – li aldonis post la momento frustrante ĝin. – Tamen vi similas al iu, kiun mi konis antaŭ multe da tempo. – Momenton li cerbumis provante ekkompreni gestojn de „knabino” per kiuj ĝi transdonis informon, ke ĝi ne povas paroli. Finfine ĝi ne estis homo. – Dum jarcentoj poetoj ekuzadis morton de aliaj homoj por krei. Ĉu vi ne opinias ke oni devis uzi pli da menso ol emocioj? Finfine arto one bazigas nur sur emocioj.

La pupo ŝajnis esti indignigita. Ne povante paroli ĝi prenis iujn ajn ilojn por skribi kaj verkis sur la papera folio frazon, kiun ĝi montris al la kunparolanto.

– Per emocioj oni komencis arton? – li demandis mallaŭte. – Rigardu la kadavron de mia kolego – kun iomete amara voĉtono li montris mortintan pentriston, pri kiu zorgis kelkaj aliaj viroj. – Se mi ekuzus lian morton mi mem estus monstro. Antaŭ ol vi skribos, ke tio ĉi estas prezento de siaj emocioj... – li haltiĝis mordante malsupran lipon kaj mallevante manplaton. – Mi opinias ke oni povas fari tion ĉi en la maniero permesanta al malpli granda grupo de socio ekkompreni kial oni kreis ion. – li paŭzis por la momento kaj poste aldonis: Ŝajnas,

ke arto devas esti kiel universala lingvo, kiun ĉiu ekkomprenos laŭ sia maniero.

Okazis silento. La viro ekkonstatis, ke li estis tro parolema. Tro intense li vidis en „knabino” iaman amikon – malmulte konatan poeton. Li penseme mallaŭte ekspiris kaj foriris por helpi al siaj kolegoj. En aero oni povis ĝui maljuston de la mondo, en kiu ili vivis. La morto, kiu okazis, estis efiko de murdo, ne akcidento. Tiaj okazintaĵo estis io normala, akceptita fare de estraro en la tuta mondo.

La pupaj okuloj ekbrilis. Denove ĝi kaŝrigardis la kadavron kaj ekbedaŭris la viron. Ĝian kapon atingis la unua surogato de pensoj. La surogato informis, ke ĉiun emociion oni povas ekuzi laŭplaĉe. La pupo forkuris por preni la bluan, la grizan kaj la purpuran farbojn, la penikojn kaj eksidis ĉe unu el stabloj. Ĝia mano streĉiĝis kaj ĝi komencis pentri. Ĝi ne rimarkis la rigardon de la viro, kun kiu ĝi parolis antaŭ la momento. Pli kaj pli da neĝaj gutoj observis ĝin. Ŝajnis, ke li posedis menson kaj okulojn povantajn admiri pentraĵon. En tiu momento ĝi ne bezonis, ke nekomprenablaj por ĝi emocioj estis elverŝitaj tolon kaj difinitaj fare de aliaj. Pli gravaj por ĝi estis vidpunktoj demonstritaj per ĉiu movo de la peniko. Finfine kreado ne devas esti akto de egoismo: ne gravas se tio sonas paradokse. Valorus, ke poezio estus akto de altruismo, kiu celas unuigi homojn laŭ sufiĉe karakteriza metodo. Ĝia novnaskita intelekto same kiel emocioj provis ek trovi sian propran lokon. Ĉu vere dum la pentrado ĝi devis koni ilin? Laŭ poeto – jes, por ke ĉiu rezulto de verkado ne okazis signo de perdiĝo. Kiam ĝi restis sola nur kun senĉesa pluvo ĝi alridetis. Ĝiaj rektaj kaj malsekaj haroj kaŭzis, ke se estus observantaj ĝin aliuloj probable ili ne ekkomprenis kio kontentigas ĝin. Ĝi ekkonstatis, ke por atingi artan zeniton necesas ligi en unueco ĉiujn partojn de sia korpo.

Momente ĝi forgesis, ke ne emocioj iniciatis arton, sed homoj kaj la diferenco estis ekstreme varia. Homo konsistas el intelekto, opinioj kaj diversaj partoj de korpo. Ĝi atingis konkludon serĉatan fare de poeto. Se ĝi ne ĝuus gravecon de tio ĉi ĝi neniam vekiĝus. Ĝia rido sonis en

proksimaj stratetoj kunludante kun pluvo. Ĝi ekĝojis pro la fakto, ke sciante kio okazis, krome diverseco de lingvoj ĝi atingis tion, kio povos okazi. Tiam ĝia korpo denove ŝanĝiĝis je morta pupo, kiu plenumis sian taskon.

El la pola tradukis Elżbieta Karczewska

Lalka

Poeta w świecie silnie oderwanym od tego, który znamy. Choć on oświadczyłby tak nie powiedział. Gdyby znał rzeczywistość istniejącą poza jego historią, stwierdziłby, że to, w czym żyje on, jest jedynie bardziej wyraziste, lecz wciąż malowane tą samą barwą. Porównałby ją do krwi, którą zbyt często tracili jego pobratymcy. Pamięć o tym człowieku desperacko utrzymywała się w umysłach ludzi, którzy go spotkali. Co zabawne, jedyne, co widzieli, to jego wieczne podziwianie otoczenia lub ciche niezdecydowanie, z którym borykał się non stop. Nie był związany z żadną kobietą. Nie posiadał syna ani przyjaciół. Mimo to mogło się wydawać, że każdy człowiek był mu bliski. Ciężko było go zrozumieć. Ci, którym się to jednak udało, zazwyczaj zaczęli się uśmiechać. Tak, poeta, którego znali, miał najzabawniejszą, a jednocześnie najbardziej intrygującą naturę pod słońcem.

Oczy lalki, usadzonej na krzeselku zabłysły. Rozchyliła usta i spojrzała w radośnie tańczący ogień. To istnienie wcześniej wspomnianego poety tchnęło w nią życie, dokładniej jego twórczość jak i rozmyślenia. Sięgnęła w stronę swojej bladej skóry i sunęła po niej opuszkami palców. Czuła coś na wzór plastiku. Podczas jej rozeznawania własnego ciała drzwi do pokoiku gwałtownie otworzyły się. Ujrzała kobietę, która na jej widok po chwili krzyknęła z przerażenia, pobladła i niemalże upadła na

zimną podłogę. Pochwyił ją jej mąż o krótkiej, siwej brodzie. Podniósł powoli wzrok na lalkę. Otworzył szerzej oczy, nie mogąc uwierzyć w to, co się działo. Nawet ludziom podobnym do zmarłego poety byłoby ciężko to zrozumieć. Lalka zechciała poznać swoją istotę, gdy tylko w środku nocy, przy jednej z ulic dostrzegła grupę artystów.

– Witam, co panią tu sprowadza? – przy sztalugach stało kilku mężczyzn. Jeden z nich, robiąc sobie przerwę, zagadał łatkę, uprzejmie się do niej uśmiechając. – Chciałaby panienka coś namalować? – te słowa w jakiś sposób ją poruszyły.

Mówiąc dokładniej, sprawiły, że jej dłonie zadrżały. Z podekscytowaniem złączyła usta w wąską linię i skinęła głową. Nieznajomy pogodnie oznajmił, że będzie musiał przynieść przyrządy do malowania, więc odszedł, sięgając po czasie do torby leżącej przy krawężniku. I zanim się obejrzała, nadjeżdżająca karoca umyślnie potrafiła malarza. Jego ciało i otoczenie od razu zostało zaplamione krwią, a śmierć okazała się natychmiastowa. Przez chwilę przyglądała się ciału naprzeciwko, po czym odwróciła wzrok i spuściła go na chodnik, zamierając w bezruchu. Słyszała w tle lamentowanie wielu ludzi, którzy przyjaźnili się z malarzem.

– Czy jeżeli ktoś z naszych bliskich umiera, mamy prawo do wykorzystywania tego w celach artystycznych? – zapytał niespodziewanie nieznaną lalce mężczyzna, podchodząc do niej od zza jej pleców. – Przepraszam, jeśli cię wystraszyłem – dodał po chwili, zerkając na nią. – Jednak, przypominasz mi kogoś, kogo znałem dawno temu. – chwilę mu zajęło zrozumienie z gestów dziewczyny, że nie mogła mówić. W końcu nie była człowiekiem. – Przez setki lat poeci wykorzystywali śmierć innych ludzi, by tworzyć. Nie uważasz, że powinni byli używać więcej rozumu, niżeli emocji? W końcu sztuka nie opiera się tylko na nich.

Lalka wyglądała na oburzoną. W niemożności odezwania się sięgnęła po pierwsze lepsze przyrządy do pisania i pozostawiła na kartce zdanie, które pokazała swojemu rozmówcy.

– Emocje zapoczątkowały sztukę? – odczytał cicho. – Spójrz na ciało mojego kolegi – z lekko zgorzkniałym głosem wskazał martwego malarza, którym zajmowało się kilku innych mężczyzn. – Jeżeli wykorzystałbym jego śmierć, byłbym potworem. I zanim napiszesz, że to wyrażanie swoich emocji... – zaciął się, przygryzając dolną wargę i opuszczając dłoń. – Uważam, że da się to zrobić w sposób, w który mniejsza ilość społeczeństwa zrozumie, z jakiego powodu się coś stworzyło. – zrobił sobie chwilę przerwy, po czym dodał: – Podobno sztuka powinna być uniwersalnym językiem, który zrozumiałby każdy, lecz w personalny sposób.

Zapadła cisza. Mężczyzna uświadomił sobie, że zbyt się rozgadał. Zbyt intensywnie widział w łące swojego dawnego przyjaciela, którym był mało znany poeta. Wziął zamyślony, cichy wdech i odszedł, by pomóc swoim kolegom. W powietrzu można było wyczuć niesprawiedliwość świata, w którym żyli. Śmierć, do której doszło, była wynikiem morderstwa, nie wypadku. Tego typu sytuacje były normalne i akceptowane przez rząd na całym świecie.

Oczy lalki zabłyśły. Ponownie zerknęła na martwe ciało i aż żal jej się zrobiło mężczyzny. Do jej głowy wpadła pierwsza namiastka myśli. Mówiła ona, że każdą emocję można było wykorzystać w dowolny sposób. Pobiegła po niebieską, szarą i purpurową farbę, pędzle i usiadła przed jedną ze sztalug. Zaciśnęła kurczowo dłoń i zaczęła malować. Nie zwróciła uwagi na wzrok mężczyzny, z którym wcześniej rozmawiała. Coraz to większa ilość kropli deszczu przypatrywała się jej tak, jakby posiadały umysł wraz z podziwiającymi obraz oczami. W tamtym momencie nie potrzebowała, by emocje, których nie rozumiała zostały wylane na płótno i określone przez innych. Ważniejsze dla niej były poglądy kryjące się podczas każdego pociągnięcia pędzlem. W końcu twórczość nie powinna być aktem egoistycznym, nieważne, jak paradoksalnie to brzmiało. Przydałoby się, by poezja była altruistycznym posunięciem, mającym na celu zjednoczenie ludzi w dość charakterystyczny sposób. Jej nowo narodzony umysł jak i emocje starały się

odnaleźć w tym swoje stanowisko. Ale czy malując musiała je znać? Według poety tak, by każdy wynik twórczości nie okazał się być oznaką zagubienia. Gdy pozostała sam na sam z nieustannym deszczem, lekko się uśmiechnęła. Jej włosy proste i mokre sprawiały, że gdyby ktoś trzeci ją zobaczył, prawdopodobnie nie zrozumiałby, z czego się tak cieszy. Doszła do wniosku, że by osiągnąć artystyczny zenit, trzeba połączyć w jedno każdą część swojego ciała.

Przez chwilę zapomniała, że nie emocje zapoczątkowały sztukę, tylko ludzie, a różnica była diametralna. Człowiek składa się z umysłu, poglądów i wielu innych części. Dotarła do wniosku, którego poszukiwał poeta. Jakby nie czuła, że było to ważne, nigdy by się nie zbudziła. Jej śmiech roznosił się w okolicznych uliczkach, współgrając z deszczem. Cieszyła się, że znając wszystko co było, pomimo różnorodności języków dotarła do tego, co mogło nastąpić. Wtedy jej ciało ponownie zmieniło się w martwą lalkę, która wykonała swoje zadanie.

Stranga rideto

Ĉu vi scias, kio estas ekspertiza medicinisto? Unue mi diru, ke ĝi estas sufiĉe malfacila profesio.

Nia lando havas registaran san-asekuron. Laboristoj aŭtomate pagas ĉiumonate parton de sia salajro por la rajto je iama pensiigo kaj por la rajto plu ricevi sian salajron, se ili malsaniĝas en nekapabla grado. Ekzemple, se ili suferas akcidenton kaj dum certa tempo ne povas piediri; se ili estas enhospitaligitaj; se ili malfortiĝas tiagrade, ke ili dum certa tempo ne sukcesas plenumi sian laboron en fabriko; kaj simile.

Nu, por ĝui sian rajton, oni devas sin prezenti antaŭ ekspertiza medicinisto (ordinare kuracisto), kiu devas agnoski la portempan (eventuale definitivan) nekapablecon por laboro. Simpla afero, ĉu? Ne, ne ĉiam simpla afero.

Pro sociaj problemoj, manko de laborpostenoj kaj simpla malriĉeco de la landa loĝantaro, multaj homoj ne sukcesas vivteni sin honeste. Mankas al ili mono por bazaj bezonoj. Multaj el tiuj do klopodas enskribiĝi por ricevi sian asekuran salajron, eĉ se ili ne suferas gravan malsanon. Foje ili simulas aŭ troigas sian mankon de sano.

Jen la problemo por ekspertiza medicinisto: klare distingi inter la veraj, nekapablaj malsanuloj kaj tiuj, kiuj nur ŝajnigas gravajn malsanojn – kaj ne rajtas la asekuran salajron. Aparte malfacila tasko, kiam temas pri mensaj malsanoj! Kompreneble, mensa sufero estas ofte tre subjektiva afero. Kiel konfirmi, ke homo suferas severan depresion, krom per lia propra priskribo de sentoj? Kiel esti certa pri grava fobio,

surbaze sole nur de priskribo de paciento? Kiel scii, ĉu panikokrizoj estas veraj aŭ mensogaj, se la panikulo havas taŭgan teatran talenton?

Foje, la vivo de ekspertiza medicinisto ne estas facila, mi povas tion aserti al vi.

* * *

Kiel medicinisto, mi persone alfrontis tiajn problemojn dum tridek jaroj. Mi mem ne povas kompreni, kiel mi sukcesis elporti tian angorigan, malfacilan laboron dum tiom da tempo. Longe mi devis elteni la senton, ke mi foje misagas, ke mi foje ne ĝuste faras mian laboron. Nome, ke mi agnoskis rajton al senrajtulo (kun konsekvenca perdo de mono flanke de la ŝtato), aŭ ke mi ne rekonis rajton al kompatindulo, kiu fakte meritus ĝin. Por ilustru tiun angoran situacion, mi rakontos al vi neforgeseblan kazon.

En malvarma vintra mateno, envenis mian laborĉambron viro mezaĝa, taŭzbarba, kurbiĝinta, kun grandaj blujaj makuloj ĉirkaŭ la okuloj. Li peze, malrapide paŝis kaj sidiĝis antaŭ mia tablo, tute silente. Liaj okuloj senĉese rigardis al la planko.

– Bonan matenon – mi salutis.

Li ne respondis, ĉar evidente tiu ne estis por li bona mateno. Li tamen prenis el la poŝo etan objekton kaj metis ĝin sur mian tablon. Ĝi estis vitra, travidebla boteleto, en kiu troviĝis malhelgriza pulvoraĵo. Mi ne tuj komprenis, sed decidis lasi la klarigon por posta momento. Unue mi skribis lian nomon, liajn datumojn, liajn dokumentojn: R.S.V., 51-jara, edziĝinto, mekanikisto de aŭtoj. Poste mi demandis, rutine:

– Kiu estas via malsano?

– Mi ne longe parolos, doktoro. Se vi rigardas mian slipon en la komputilo, tie vi trovos detalan priskribon pri mia malsano, kiun mi faris al aliaj viaj kolegoj. Ĉi tiu estas la kvara fojo, en la lastaj monatoj, kiam mi min prezentas por ekspertiza ekzameno. Ĝis nun, neniu el viaj kolegoj kredis min. Ili pensas, ke mi mensogas, pro tio, ke mi perdis mian labor-

postenon. Kaj efektive mi vivas en mizero, mi kaj mia familio. Resume, mia malsano konsistas en tio, ke la vivo perdis por mi sencon. Mi ne scias, kion mi faras en la mondo. Mi konstante pensas pri la morto.

Mi fikse rigardis liajn malĝojajn okulojn. Mi montris la boteleton sur mia tablo:

– Kion signifas tiu boteleto?

– Ĝi enhavas venenon kontraŭ formikoj. Tre efikan ankaŭ por mortigi homon. Kvankam mi ne estas formiko, mi intencas engluti la tutan enhavon hodiaŭ, se ankaŭ vi ne kredos min. Fakte, tio estus komplezo, kiun vi farus al mi: vi helpus min decidi pri io, kion mi jam devus esti farinta antaŭ longa tempo.

Kaj tiumomente, la viro montris strangan rideton, kiu ŝajnis al mi tute sincera. Strangan, ĉar nenio ridinda troviĝis en tiu situacio. Kaj tamen, tiu viro neatendite ridetis per absolute sincera rideto. Preskaŭ rikano.

Mi silente rigardis la viron. Li plu fikse rigardadis al la planko. Dum sekundoj, trakuris mian menson miksitaj pensoj. Ĉu ĉiuj miaj antaŭaj kolegoj misagis, malkompetente taksis la situacion de severe malsana homo? Ĉu li mem uzas ekstreman strategion por tuŝi mian sentemon, tiel ke mi kompatu lin? Ĉu tiu strategio celas konvinki min pri vera bezono, aŭ temas pri blago? Ĉu lia rideto elmontras ruzon aŭ senesperon?

Mi decidis rigardi sur la komputilo la dokumentojn prezentitajn de li mem, en antaŭaj ekspertizoj. Mi trovis receptojn de kontraŭdepresiaj medikamentoj, kelkajn rutinajn atestojn faritajn de psikiatroj. Nenion klaran, kio povus decidigi min.

Mi devis tamen decidi. Kaj la viro antaŭ mi plu strange ridetadis.

Per malrapida gesto mi prenis la boteleton de sur mia tablo, metis ĝin en mian propran poŝon kaj mallaŭte diris al la viro:

– Mi kredas vin. Mi agnoskos al la Asekura Servo, ke vi bezonas seriozan flegadon kaj ke vi estas provizore nekapabla por laboro. Zorgu pri vi. Per taŭga flegado vi certe resaniĝos.

Kontraŭ mia supozo, lia rigardo ne fariĝis pli ĝoja. Li stariĝis, turnis sin malrapide kaj foriris, sen adiaŭo.

Post kelkaj tagoj mi estis informita, pere de familiano de R.S.V., ke li mortis. Sin mortigis. Per granda kvanto da veneno kontraŭ formikoj. Oni ne trovis la kadavron ridetanta, ĉar tia speco de morto estas tre dolora.

Dziwny uśmiech

Czy wiecie, kto to jest ekspert medyczny? Powiem wam na początku, że to nie jest łatwy zawód.

W naszym kraju jest państwowe ubezpieczenie zdrowotne. Pracujący automatycznie co miesiąc przekazują część swoich zarobków na przyszłą emeryturę oraz na ewentualną rentę pobieraną w czasie niezdolności do pracy z powodu wypadku lub poważnej choroby, długiego pobytu w szpitalu, inwalidztwa.

Aby móc skorzystać z tego prawa trzeba otrzymać odpowiednią ekspertyzę lekarską. Należy udać się więc do lekarza specjalisty, który określi stan zdrowia pacjenta – czasową lub stałą niezdolność do pracy. To proste, czyż nie? Nie, nie zawsze to jest sprawa prosta.

Z powodu problemów społecznych, braku miejsc pracy, z powodu ubóstwa mieszkańców wiele osób żyje w bardzo trudnych warunkach, nie starcza im pieniędzy na godne życie. Wielu z nich stara się uzyskać prawa do zasiłku, renty aby w ten sposób poprawić swoją sytuację materialną. Bardzo często symulują poważne choroby, które nie pozwalają im pracować.

I to jest problem dla lekarza eksperta medycznego: należy właściwie odróżnić faktycznie chorego pacjenta zasługującego na rentę od symulanta, który chce wyłudzić nienależne świadczenie. Jest to szczególnie trudne w przypadku chorób psychicznych. Oczywiście, choroba

psychiczna jest często sprawą subiektywną. Jak stwierdzić, że człowiek cierpi głęboką depresję, tylko na podstawie jego odczuć? Jak można być pewnym, że ktoś cierpi na chorobliwe lęki, fobie tylko na podstawie opisu sytuacji przez pacjenta? Jak stwierdzić, że ten chorobliwy lęk występuje u pacjenta faktycznie? A może ten panikarz jest tylko uzdolniony aktorsko? Często życie lekarza eksperta medycznego nie jest łatwe, mogą to wam potwierdzić.

Wielokrotnie z tymi problemami zetknąłem się w czasie mojej trzydziestoletniej praktyki lekarskiej. Sam nie mogę zrozumieć jak mogłem wytrzymać tyle lat w pracy wywołującej stany lękowe. Długo nie mogłem znieść myśli, że czasami mogę się mylić w ocenie stanu zdrowia pacjenta, że źle wykonuję moją pracę. Mogłem przyznać prawo do świadczeń temu, który nie zasługiwał na nie (państwo traciło pieniądze) lub źle rozpoznałem stan zdrowia u biedaka, który zasługiwał na rentę inwalidzką.

Aby zilustrować taką sytuację opowiem wam o niezapomnianym przypadku.

Pewnego zimnego zimowego poranka wszedł do mego gabinetu zgarbiony mężczyzna w średnim wieku z rozwichrzoną brodą. Jego oczy otaczały niebieskie plamy. Szedł ciężko, powoli, usiadł milcząco przy stole. Patrzył ciągle na podłogę.

– Dzień dobry – powitałem go.

Niestety, mężczyzna nic nie odpowiedział. Widocznie ten poranek dla niego nie był dobry. Wyciągnął on jednak z kieszeni coś małego i położył to na moim stole. Była to mała szklana, przezroczysta buteleczka, w której znajdował się ciemnoszary proszek. Nic nie rozumiałem z tego, wyjaśnienia zostawiłem na potem. Zapiisałem jego nazwisko, dane, dokumenty: R.S.V., 51 lat, żonaty, mechanik samochodowy. Następnie zapytałem rutynowo: – Co panu dolega?

– Nie będę mówił długo doktorze. Jak zobaczy pan moją kartotekę w komputerze znajdzie tam pan szczegółowy opis mojej choroby, jaki

przedstawiłem pana kolegom. To już jest w ciągu kilku miesięcy czwarty raz, kiedy mam opowiadać o swojej chorobie lekarzowi specjalście od ekspertyz medycznych. Do tej pory żaden z pana kolegów mi nie uwierzył. Oni myśleli, że kłamię, ponieważ straciłem pracę. Faktycznie, moja rodzina żyje w biedzie.

Podsumuję to wszystko: moja choroba polega na tym, że moje życie straciło sens. Nie wiem, co robię na tym świecie. Ciągłe myślę o śmierci.

Uważnie popatrzyłem w jego smutne oczy. Wskazałem na buteleczkę na moim stole.

– Co znaczy ta buteleczka?

– W niej jest trucizna na mrówki. Można też nią skutecznie otruć człowieka. Chociaż nie jestem mrówką mam zamiar połknąć całą zawartość dziś, jeśli i pan mi nie uwierzy. Faktycznie, byłaby to przysługa, jaką pan zrobiłby dla mnie: pan pomógłby mi zdecydować się na to, co powinienem zrobić już dawno temu. W tym momencie mężczyzna dziwnie się uśmiechnął, jego uśmiech wydał mi się szczery. Dziwne, nic śmiesznego nie było w tej sytuacji. A jednak ten mężczyzna niespodziewanie uśmiechał się absolutnie szczerze. Prawie drwił.

W ciszy patrzyłem na mężczyznę, który wpatrywał się w podłogę.

W ciągu kilku sekund przez moją głowę przemknęło kilka różnych myśli. Czy wszyscy moi poprzednicy – koledzy lekarze źle ocenili sytuację tego poważnie chorego człowieka? Czy pacjent użył ekstremalnej strategii, aby wpłynąć na moją wrażliwość, abym mu współczuł? Czy ta strategia ma przekonać mnie o oczywistej potrzebie, a może chodzi o łągarstwo? Czy jego uśmiech pokazuje chytryść, a może beznadzieję?

Zdecydowałem się sprawdzić zapisane informacje w komputerze przedstawione przez niego w czasie wcześniejszych wizyt. Znalazłem informacje o receptach na antydepresanty, kilka zaświadczeń o badaniach psychiatrycznych. Nie było nic takiego, co pozwoliłoby mi podjąć decyzję. Musiałem sam podjąć decyzję. A mężczyzna w dalszym ciągu dziwnie się uśmiechał. Powolnym ruchem zabrałem buteleczkę ze stołu i włożyłem ją do własnej kieszeni cicho mówiąc do mężczyzny: Wierzę

panu. Potwierdzą w firmie ubezpieczeniowej pańską czasową niezdolność do pracy i konieczność dobrej opieki. Proszę dbać o siebie. Dobra pielęgnacja pomoże panu wyzdrowieć. Mimo to jego spojrzenie nie stało się weselsze, wstał, odwrócił się powoli i wyszedł bez pożegnania.

Po kilku dniach mój kuzyn pracujący w firmie ubezpieczeniowej poinformował mnie, że ten mężczyzna zmarł w wyniku samobójstwa. Zażył dużą ilość trucizny na mrówki.

Nie znaleziono uśmiechniętych zwłok, ponieważ tego rodzaju śmierć jest bardzo bolesna.

Z esperanta tłumaczyła Nina Pietuchowska

ENHAVO · SPIS TREŚCI

Jorge Rafael Nogueras

- Hejme kaj private · 5
- W domu i prywatnie · 6

Elżbieta Karczewska

- Okcidenta nila febro · 7
- Gorączka Zachodniego Nilu · 12

Anna Kokot-Nowak

- Sablohorloĝo de la tempo paneis · 17
- Usterka klepsydry czasu · 20

Tamagotchi de Chasteigner

- Akcidenta renkontiĝo · 23
- Przypadkowe spotkanie · 25

Bartosz Dłubała

- Haltejo · 27
- Przystanek · 29

Jindřiška Drahotová

- Kiel estis, kiel estos – pripenso de maljunulino · 30
- Jak było, jak będzie – przemyślenia staruszki · 32

Andrzej Liczmonik

- En kaĝo · 34
- W klatce · 37

Henryk Liszkiewicz

- Sur la verando ĉe Świątkowa · 40
- Na werandzie w Świątkowej · 44

Justyna Rut-Thiam

- „Nova” rideto de sinjorino Hedvinjo · 48
- „Nowy” uśmiech pani Jadzi · 52

Diana Griselda Valdovinos Nájera

Oranĝa vojo · 56

Pomarańczowa droga · 58

Tatyana Auderskaya

Kio estis? Kio estos? · 61

Co było? Co będzie? · 61

Wojciech Bardzik

Kafo · 62

Kawa · 64

Eszter Besenyei-Merger

En kafejo · 68

W kawiarni · 71

Rumjana Budinova

Kio okazis? Kio okazos? · 74

Co było, co będzie · 75

Marek Dąbrowski

Kio okazis? Kio okazos? · 77

Co było? Co będzie? · 79

Małgorzata Dobkowska

Ne-fabelo · 82

Nie-bajka · 86

Blanka Hužerová

Interparolo pri estonteco kun rememoro pri estinteco dum kongreso pri trafiko · 92

Rozmowa o przyszłości z myślą o przeszłości w czasie kongresu na temat ruchu drogowego · 94

Jorge Rafael Nogueras

Kial mi tempovojaĝas · 97

Dlaczego podróżuję w czasie · 99

Aleksandra Paprota

Senŝanĝuloj · 103

Bezzienni · 106

Stanisław Polanowski

Atendo · 109

Oczekiwanie · 112

Amelia Pudzianowska

Eble iam ni interkompreniĝos · 116

Może się kiedyś dogadamy · 118

Ágnes Ráczkevy-Eötvös

Elin (EO) · 121

Elin (PL) · 123

Wacław Rekowski

Kompatinda principino · 127

Nieszczęśliwa księżniczka · 129

Carsten Schnathorst

Kio okazis, kio okazos? · 132

Co było, co będzie? · 133

Brandon Sowers

Aviadil-modo · 134

Tryb samolotowy · 136

Maria Rosaria Spanò

Kiel en spegulo · 138

Jakby w zwierciadle · 141

Arkadiusz Stosur

Serĉante la perditan patrujon · 144

W poszukiwaniu zagubionej ojczyzny · 147

Agnieszka Szulc

La Pupo · 152

Lalka · 155

Paulo Sergio Viana

Stranga rideto · 159

Dziwny uśmiech · 162